

ପିତା ଶ୍ରୀ ପୁତ୍ର

શ્રી. હંસા મહેતાની અન્ય કૃતિઓ

ગોળી બારની મુસાફરી
અફઝુનું અફઝુત સ્વપ્ન
બાલ વાર્તા વલી
કિશોર વાર્તા વલી
બાવલાનાં પરાક્રમે

ત્રણ નાટકો

હિમાલયસ્વરૂપ અને
બીજાં નાટકો

*

રસોઈનું રસાયણ

સુરતનાં એક અનુભવી બહેને લખેલું
ભાતભાતનાં ભોજનો બનાવવાની રીતો
બતાવતું, આજ સુધીમાં લખાયેલાં
પાકશાસ્ત્રનાં પુસ્તકો વચ્ચે અનોખી

ભાત પાડતું નવું જ પુસ્તક

ડૉ. કાંતિલાલ પંજાના પ્રવેશક તથા
આપણા ખાનપાનની વસ્તુઓના ગુણદોષ
બતાવતી ૪૩ પાનાની પૂરવણી સાથે
લગભગ ૪૦૦ પાનાંનો આ ગ્રંથ દરેક
ગૃહસ્થાની ગૃહમાં ઉપયોગી નીવડશે.
પરણતી કન્યાઓને લગ્નભેટ તરીકે આ
પુસ્તક એક આશીર્વાદ સમાન થઈ પડશે.

સુંદર છપાઈને રૂપરંગમાં

સુધારાવધારાવાળી બીજી આવૃત્તિ.

*

ત્રિપાટી

બુકસેલર્સ

મુંબઈ

વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

કૉપીરાઈટ વિભાગ]

કિંમત ૨-૦-૦

નો લેપારી

૨

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગૂજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૪૩૪૩ કિમત ૨-૦-૦

ગ્રંથનામ યેનીમનો વેપારી

વર્ગિક રૂ ૧૧૩૩:૨

વેનીસનો વેપારી

શેક્સપીયરના નાટકનો અનુવાદ
નિર્ણય અનુદયમાં

હંસા મહેતા

બે રૂપિયા

એન. એમ. ત્રિપાઠી લિ.

બુકસેલર્સ : ૫૦લી સ્ટ્રીટ

પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ

કુલ્લુ

પ્રથમ આવૃત્તિ
૫૦૦ પ્રતો

સંવત ૨૦૦૦
ઈ. સ. ૧૯૪૪

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અ. જા. ૫૮
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ
૨૪૬૪૬

સર્વ અધિકાર લેખિકાને રવાધાન.
આ અનુવાદનો કે એના કોઈ પણ
ભાગનો કોઈ પણ ભાવના ઉપયોગ
કોઈએ રજા વગર કરવો નહિ. રજા માટે
હંસા મહેતાને (1/0 ત્રિપાઠી લિ.
પ્રિન્સેસ રીટી, મુંબઈ ૨ : લખવું

મુદ્રક
રામકૃષ્ણ ઇ. પટેલ
૨૪ ની પ્રિન્ટરી
મુંબઈ ૨

પ્રકાશક
પરમસુખ પંડ્યા
એન. એમ. ત્રિપાઠી લિ.
મુંબઈ ૨

અર્પણ
બહાલાં ધનબહેનને

Such harmony is in immortal souls;
But, whilst this muddy vesture of decay
Doth grossly close it in, we cannot hear it.

* * * *

How far that little candle throws his beams !
So shines a good deed in a naughty world.

(*Merchant of Venice*)

Act V. Sc. I.

અને આવું

સ્વર્ગીય ગાન તો રમે આત્મા અમરમાં સદૃ,
જ્યાં સુધી પણ નશ્વર મલીન વસ્ત્ર માટીનું
છે આવરણ સ્થૂળ આ એતું, ના સંભળાય એ !

* * * *

કિરણો ફટકે દૂર ફેંકતો લઘુ દીપ એ !
નહારા જગમાં એમ સુકૃત્ય થે પ્રકાશતું.

વેનિસનો વેપારી

અં. પ. પ્ર. ૧ લો.

પ્રસ્તાવના

‘હમ્બેટ’ની પ્રસ્તાવનામાં પ્રો. બળવંતરાય ઠાકોરે ઇચ્છા દર્શાવી હતી કે મારે શેક્સપીયરના એક બીજાં નાટકનું ભાષા-નંતર કરવું. ‘હમ્બેટ’ એ તો દુઃખાનંત નાટક છે એટલે મારા આ બીજા પ્રયોગને માટે સુખાનંત નાટક Merchant of Venice-વેનિસનો વેપારી-એ પસંદ કર્યું છે.

‘હમ્બેટ’ એ શેક્સપીયરનું સર્વશ્રેષ્ઠ નાટક ગણાય છે. છતાંયે શેક્સપીયરના લોકપ્રિય નાટકોમાંનું એ નથી. જ્યારે ‘મર્ચન્ટ ઓફ વેનિસ’ એ વસ્તુસંકલનાની દૃષ્ટિએ કે પછી એમાંના સંવાદો અને ભાષણની દૃષ્ટિએ પણ કનિષ્ઠ છે છતાં એ લોકોના પ્રેમનું પાત્ર બન્યું છે. એનું કારણ એક તો એમાંની વસ્તુનું આકર્ષણ; બીજું એમાં ગૂઢ ચિંતનો પણ ઓછાં; અને ત્રીજું એમાં ગદ્યનો ભાગ વિશેષ પ્રમાણમાં એટલે બજાવવું સહેલું પડે.

આખા નાટકમાં બેજ પાત્રો ખાસ તરી આવે એવાં છે. એક તો પોર્શિયાનું અને બીજું શાયલ્ડોકનું. શેક્સપીયરનાં સ્ત્રી પાત્રોમાં પોર્શિયાનું સ્થાન અસરસ્થાને છે. અને ન્યાયકચેરીના દૃશ્યમાં એની વિશિષ્ટતા ખાસ તરી આવે છે. શાયલ્ડોકના પાત્રદ્વારા શેક્સપીયરે એ જમાનામાં ખ્રીસ્તી દેશોમાં ચઢીઓની શી પરિસ્થિતિ હતી તેનો અચ્છો ચિતાર આપ્યો છે. એ પાત્ર શેક્સપીયરે એવી ખૂબીથી દોર્યું છે કે ઘડીભર શાયલ્ડોકનું નાટકનું મુખ્ય પાત્ર હોય એમ લાગે છે. એન્ટોનિયો વેનિસનો વેપારી કે પછી બસાનિયો વગેરે એની આગળ સામાન્ય લાગે છે. લોન્સેલ્ડોનું પાત્ર વિદ્વષ્ટની ગરજ સારે છે. એના બોલવામાં ખાસ ઠેકાણું હોતું નથી અને મૂળમાં પણ એના બોલવાનો ભાવાર્થ હંમેશાં સ્પષ્ટ હોતો નથી.

હમ્બેટની માફક આ ‘લુ નિજ’નું અનુદ્વયમાં છે. સ્થળે સ્થળે બીજા જાંઠનો ઉપયોગ પણ કર્યો છે. ‘હમ્બેટ’નાં મોટે ભાગે

જે અવલોકનો મારા જોવામાં આવ્યા તે કેવળ સ્થૂળ દ્રષ્ટિએ
 કરેલાં લાગ્યાં. એમાં શેક્સપીયરનો અભ્યાસ તો ભાગ્યેજ લાગ્યો.
 એમાંથી મને કોઇ જાતનું દિશાચ્ચન્ન મળ્યું નથી એમ કહું
 તો અતિશયોક્તિ નથી. એક પક્ષે તો દૃઢતાથી માનીજ લીધું છે
 કે શેક્સપીયરનાં નાટકોનો ભાષાન્તર પદ્યમાં થઇ શકેજ નહિ
અને કરવાં પણ ના જોઇએ. જ્યારે બીજા પક્ષની એવી માન્યતા
જણાઇ કે એ નાટકો પદ્યમાં થઇ તો શકે પણ અનુદ્વપ એને
માટે યોગ્ય હ'ંદ નથી. મુજની ખૂબી ભાષાન્તરમાં ના આવી
 શકે-પછી એ ભાષાન્તર ગુજરાતીમાં હોય કે અન્ય ભાષામાં
 એનો સ્વીકાર તો મેં પહેલેથી જ કર્યો છે. મુજના જેટલી ખૂબી,
મુજ લખાણને અવલંબીને લાવી શકાય એટલી ખૂબી ભાષાન્તરકારે
લાવવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઇએ, એ માત્ર નિર્વિવાદ છે. પરંતુ
 અંગ્રેજી ભાષા અને ગુજરાતી ભાષાની વાક્યરચના વગેરેમાં ફેર
 છે તેને લીધે ભાષાન્તર થાયજ નહિ એવો આગ્રહ રાખવો એ
 ઇષ્ટ નથી.

[અનુદ્વપને અંગે ઘણાંને મુશ્કેલી લાગે છે; પરંતુ બીજો
 એથી વિશેષ અનુકુળ હ'ંદ ના મળે ત્યાં સુધી એનો ઉપયોગ
 કયાં સિવાય રસ્તો નથી.] ખરેખર તો આવા પ્રકારના નાટકનું
 પઠન કેમ કરવું એ ઘણાંને સ્વઝતું નથી. અનુદ્વપ પણ રાગડા-
માંજ વંચાય એ લાવના હજી ઘણાંને હોય એમ લાગે છે.
આનો ઉપાય તો એ કે શાળામાં આવા પઠનને માટે પ્રયોગ
થાય; અને બીજું એ જ રંગભૂમિ પર ભજવી શકાય. આજની
 ગુજરાતી રંગભૂમિ એ ભજવી શકે એ શક્ય જ નથી. એને
 માટે તો નિર્વેતન નટો-amateurs-નો આશ્રય શોધવો રહ્યો.
 પરંતુ જે આજે નિર્વેતન નટો તરીકે કામ કરે છે તેમને આવા
 નવા પ્રયોગો ભજવવાની પુરસદ હોતી નથી. એ તો ઘરેડમાં

પડીને એકનાં એક જ નાટકો ભજવી બાણે છે. એટલે કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ તરફ સહજ નજર બંધ છે. આખું નાટક ભજવવાની ધીરજ ન હોય તો એમાંનો એક ભાગ પણ ભજવે તો આત્મા પ્રયોગની શક્યતા ખ્યાલમાં આવે. 'હિમ્લેટ'ની માફક આ પણ પ્રયોગદશામાં જ છે. પણ એ પ્રયોગદશા તો ત્યારે જ બંધ કે જ્યારે એક વખત રંગભૂમિ પર ભજવાયાથી એની ક્ષતિઓ સમજાય અને એ ક્ષતિઓ દૂર કરવાનો પ્રયત્ન થાય. ગુજરાતી સાહિત્યની પ્રગતિ પ્રત્યે પ્રેમ ધરાવનારા નિર્વેતન નટો તેમજ કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ આમાં સહકાર આપશે એ આશા અસ્થાને નહિ ગણાય.

છાપવામાં અશુદ્ધિઓ રહી ગઈ છે. જે ખાસ ભૂલો રહી છે તે સુધારવા શુદ્ધિપત્ર આપ્યું છે.

હંસા મહેતા

ખંભાતા હોલ

અસ્ટમન્ટ રોડ.

મુંબઈ ૨૬.

૫-૬-૪૪.

: પુરુષ પાત્રો :

વેનિસના ડચ્ક
 મોરોકકોના રાજ } પોર્શિયાને પરણવા ઇચ્છનારા
 એરેગોનના રાજ }
 એન્ટોનિયો વેનિસનો વેપારી
 બસાનિયો ... એનો મિત્ર અને પોર્શિયાના
 હાથનો ઉમેદવાર

ક્લોલનિયો }
 ગ્રેશિયાનો } એન્ટોનિયો અને બસાનિયોના મિત્રો
 સેલ્વેરિયો }
 લોરેન્ઝો જેસિકકા સાથે પ્રેમમાં
 શાયલ્લોક એક ધનવાન યજ્ઞદી
 ટયુબલ એનો મિત્ર એક યજ્ઞદી
 લૉસેલ્લોટ ગોબો ... મસ્કરો એનો નોકર
 વૃધ્ધ ગોબો લૉસેલ્લોટનો બાપ
 લીઓનાર્ડો બસાનિયોનો નોકર
 બાન્જાલ્થ્યાર } પોર્શિયાના નોકરો
 સ્ટીફાનો }

: સ્ત્રી પાત્રો :

પોર્શિયા એક ધનવાન સ્ત્રી
 નેરિસસા એની પરિચારિકા
 જેરિસકા શાયલ્લોકની પુત્રી
 તે ઉપરાંત વેનિસની રાજસભાના દરબારીઓ
 ન્યાયસભાના અમલદારો, જેલર, પોર્શિયાના
 નોકરો અને અન્ય સેવકો
 રુથન-વેનિસ અને પોર્શિયાનું ગૃહ બેલ્મોટ

અંક ૧ લો

પ્રવેશ પહેલો

[વનિસમાં એક રસ્તો.

એન્ટોનિયો, સેલ્લિયો અને સોલ્લિયો આવે છે.

એન્ટો :-ના બાળું શોક કેમ આ પીડતો, આજકાલ તો મને; છું હું ય કંટાળ્યો એથી અને કહો, તમે પણ થાક્યા છો એ થકી. ક્યાંનો એ ચેપ, ક્યાં થકી વળગ્યો ને કદ રીતે, શેનો બનેલ એ અને જન્મ ક્યાંથી, હજી રહ્યું બાકી તો શાખવું મને. પણ એ શોકથી એવો બન્યો છું જડ બુદ્ધિ હું, કે ના હું બતને પણ ઓળખી શકતો ખરે.

સેલ્લો :-ઊંઝળે મન તો તમ, પીઠ પરે સમુદ્રની ઊંઝળે તમ કાફલો જ્યાં નૌકાનો, પુલેલ છે સહ વાયુ થકી જેના, કે મહારાવ કે ધની મહાજન સમાં લાગે, કે બાણે સાગરે તરે દુર્ગો, ને અન્ય જે પાસે વહાણો હોડકાં સમાં, નમે આદર સાથ એ વળી જ્યાં પાસથી થતાં પસાર સહની પાંખે-

સોલ્લો :-મહાશય ! ખરું કહું, આદર્શ હોત સાહસ, મેં જો આવું, હતે મુજ ધ્યાન તો પરદેશમાં મુજ એ સર્વ આશાઓ સાથે, ને તૂણ ધાસના હતે ઉરાડતો જોવા, ક્યાં વાતો વાયુ; હોત હું જોતો એ નકશા સહ બારાં ને બંદરો વળી ગોદીના; જે થકી મુજ સાહસ ભયમાં ગણું, શંકા થે એ તણી મને શોકાતુર બનાવ તે.

સેલ્ :—પીતાં ગરમ કો વસ્તુ થાંડી જે પાડતી મુજ ફૂંક તે આણતી શીત મને તો તાઢના, અરે વિચારે હું કરું હવા ને એ ફૂંકાય બેરથી સમુદ્ર પર ધાણુ એ શો વાળે. વાણુકા વળી બેઠિં હું દોડતી જ્યારે ઘટિકા યંત્રમાં, મુજ દષ્ટિ સમીપ આવતાં રેતાળ પટ છીછરા જલના, ને અમોલ એ નૌકાના તુતકો, મુજ, ફૂંયાં દેખાય રેતીમાં; ઉજત ડોળ એ તણો, નીચો નમેલ ફડથી બણે કે ચુમવા નિજ સ્થાનને મૃત્યુ શય્યાના. બહિ હું દેવળે અને બેઠિં પત્થરની પુણ્ય એ કૃતિ, નવ આવતા શું એ વિચાર બીધણુ એ ભેખડો તણા, મદુ નાવને મુજ જે અરે અડતાં સાથ પાથરે ઢગલા જળની પરે સૌ તેજના તણાં; અને ઓરાટે ગર્જતાં વળી નીરને, મુજ રેશમી તાકાઓ, એક શબ્દમાં કહું અમૃત્ય આ ક્ષણે અન્ય ક્ષણે જ તુચ્છ સૌ એ તો બને ? ખરેજ બે માઝં આ મન રે કરે આવા વિચાર શું ન એ શોકાતુર બને ભયે એ સંભવિતતા તણાં ? નથી જરૂર કે'વાની, એન્ટોનિયો, ખરેજ હું બણું સંતપ્ત છે નિજ વ્યાપારના વિચારથી.

એન્ટો :—ના, ના, ખરું કહું; અને માનું હું ઉપકાર એ મુજ ભાગ્ય તણો કે ના ખેડું સાહસ સાગર એકને જ વિશ્વાસે, ને એક જ સ્થળને; નથી ખાંધી આ વર્ષના વળી ભાગ્ય ચક્રે જ, દોલત સૌ મારી. ના બહિં દુઃખી ખ્યાલે વ્યાપારના ખરે.

સોલ્ : તો પ્રેમમાં જ છે તમે—

એન્ટો :—

અરે ધિક્ક ધિક્ક

સોલ્ :—પ્રેમમાં થે નહીં ? તો તો છે શોકાતુર કારણ ના આનંદી તમે અને કે'યું સહ જ છે તમે હસો કૂદો અને કહો કે છે આનંદમાં વળી કેમકે ના તમે દુઃખી; ખાઉં સમ દ્વિમુખ એ જેનસના,^૧ કુદરતે મનુષ્યોએ વિચિત્ર છે ઘડ્યાં, કાષ્ટ, આંખ જેની હારથના ભારથી સદા અર્ધ મીંચેલ છે ઝીણી, હસે પોપટ^૨ જેમ એ કા મુરલી બબલવતો મુણી; ને અન્ય જે તણી ખાટી સુરત તો એવી, દાંતે ના બાનલાવતા જરી થે સ્મિતથી જો કે શારદા થે સ્વયં કહે એ ઉપહાસ તો ખરે હસવા સરખો છતાં.

(બસાનિયો, લોરેન્ઝો, ને ગ્રેશિયાનો આવે છે.)

આન્યા બસાનિયો આ તો મહાશય સંબંધી જે આપના, ગ્રેશિયાનો ને લોરેન્ઝોએ. પ્રણામ છે. ને જશું આપને મુકી શુભ એ સદ્વાસમાં.

સોલ્ :—હું રહ્યો હોત જીવાને ખુશ મિત્રજ આપનો ના આન્યા હોત મિત્રો જો આ તો અધિક મૃત્યુના.

એન્ટો :—તમારું મૃત્યુ ના ગણું ઓછું. બોલાવતો તમ વ્યવહાર જ. આ તમે ખ્હાનું કાઢ્યું જવા તણું.

સોલ્ :—નમસ્કાર મહાશયો !

૧ શેમના એક કેવનું નામ. એને બે મરતક હતાં.

૨. પોપટ જેમ સમત્યા વિના બોલે તેમ વગર અર્થનું હસે.

બસા :—ભલા મહેરબાનો ! રે વળી ક્યારે હસીશું સૌ સાથે ? બોલો અરે ક્યારે ? આજકાલ તમે બન્યા પરાયા જેમ, ને એ શું રે આવશ્યક લાગતું ?

સેલ્લ :—અવકાશ અમારો તો શોષશે થોડ્ય કાળે એ ઇંટ સમય આપનો.

(સેલ્લ ને સોલ્લ છે.)

હોરે :—મહાશય બસાનિયો ! મળ્યા એન્ટોનિયો, હવે અમે બેથે જશું, પણ લોજન સમયે કયે સ્થળે છે મળવું, તમે રાખજો સ્મૃતિને વિશે.

બસા :—હું ના ભૂલીશ એ વિશે.

ગ્રેસિ :—એન્ટોનિયો મહાશય ! દીસો અસ્વસ્થ આપ તો. કાળજી દુનિયા વિશે છે બહુ આપને. પણ બધું જ આખરે બધ ચિન્તા વડે ખરીદતા જે એને. રે ખરે જ છે આપતો બદલાયલા—

એન્ટો :—દુનિયા, ગ્રેશિયાનો ! હું દુનિયા જેમ લેખતો. એ રંગભૂમિ છે ખેલે જ્યાં પ્રત્યેક મનુષ્ય તો નિજ પાઠ, અને દુઃખી પાઠ ભજવવો મને—

ગ્રેસિ :—તો બનું રંગલો હું તો. હાસ્યને ઉપહાસથી ભલે કરચલી મુખે; ને પિત્તાશય તો ભલે ઉબળુ બને સુરાથી, ના પણ હૈકું બને શિત એ પ્રાણુ હર હાથોથી. શા કાળે માનવી, અરે એ, છે રુધિર જે તાણું ઉબળુ, જડ બને નિજ દાદાના પૂતળાં સમો પથરના ! અને વળી

એ અગ્રત છતાં ઉંઘે ? શા માટે પિતૃવ્યર્થ તો ઉકાળી ભોગ એ અને કમળાનો ? ખરું કહું. એન્ટોનિયો ! મને પ્રેમ તારામાં. પ્રેમ બોલાવે મને. છે કેટલાક તે : એવા કે જે તણી મુદ્રા એ અધિયાર પાણીની જેમ, ઉપરથી બહુ દૂધીયા શ્વેત રંગી, ને બહુને મૌન ધારતી. બતાવવા ડહાપણ ગાંભીર્ય, ચતુરાઈનો ડોળ, બહુ કહેતી કે “હું” વાચસ્પતિ જે સમે બોલું મુખ, ન કેા શ્વાને ધૃષ્ટતા ભસવા તણી કરે !” એન્ટોનિયો મારા ! મને છે બહુ લોકની આવા, મનાય જે ડાહ્યા ન બોલવા થકી ; પણ ને બોલે રે ખરું કહું શ્રીતાનાં કહું તો અરે અપમાને, અને સુણી એને ઇલ્કાળ મૂર્ખનો આપે જરૂર રે ત્રિના અચકે. પણ આ વિષે વળી કેા અન્ય વેળાયે. ના ગલ તું વિષાદનું નાખ એ મૂર્ખ મત્સ્ય રે લોકમત તણે કાળે. લૌરેન્ઝો ! ચાલ તું ભલા. તત્કાળ તો પ્રણામ છે. વ્યાખ્યાન આ કરીશ હું પૂરું ભોજનની પછી.

લૌરે :—ને મળશું હવે તો એ ભોજનને સમે. અરે હું તો હજી મુક એ પ્રાણપુર્ય, કારણ એશિયાનો મને કદી ના દેતો બોલવા કશું.

એન્જિ :—રેંજે સંગતમાં મારી બીજાં એ વર્ષ ને પછી ને જે અવાજ ના તારી જીભનો સાંભળીશ તું.

એન્ડો :—પ્રણામ. ને ભવારા આ પછી વાચાળ હું જનું.

ત્રેશિ :—ઉપકાર. ખરે શોભે મૌન તો મૃત આખલા
કેરી જીભે, અથવા એ અપરિગ્રાહ સ્ત્રી તણી.

(ત્રેશિ. ને હારે. જાય છે)

એન્ટો :—છે આનો અર્થ તો કશો ?

બસા :—વેનિસમાં વિશેષ તો સૌથી અર્થ વિનાનું એ
ત્રેશિયાનોજ બોલતો. ને દાણા અર્થના ખરે
બેજ એ દોળના થૂંલાં ભરેલી બેઉ કાઠીમાં
ને એ આખાય દા'ડો બે શોધે મળે; અને મળે
લાગે એ શોધ વ્યર્થ તો.

એન્ટો :—હવે તું બોલ સન્નારી કેમ એ, ગુપ્ત જે તણાં
દર્શન કાળ, લીધી'તી પ્રતિજ્ઞા તેં અને મને
કેવાનું જે વિશે આજે આપ્યું વચન તેં હતું.

બસા :—એન્ટોનિયો ! અરે બાણે તુંતો, દોલત કેટલી
મેં ખર્ચી, એ બતાવવા લપકા તો વિશેષ, જે
સ્થિતિ મારી ટકાવી ચે ના. શકે. નવ દુઃખ છે
કેા મને, કાપવા ખર્ચ સહુ મોટો હવે; પણ
ચિન્તા વિશેષ તો આ છે મને, મુકત થવા સહુ
ભારે દેવાં થકી અરે દાટયો છે ખૂબ જે વડે
ઉડાઉ સમયે મને. એન્ટોનિયો ! તનેજ છે
આભારી સર્વ આ દ્રવ્ય ને પ્રેમ. પ્રેમ જે તુજ,
આપે વિશ્વાસ તો મને, કે તું કહીશ, શી અરે
યુક્તિ પ્રયુક્તિ આદરે દેવાંથી મુકત આ થવા.

એન્ટો :—ભણા બસાનિયો ! કહે અને એ શુદ્ધ દ્રષ્ટિયે

જે પ્રતિષ્ઠાતણી, જેમ હજી છે તુંય તો ખરે
રાખ વિશ્વાસ, આ દ્રવ્ય મારું, રે હું સ્વયં, અરે
મારું સર્વસ્વ આપું હું ઝાણુમુકત થવા તને.

ખસા:—એ વિદ્યાર્થીદિનોમાં જ્યાં, જોવાય જાણુ એક તો
છોડતો અન્ય ને એજ દિશામાં, એજ પંથ, ને
જે તો હું જ્યાનથી પડે કયાં એ, એ રીત બેઉ ચે
મળે. શૈશવનો ધરું હું અનુભવ આતમ
કાજે. શું પણ થાય એ પછી અજ્ઞાન છું ખરે.
બહુ ઝણી છઉં તારો, સ્વચ્છન્દી એ પુવાનની
જેમ, મેં પણ જોયું ચૌ જે તેં આપેલ. ઇચ્છતો
જે ફરી જાણુને તારા છોડવા એ દિશા મહીં
છોડ્યું પ્રથમ તેં જ્યાં; ના શંકા મને, નિહાળતો
વળી એ લક્ષ્ય જે બહુ સાવધાન, મળે ફરી
જે પાછાં ને ન તો ખીણું મળે નહીં. અને રહું
પ્રથમ માટ તો તારો રે સદાકાળ હું ઝણી.

એન્ટો:—અરે તું ઓળખે મને ને વ્યથા કાળક્ષેપ તું
કરે, મુજ પ્રેમને આમ આ ગોળ ગોળ તો કહી.
રે એ શંકાજ માત્રથી કે વિશેષ સહાય હું
આપું વા ના, બધું જ એ મારું જોયા થકી અરે
મને અન્યાય તુ વધુ કરે. માટે કહે હવે
શું કરવું. ઘટે જે તો કરવું તુજ દષ્ટિ ચે
મારે, તપર હું તો છું એ કરવા. કહે કહે.

ખસા:—એમ્બોન્ટમાં એક વસે સુનારી,
શ્રીમંતને રૂપવતી, ગુણો તો
એથીય છે અબદૂત અન્ય એના.

રે પાઠ્યા છે બહુ વેળ એણે
 પેગામ, દગખાણ વડે અબોલ.
 છે પોર્શિયા નામ. ન ઊતરે એ
 કેટો^૧ સુકન્યા અથવા ધ્રુટસ^૨ ની
 સ્ત્રીથી, ધરે નામ જ જે તણું તો.
 રે ચોગ્યતા એ તણી વિશ્વ બાણે
 ને ચોદિશાથી ઘસડાઇ આવે
 પ્રખ્યાત સૌ યાચક પ્રેમના તો.
 કેશાવલિ કાંચનવાણી ભાલે,
 મુવણું એ ઊન^૩ સમીજ સોહે,
 બેન્મોન્ટ કૉલ્યેસ^૪ બને જ જેથી,
 ને શોધતા જે સન^૫ આવતા સૌ.
 એન્ટોનિયો ! દ્રવ્ય હતેજ પાસે
 એ શોધમાં શામિલ થાત હું થે.
 સાચેજ આ અંતર ભાખતું કે
 છતીશ હું છે બળવાન ભાગ્ય.

એન્ટો:—તને તો બાણ છે વસે સૌ લક્ષ્મી મુજ, સાગરે.
 નથી તો ધન કે વસ્તુ જેથી તત્કાળ હું તને
 આપું રોકડ દ્રવ્ય તો. બ, અને મુજ સાખ જે

૧. ૨. કેટોની પુત્રી અને ધ્રુટસ્ રોમનાં સમ્રાટ જુલીયસ સીસરને મારી
 નાખનારની સ્ત્રી ૩. ૪. ૫. ઝીસની કંતકથા એવી છે કે ફીકસસનું, એથે મસનો
 પુત્રનું થેસલીમાં દુકાળ સમાવવા બલેકાન આપવાનું હતું. પરંતુ એ સોનાના
 ઊનવાળાં ઘેરાં ૫૦ બેસી નાસી છુટ્યો. કોલ્યોસમાં આવી એણે થડા કયો તેમાં
 ઘેરાંનું બલિ ધરાવ્યું પરંતુ એના સોનાના ઊનનું ચામડું રાબને આપ્યું.
 રાબએ એ પવિત્ર એકના ઝાડ પર રાખ્યું. આ ચામડાનો મહિમા એટલો બધો
 વધ્યો કે એને લેવા ધણાં વીરો કોલ્યોસ આવવા લાગ્યા. આખરે એ જોસને લીધું.

વેનિસને વિશે દ્રવ્ય એ પર લે ઉધાર ને
મથેચ્છ, એલ્મોન્ટ અને પોર્શિયા પાસ જે થકી
જાઈ શકીશ તું. અરે જા વિચારીશ હુંય કે
દ્રવ્ય કયાંયા મળે. અને ના કરું પ્રમ્ન દ્રવ્ય એ
મળ્યું વ્યાપાર ખાતે કે વિશ્વાસે મિત્રતા તથે.

અંક ૧ લો

પ્રવેશ બીજો

[એકમીટ. પોર્શિયાના ગ્રહનો એક ખંડ.
પોર્શિયા અને નેરિસા આવે છે.

પોર્શિ :—ખરું કહું નેરિસા ! હુદ્ર આ શરીર મારું તો,
ખૂબ જ કંટાળ્યું છે વિરાટ વિશ્વથી.

નેરિ :—મધુર મહાશયા ! ખરે જ કંટાળો, જો એટલા
મોટા પ્રમાણમાં સંપત્તિ છે, એટલા જ પ્રમાણમાં
આપત્તિ હોય તો. ને છતાં હું જોઉં છું કે મનુષ્યો
અતિ તૃપ્તિથી એ આબરૂ થાય છે, એ તૃપ્તિના
અભાવે ભૂખે મરતા લોકની જેમ. એટલે જ એ
મધ્યમ સ્થિતિમાં રહેવું એ કંઈ મધ્યમ સુખ
નથી. અધિકતા તો કાળ જતાં પાળેયાં સાથે
આવે, પરંતુ યોગ્યતા એ જ ચિરકાળ ટકે.

પોર્શિ :—સુવાક્યો અને બોલાયાં એ સારાં.

નેરિ :—એ આચારમાં યુકાય તો સારાં.

પોર્શિ :—‘કરવું’ એ ‘શું’ કરવાથી શ્રેય છે’, એ જ્ઞાનથી
સહેજ હેતુ તો તો દહેરીઓ સહ્ય મંદિરો હેતુ
અને ગરીબ ઝૂંપડાં રાખના મહાલયો. ખરે જ
એ ઉપદેશકને ગણું મોટો, જે નિજ બોધ
પ્રમાણે ચાલે. વીસ જણને હું શીખવી શકું
સહેલાઈથી શું યોગ્ય કરવું. પરંતુ ના એ
વીસમાંની એક થઈ શકું જે વર્તે એ જ શિક્ષણ
પ્રમાણે બુદ્ધિ તો શરીર માટે કાયદા બંધે, પરંતુ
ગરમ સ્વભાવ એ શીત શાસનને ઉલ્લેચે એવું

ઉદ્ધવંધનાર સસણું તે ઉન્માદ એટલે યુવાની
જે અપંગ શા સુબોધની જાળે ઓળંગે. પણ
આ દલીલો મને પતિ 'પસંદ કરવાનો રાહ નહી
દાખવે—હાય એ શબ્દ 'પસંદ કરવું' !' ઇચ્છત
ને હું ના પસંદ કરી શકું કે ના અનીચ્છતને
હું ના કહી શકું ! આમ સજીવ પુત્રીની ઇચ્છાને
મૃત પિતાની ઇચ્છા અવરોધે. રે એ શું દુર્ભાગ્ય
નથી નેરિસસા ! કે ના હું એકને હા પાડી શકું
કે ના એકને ના પાડી શકું ?

નેરિ :—પિતા આપના સદ્ગુણી હતા. અને સંત પુરૂષોને
મૃત્યુ વેળા યે શુભ પ્રેરણા થાય છે તે પ્રમાણે
એમણે આ શરત મૂકી છે કે સુવર્ણ, રૌપ્ય ને
સીસકની પેટીઓમાંથી એમનું મન સમજી
શકે તે આપને વરે; અને એ જે આપના પ્રેમને
ચોગ્ય હશે તે જ ખરેખર સમજી શકશે. પણ
જે રાજવંશી ઉમેદવારો, પધાર્થા છે તેમાંથી
છે કાંઈના પર આપને પ્રેમ ?

ચોર્સિ :—એમના નામ તું બોલ. અને જેમનું નામ
બોલશે તેમ હું તેમને વર્ણવીશ, મારા વર્ણનથી
મારો પ્રેમ કેટલો એ તું કળી શકીશ.

નેરિ :—પહેલાં તો નેપલ્સના રાજકુમાર.

ચોર્સિ :—એ તો કંઈ અશ્વનો જ અવતાર લાગે છે,
એમના ઘોડા સિવાય એ બીજી વાતે નથી કરતા.
અને પોતે જ ઘોડાને નાળ બાંધી શકે છે એ

પોતાનામાં મોટામાં મોટી લાયકાત માને છે.
ખરે જ એમની માતાએ કાષ્ઠ લુહારનું મોં જોયું હશે!

નેરિ :—પછી પેલેસ્ટાઇનના અમીર.

ચોર્સિ :—એમનાં તો ભવાં હંમેશાં જ ચઢેલાં. બધું કે કહેતા ના હોય ‘મને તો તમે નહીં જ પસંદ કરો !
એ હાસ્યજનક વાતો સાંભળે છે પણ રિમતે કરતા નથી. મને તો, ભય છે કે ઘડપણમાં એ રડતા ફીલસુફ થવાના, જે યુવાનીમાં આટલું અવીનયી ગાંભીર્ય ધારે તો. આના કરતાં હું તો મોંમાં હાડકું મૂકેલ મડદાં સાથે પરણવાનું પસંદ કરું. ઇશ્વર આ બેમાંથી મને બચાવે !

નેરિ :—ક્રાન્સના ઉમરાવ લખોં વિશે શું કહો ?

ચોર્સિ :—ઇશ્વરે એને ઘડ્યો છે તો ભલે એ મનુષ્યમાં ખપે; અરે મસ્કરી કરવી એ પાપગણું છતાં આ !—નેપલ્સના રાજકુમાર કરતાં એમની પાસે વધારે સારો ઘોડો છે, પેલેસ્ટાઇનના અમીર કરતાં ભવાં ચઢાવવાની ટેવ એમનામાં વધારે સારી છે. એ એક પુરૂષ નથી—પ્રત્યેક પુરૂષનું કંઈક એમનામાં છે. કે પ’બીનેચે ગાતું સાંભળે તો એ નાચવા મંડી પડે, ને પોતાના પડખાયા સાથે ચે લડે. એને જે પરણું તો વીસ વરોને પરણવા બરોબર. એ મને ખિકકારે તો હું એને ક્ષમા કરું પણ એ જો મારા પ્રેમમાં મસ્ત બને તો તો હું એમને કદાપિ સંતોષી ના શકું.

નેરિ:—તો ઈલ્ડના ઉમરાવ ફેલ્કનબ્રીજ વિશે શું
ધારે છે ?

ચોર્સિ:—તું જાણે છે કે હું એની સાથે બોલતીજ નથી,
કારણ કે એ મને સમજતા નથી અને હું એને નહીં.
એમને લેટીન, ફ્રેન્ચ કે ઈટાલીયન ભાષામાંથી એક
આવડતી નથી અને મને તું કાર્ટમાં સોગન ખાધ
કહી શકે કે અંગ્રેજ આવડતું નથી. એ ચિત્ર તો
ચોગ્ય પુરૂષનું છે, પણ એ મૂક પ્રદર્શન સાથે
કાણે વાત કરી શકે ? અને કેવો બિચિત્ર પોશાક !
મને લાગે છે કે એમણે ડગલો ધરલીથી, પાટલુન
ક્રાન્સથી, શિરવેષ જર્મનીથી અને રીતભાત સર્વત્ર
થી ખરીદ્યાં છે.

નેરિ:—એમના પડોશી સ્કૉચ ઉમરાવનું શું ?

ચોર્સિ:—એમનામાં પડોશીનો પરમાર્થ છે. અંગ્રેજ
પાસેથી એમણે મુકકો ઉછીનો લીધા કાન પર—
અને વાળી શકાય ત્યારે પરત કરવાના
શપથે લીધા. હું ધારું છું કે પેલા ફ્રેન્ચ બીજા
માટે બાંહેધરી આપી છે.

નેરિ:—સેકસનીના ઉમરાવના ભત્રીજા એ જર્મન યુવાન
વિશે તમારો મત કેવો છે ?

ચોર્સિ:—બહુજ ખરાબ પ્રભાતે, જ્યારે એ નશા મુકત
હોય છે; અને બહુજ ખરાબ મધ્યાહ્ને જ્યારે એ
મદિરામસ્ત હોય છે. જ્યારે એ સારા હોય છે ત્યારે

મનુષ્યથી થોડા ખરાબ છે; અને જ્યારે એ ખરાબ હોય છે ત્યારે તો પશુ કરતાં પણ જરા સારા નથી. રખે જો અનિષ્ટ થાય તો હું એના વિના ચલાવીશ.

નેરિ:-એ જો હરીફાઈમાં ઊતરે અને ખરી પેટી પસંદ કરે ને તમે એને પરણવાની ના કહો તો તમે તમારા પિતાની ઇચ્છાનો અનાદર કરશો.

ચોર્શિ:-તેથીજ અનિષ્ટ વિચારીને, તું એક મોટા પ્યાલામાં રહાઈનનો દારૂ ભરી ખોટીજ પેટીપર મૂકજે, કારણ જો શેતાન એને હેડે અને આ પ્રલોભન એની સામે, મારી ખાતરીજ છે કે એ એને પસંદ કરશે. નેરિસા! એક^૧ વાદળીને પરણવા કરતાં હું તો બીજું કંઈ પણ કરું.

નેરિ:-ભવતી! આ ઉમરાવોમાંથી કાઢને પરણવાની બીક રાખશોના. એમણે પોતેજ મને એમનો નિશ્ચય જણાવ્યો છે. અને એ તો આ કે જો તમારા પિતાની ઇચ્છા પ્રમાણે આ પેટીની પસંદગી સિવાય બીજો રસ્તો તમને મેળવી ના શકાય તો એમનો વિચાર પોતાને ગૃહે સીધાવવાનો છે અને એમની પ્રેમ યાચનામાંથી તમને મુક્ત કરવાનો છે.

ચોર્શિ:-હું શખરી જવો તૈયાર થાઉં તોયે શારદા

૧ વાદળીનો ગુણ પાણી ચુસવાનો. એટલે જે આખો વખત દારૂ ચુસી કરે તેને વાદળી કહે છે.

જેવી બ્રહ્મચારીણી મરીશ સિવા કે મારા પિતાની
 ઇચ્છા પ્રમાણે મને કાંઈ મેળવી શકે. આ મારા
 પ્રેમીઓનું પોટલું આટલું સમજી છે એથી મને
 આનંદ થાય છે, કારણ એમાંથી એક પેલું નથી
 જેની ગેરહાજરી હું ના ઝંખતી હોઉં; અને ઇશ્વર
 પાસે મારી નામ પ્રાર્થના છે કે એમનાં પ્રસ્થાનમાં
 વિધિ ના આવે.

નેરિ:—ભવતી ! આપને યાદ છે આપના પિતાના
 સમયમાં મોંઠ ફેરાટ ના ઉમરાવ સાથે એક વીર
 અને વિદ્વાન વેનિસના પુવાન અહીં આવતા ?

ચોર્સિ: હા, હા, એ બસાનિયો; હું મારું છું કે એજ
 એમનું નામ છે.

નેરિ:—હા ભવતી ! મેં મૂળીંયે જોયા હોય એ
 બધા પુરૂષોમાં મને તો એજ એક, કાંઈ સુંદરીને
 લાયક લાગતા.

ચોર્સિ:—મને બરોબર યાદ છે. અને એ તારી પ્રશંસાને
 પાત્ર છે એ પલુ બાણું છું.

(નોકર આવે છે.)

કેમ વળી શું છે બબર ?

નોકર:—આ ચાર પરદેશી મહેમાનો ભવતી ! આપની
 રજા ઇચ્છે છે અને એક પાંચમાં મોરોક્કોના રાજા
 તરફથી દૂત આવ્યો છે જણાવવા કે
 રાજા આજ રાતના અહીં પધારશે.

ચોક્કિઃ--આ ચારને જે હૃદયથી હું રજા આપું છું
એવાજ હૃદયથી આ પાંચમાને આવાકાર આપી
શકું તે! એના આગમનથી મને ખરેજ આનંદ
થાય. એ શેતાન ૧ શરીરમાં બંધે સંત હોય,
મને બંધે એ શિષ્યા બનાવે પણ ના સ્ત્રી એની.
ચાલ નેરિસ્સા ! અલ્યા તું થા આગળ !
એક પ્રેમી સીધાવે ત્યા બીજો બારણું ઠોકતો
આવે.

૧. મેલોકોના એટલે રંગે કાળા માટે શેતાન શરીર.

અંક ૧ લો

પ્રવેશ ત્રીજો

[વેનિસ, એક રાજમાર્ગ
ખસાનિયો. અને શાયલોક આવે છે.

શાય :--ત્રણ હજાર ડકેટ,^૧ ઠીક.

ખસા :--હા, મહાશય ! ત્રણ મહિના માટે.

શાય :--ત્રણ મહિના માટે, ઠીક.

ખસા :--જેને માટે મેં તમને કહ્યું કે એન્ટોનિયો ખંધાશે.

શાય :--એન્ટોનિયો ખંધાશે, એ તો ઠીક.

ખસા :--મને મદદ કરશો ? મારા પર કૃપા કરશો ?
મને જવાબ આપશો ?

શાય :--ત્રણ હજાર ડકેટ, ત્રણ મહિના માટે, ને
એન્ટોનિયો ખંધાય છે.

ખસા :--તમારો જવાબ ?

શાય :--એન્ટોનિયો સજ્જન છે.

ખસા :--એની વિરૂદ્ધ કંઈ સાંભળ્યું છે ?

શાય :--અરે ના, ના, ના, ના : એને સજ્જન
કહેવાનો મારો અર્થ એટલોજ કે એ એકલાજ
પૂરતા છે, છતાં એમની મીલકત તો અત્યારે આશરેજ

ગણાવાય. એમનો એક કાફલો ત્રિપોલી તરફ ઉપડ્યો છે, ખીજો હિંદ તરફ અને રિયાલ્ટોમાં મને ખબર પડી છે કે ત્રીજો મેકસીકો ને ચોથો ઇંગ્લંડ તરફ જાય છે; વળી ખીજાં સાહસો પરદેશમાં પથરાયલાં છે. પણ વહાણ એટલે પાટીયાં, ખલાસીઓ પણ મનુષ્ય અને જમીનના ઉંદરડા તેમ પાણીના ચે ઉંદરો, પાણીના ચોરો ને જમીનના ચોર, હું કહું છું ચાંચીયા; અને વળી પાણી પવન ને ખડકોનો ભય; છતાં ચે એ મહાશય પ્રતા છે. ત્રણ હજાર ડકેટ, મને લાગે છે કે એમની આંબધરી હું લઈશ.

અસા:—ખાતરીથી તમે લઈ શકો છો.

શાય:—મારી ખાતરી થયે હું લઉં. અને મારી ખાતરી થાય એ હું વિચારીશ. એન્ટોનિયો સાથે હું વાત કરી શકું?

અસા:—અમારી સાથે જો ભોજન લેશો તો.

શાય:—હા હુકરનું માંસ સુંઘવા! તમારા પેગમ્બર નાજરીથે જેનામાં શેતાનનો અંશ ગણ્યો છે તેને ખાવા? હું તમારી સાથે ખરીદીશ, વેચીશ, વાત કરીશ, ચાલીશ, એ સર્વ કરીશ પણ હું તમારી સાથે ખાઈશ તો નહીં, કે પીશ નહીં કે પ્રાર્થના કરીશ નહીં. રિયાલ્ટો પર શા સમાચાર? આ કાણ આવે છે?

(એન્ટોનિયો આવે છે)

બસા :—આ મહાશય એન્ટોનિયો.

શાય :—(સ્વગત) કેવો માલિક પીઠાના જેવો એ પટ્ટો દીસે !
ધિક્કાર તો મને છૂટે ખીસ્તી છે કારણ; પણ
એથી વિશેષ તો નીચ ભલામમાં અરે ધન
ધીરતો એ વિના વ્યાજે, અને વેનિસમાં બહુ
એ રીતે દર વ્યાજનો તો છે ઘટયો. ખરે મળે
એ લાગ બે મને, કરં તૃપ્ત હું મુજ વેરને
પુરાણું. એ તિરસ્કારે અમ પવિત્ર જે પ્રભ.
વેપારી થાય જ્યાં સહુ ભેળા, નિન્દા કરે વળી
મારી, ને મુજ સોદાની, સાક્ષ્યથી બચાવેલ
એ ધનની, કહે જેને વ્યાજ એ. કુળને મુજ
ધિક્કાર છે ક્ષમા કરં હું બે કદાપિ એહ ને.

બસા :—શાયલોક ! મુણે તમે ?

શાય :—કરતો હું વિચાર એ આજની મુજ શી સ્થિતિ
તે વિશે. સ્મૃતિ સત્ય બે, બાણું ના રોકડા ત્રણ
હબર ડકેટ તો હું તત્કાળ મુજ પાસથી
કાઢી શકું. અરે છે શું એમાં ? ટયુબલ છે બહુ
દ્રવ્યવાળો. ચહુદી તો અમ બિતિ વિશે, મને
ધીરશે. પણ શાંત ! રે બોલો એ માસ કેટલા
માટે ? (એન્ટો. ને) મહેરબાન ! રે સાચે નામજ આપનું
છેલ્લું અમ મુખે હતું.

એન્ટો :—શાયલોક ! ઉધારતો ના કે ના ધીરતો કદી
દ્રવ્ય કાને, વિશેષ તો આપી કે બદલે લખ.
પણ છે મુજ મિત્રની અપેક્ષા બહુ ઉત્કટ.

કારણે, ત્યાગતો એ હું મુજ રિવાજને. અરે
જાણતો કેટલા તને દેવાના ?

શાય :-

હા ડકેટ તો

ત્રણ હજાર દેવાના.

ખસા :-

ને ત્રણ માસને માટે.

શાય :-હું ત્રણ માસ તો ભૂલ્યો. મને કહેલ એ તમે
ને દસ્તાવેજ આપના નામનો. મળતા મને
ન્યારે આપ, કહો ના તો ઉધારતા ન ધીરતા
વ્યાજ ખાતર તો કદી.

એન્ડો :-

એ કાજે તો ખરેજ ના.

શાય :-ન્યારે જેકબ ૧ તો નિજ કાકા દેખનના ૨ સહુ
ચરાવતો હતો મેદાં-ને આ જેકબ તો હતો
ભાગ્યશાળી, અમારા એ પિતા અબ્રામનો ૩ નિજ
શાણી એ જનની તણી સહાયથી હતો ખરે
ત્રીજો વારસ, હા ત્રીજો—

એન્ડો :-

અરે શું એ વિશે ? એથે

હેતો' તો વ્યાજ શું ખરે ?

શાય :-ના, વ્યાજ ના તમે જેને સીધું વ્યાજ કહો, પણ
જુઓ શું જેકબે કર્યું. દેખન સાથ એને તો
હતો કરાર કે જન્મે કાબરચીતરાં સહુ
મેદાં, જેકબને મળે મહેનતાણું ચરાવવા

માટે. શરદ આખરે માદાઓ તપ્ત કામથી નર પાસે ગઇ, અરે કુશળ ભરવાડે તો તે વેળા યજ્ઞિઓ ઘડી વૃક્ષશાખા તણી, ધરી માદા સામે ગર્ભાધાન સમે. સમય તો જતાં જન્મ્યાં બચ્યાં ખરેજ તે સહુ કાખર ચીતરાં. મળ્યાં જેકબને તેથી. આયે માર્ગ હતો થવા સમૃદ્ધ તો ખરે અને સુભાગી એ હતો. ખરે છે એ સંગ્રહ આશ્રિત જો ના ચોરી થકીજ એ.

એન્ટો :-આ તો પ્રયોગ શેઠજી ! કીધાંતો જેકબે. અને એનું જે પરિણામ તે બહાર શક્તિની હતું એની, પણ હતું એ તો હાથમાં પ્રભુના ખરે. આ થું દલીલ વ્યાજની સબળ કરવા કાને, કે પછી છે સુવર્ણ ને ચાંદી, મેઠાં સમા તુજ ?

શાય :-ના બાણું. પણ ઉત્પાદ ત્વરિત એમના સમો, વિશેષ દ્રવ્ય ઉત્પન્ન કરું હું એ ત્વરા થકી એ યાદ રાખજો તમે,

એન્ટો :- અરે બસાનિયો ! ખરે શેતાને શાસ્ત્રના સૂત્રો ઉચ્ચારે, નિજ હેતુને સાધવા. દુષ્ટ આત્મા જે સાક્ષી પુનિત લાવતો આમ, છે શઠના સમો રિમતધારી, અરે ફળ આમ એ શુભ દેખાવે, બીતરે તો સડેલ જે. બાહ્ય દેખાવ છે કેવો ચાર અસત્યનો અરે !

શાય :-ત્રણ હજાર ડોક્ટ મોટી રકમ એ બહુ ને માસ ત્રણ બાદમાં. ને હવે દર એ તણો-

એન્ટો:-તો શાયલ્લોક આભારી અમને કરશે તમે ?

શાય:-શેઠ એન્ટોનિયો ! અરે ઘણી વેળા તમે મને રિયાલ્ટો પર તો મુજ દ્રવ્ય ને ધીરધાર ને વિશે છે વચનો કહ્યાં. ને મેં ધીરજથી સહુ ખભો માત્ર ચઢાવીને સહન એ કરેલ છે; (કારણ છે સહેવું એ લક્ષણ અગ જાતિવું.) મને નાસ્તિક ને વળી ખૂની કૂતો કહો. મુજ ચહુદી વેષની પર ચૂંકો, એ સર્વ, કારણ મારું જે, વાપરતો હું. હવે સહાય કાજ છે આવ્યા તમે, અને વળી કહો છે શાયલ્લોક ! છે જરૂર દ્રવ્યની. તમે કહો, જે મુજ દાઢીની પર ચૂંકયા હતા અને કૂતા અજાણને મારો ? તેમ કીધા પ્રહારોયે લતાના તમ બારણે ને હવે દ્રવ્ય યાચો છે. તો શું મારે હવે કેવું ? હવે ના શું કહું હું કે ના કૂતા પાસ દ્રવ્ય છે ? અરે છે શક્ય કૂતાને માટે ત્રણ હબ્બર એ ડકેટ આપવા ? કે હું વાંકો વળી નમું અને ગુલામ જેમ રોકીને શ્વાસ, અવાજ રૂંધીને નમ્રતાથી કહું આમ:—

સાહેબ ! યુધવારે જ ગયા, ચૂંકયા હતા તમે મારી પરે, અને મારો તિરસ્કાર દિને વળી પેલા કર્યો હતો; ખીજા કો વેળા કહેલ છે કૂતો મને; અને આ સૌ વિનય કાજ ધીરવું મારે શું દ્રવ્ય આટલું ?

એન્ટો:-રે સંભવિત છે ફરી એ પ્રમાણે કહું તને.

તુજ પરે ફરી થુંકું કે તિરસ્કાર હું કરું.
જો ધીરે દ્રવ્ય આ તું, તો ન મિત્ર જેમ ધીરતો,
મૈત્રી ક્યારે વળી દ્રવ્ય મિત્રના દ્રવ્યથી કરે
પેદા? પરંતુ શત્રુને તારા એ ધીર, જે થકી
જો એ કરાર તોડે તો વિના શરમ દંડ રે
એ ભરાવી શકીશ તું.

શાય :—અરે કેમ તમે ગાછા ઉઠો આ આટલાજમાં ?
હું મૈત્રી તમ ચાહતો અને પ્રેમ તમારો તો.
જે ફિટકાર આપીને કીધો મને કલંકિત
મથું એ ભૂલવા હું તો. આપું હું દ્રવ્ય યાચતા
જે તમે, ને ન હું લઉં જરાય ધીરધારની
પરે. અને છતાં તમે ના સાંભળો મને ! અરે
આપતો હું ભલી રીતે.

એન્ટો :—

અરે હોત ભલામ આ

શાય :—એ ભલામ બતાવું હું.

ચાલો વકીલ પાસે કે. દસ્તાવેજ લખાવશું
એ પાસે; ને જરા વળી મળા ખાતર જો તમે
એ નિશ્ચિત દિને વા તો એ નિશ્ચિત સ્થળે મને
લખી રકમ જે એમાં ના આપી શકશે પાછી,
દંડ તો લખવો એ કે એક રતલ માંસ તો
તમારા દેહભાગથી ને એય જે મને ગમે
ત્યાંથી કાપી લઈશ હું.

એન્ટો :—કબૂલ ને ખરે સહી દસ્તાવેજ પરે કરું
ને કહું બહુ છે અરે યહૂદીમાં ભલામ તો.

બસા :—એ દસ્તાવેજની પરે ના દઉં કરવા સહી તને તો મુજ કાળે. રે ભલે અદ્રવ્ય હું રહું.

એન્ટો :—રે ગભરાય છે ભાઈ શા કાળે, દંડ ના મને ભરવો પડશે. આ એ માસમાં એટલે થશે પુરી મુદત ને લખી આ દસ્તાવેજને વિશે એક માસ પહેલાં એ, આશા તો છે મને મળે અરે ત્રણ ગણું દ્રવ્ય દસ્તાવેજે લખેલ ને.

શાય :—બાપ અપ્રામ ! કેવા છે આ ખ્રીસ્તીઓ ખરેખર ! વ્યવહાર કઠોર ને એમનો જ, બનાવતો અન્ય તણા વિચારને વિશે સાશંક એમને. રે બોલો, ને કરાર એ તોડો કરીશ તું ખરે દંડ આવો ભરાવીને ? રતલ માનવી તણું માંસ મનુષ્ય પાસેથી લેવું ના ચોગ્ય એ, ન તો લાભદાયી વળી માંસ જેટલું ગાય કે વળી મેઢાં ને બકરી તણું. ખરું કહું ખરી દવા કૃપા એની બતાવું હું આ મૈત્રી. આ ગમે ભલે તો હ્યો, ના તો પ્રજામ ને અન્યાય મુજ પ્રેમને ના કરજો હવે, તમે.

એન્ટો :—હા શાયલોક, હું કરું દસ્તાવેજ પરે સહી.

શાય :—મળો તત્કાળ તો મને, વકીલને ગૃહે અને આ ગમતી દસ્તાવેજ વિશે એને કહો. હું તો મુજ ગૃહે જઈ જોઈ એના શા હાલ છે, સૌંધું નાલાયક ગુલામને ને. ને આવીશ સત્વર થેલી ડકેટની ભરી.

એન્ટો :-

સીધાવ યહૂદી ભલા.

યહૂદી જનશે ખ્રીસ્તી ભલાઈ આમ જો વધે.

(શાથ-ભથ છે)

બસા :-આવો કરાર ને દુષ્ટ એ હૈકું ના મને ગમે.

એન્ટો :-અરે આમાં નથી જ કો સ્થાન વિષાદ ને ખરે.
વહાણો મુજ આવશે આજથી એક માસમાં
૨ એક દિન આગળે.

અંક ૨ નો પ્રવેશ ૧૬૯૦.

બેઠાઈ. પોર્શિયાના ગૃહનો એક ખંડ.

[વાદનાદ થાય છે. મૌરોકોના રાજા આવે છે
શ્યામવર્ણ અને શ્વેત વસ્ત્રમાં, સાથે ગણુ ચાર
અનુચરો, પછી પોર્શિયા નેરિસ્સાને અન્ય આપે છે

મૌરો :-ના અવગણના કર તું મારી, વર્ણ કાળ આ.
તેજસ્વી સૂર્યનો દીધો કૃણુ પોશાક એ, છઉં
જેનો નિકટવર્તી, ને ઉછર્યો જે સમીપ હું.
શ્વેતમાં શ્વેત રે કાને લાવો ઉત્તર દેશથી
ના જ્યાં હિમકણ્ણુ દ્રવે જરાકે રવિ તાપથી;
ને તુજ પ્રેમ ખાતર પ્રકવો છેદ જે થકી
રક્ત વિશેષ કાતું છે રાતું એની પરીક્ષા તો.
ખરેખરી થશે. અરે સુંદરી ! મુજ દર્શને
આ તો, કીધા છ ચરાને ભયત્રસ્ત, અને લઉં
શપથ મુજ પ્રેમના, પ્રીતિ એ પર રાખતી
અમારા દેશની શ્રેષ્ઠ મનાતી સૌ કુમારીઓ.
બદલું રંગ આ હું, તો માત્ર એક જ કારણે
મુજ રાણી તમારું એ ચિત્ત ચોરી શકું જ હું.

પોર્શિ :-વરણી કાળ જે સહુ શરતો, એ થકી ન જો
એ નારી નેત્રની બહુ સૂક્ષ્મ નેતાગીરી મને;
ને મુજ ભાગ્યની હેડ આ સ્વયંવર શક્ય ના
દે થવા; પણ જો મુજ પિતાએ પાળ બાંધીને
આતુર્યથી મને હોત વીંટી ના, જે થકી મરું
મી મારે એ તણી, જીતે રીતથી એ કહેલ જે
આપને, આપ વિખ્યાત રાજાને અન્ય માથકો.

જેમ, આવેલ જે મુજ પ્રેમ કાજે, સમાન હું
આપું એ તક જીતવા.

મોરો :—

આભાર શબ્દ કાજ એ.

તો હવે છે વિનંતી કે રે લખ જીવ પેટીઓ
જ્યાં, ભાગ્ય બળને મારાં હું કસું. સમશેરના
મુજ સોગન છે, જેથી હણ્યો મેં શાહ જે વળી
રાજ ધરાનનો જેણે હરાવ્યો ત્રણ વાર તો
યુદ્ધમાં સુલતાન એ સુલેમાન, ખરે જ કે
ઉગ્રમાં ઉગ્ર દષ્ટિને, એ અનિમેષ દષ્ટિ તો
મારી વડે નમાવું હું; ને પૃથ્વી પર વીરમાં
વીર જે, વીરતા એથી વિશેષ દાખવું; વળી
રીંછડી પાસથી શિશુ ધાવતાં હું ઉપાડું ને
સિંહને ત્રાડતો બહુ શિકાર કાજ ચીડવું,
સુંદરી! જીતવા તને. પછુ રે હાય ! જે રમે
ઘૂત એ હકચુંદીસ^૧ તો લાઈકસ^૨ તણી સાથે
કાણુ છે શ્રેષ્ઠ જોવાને, પાસા પોખાર એના ચે
પડે સુભાગ્યથી જે તો કનીષ્ઠ છે. અને એજ
રીતે તો એલસીડીયે^૩ નિજ સેવકથી થયો
મહાત, ને હુંય દોરાઉં અંધ એ ભાગ્યદેવીથી
ને હારું એજ, જે મળે કાષ્ઠ અચોગ્ય પાત્રને
ને એના દુઃખમાં મરું.

ચોર્શિ :—

નસીબ દાવ, તો ભલે

એલો, પરંતુ ના કયાં તો એ વરણી કરે તમે,

૧. હકચુંદીસ અથવા એલસીડીયે તે ગ્રીક ઈતક્યામાં બામસેન જેવો
મહાબળી યોધો. ૨. હકચુંદીસનો નોકર.

અંક ૨ જે

પ્રવેશ બીજો

[વેનિસ એક રસ્તો.
લૉન્સેલૉટ આવે છે.]

લૉન્સે :-ખરે જ મારું મન તો મારા યક્ષદી શેઠ પાસેથી નાસી જવાની સલાહ આપતું નથી: પણ શેતાન મારી પછવાડે પડ્યો છે ને મને બોલાવે છે. કહીને કે 'ગોબો, લૉન્સેલૉટ ગોબો ! ભલા 'લૉન્સેલૉટ ! કે ભલા' ગોબો ! કે ભલા લૉન્સેલૉટ ગોબો ! તારા પગ વાપર, ઉપાડ પગ, નાસી જ. મારું મન કહે છે, ના સંભાળ, નેક લૉન્સેલૉટ ! સંભાળ નેક ગોબો !' અથવા આગળ કહ્યું તેમ, 'નેક લૉન્સેલૉટ ગોબો ! ના નાસતો એ ગચ્છન્તી કરવી ધિક્કારજે ! આ ખૂબ હીંમતવાન શેતાન મને ગાંસડાં પોટલાં બાંધવાતું કહે છે. 'ગચ્છ' કહે છે શેતાન 'પલાયન' કહે છે શેતાન; 'ઇશ્વર, ખાતર જગાડ તારા વીર હૃદયને, કહે છે શેતાન, 'અને ભાગ.' મારું મન મારા હૃદયની ફાટે વળગીને ડાહ્યું થઇ કહે છે 'મારા નેક મિત્ર લૉન્સેલૉટ ! એક પ્રામાણિક પુરૂષના પુત્ર—અરે ના એક પ્રમાણિક સ્ત્રીના પુત્ર—કારણ ખરે જ મારા બાપે તો કંઈ ગોટાળો કર્યો હતો—કંઈ એવું, એવામાંજ એમને રસ હતો.—મારું મન કહે છે 'લૉન્સેલૉટ ! ખસીશ ના !' 'ખસ' કહે છે શેતાન. 'ખસીશ ના' કહે છે મન. 'રે મન'

૧ આ પાત્રની વિચિત્રતા ઘણી છે. એ સ્થેવમાં બોલે છે જેવું ભાવાન્વર કરૂં ઘણીવાર અધરું પડે છે. એ બોલે છે તે પણ ઘણીવાર ન સમભવ એવું મૂળમાં પણ એના અર્થ હંમેશાં સમજાતો નથી.

હું કહું છું 'તારી સલાહ સારી છે.' 'શેતાન' હું કહું છું 'તારી સલાહ સારી છે.' જે મનનો હુકમ માનું તો મારે મારા શેઠની પાસે રહેવું જોઈએ જે બધા ઇશ્વર ! મોટામાં મોટો ખલ છે ! યજ્ઞદી પાસથી જો નાસી જઈ તો શેતાનનું શાસન પાળ્યું ગણાશે જે આપ સાહેબને ખાદ કરતાં પોતે જ ખલ છે. ખરેખર એ યજ્ઞદી તો ખલનો અવતાર છે. મારું મન, એ મન તો મારું છે બહુ કઠણ મન, જો મને યજ્ઞદી પાસે રહેવાની સલાહ આપે. શેતાન વધારે સુમિત્ર જેવી સલાહ આપે છે. હું પલાયન કરીશ. શેતાન ! મારા પગ તારું શાસન પાળશે. હું ભાગીશ.

(૪૬ ગોબો એક ટોપલી ઉપાડતો આવે છે)

ગોબો :—જુવાન શેઠ ! કહેશો યજ્ઞદી શેઠના ઘરનો રસ્તો કયો ?

લોન્સો :—(સ્વગત) ઓ ઇશ્વર ! આ માતો જણ્યો મારો સગો બાપ ! એ અડધા આંધળો અરે પોણા આંધળો મને ઓળખતો ચે નથી. હું એને ગુંથવાડામાં નાખીશ.

ગોબો :—જુવાન શેઠ ! યજ્ઞદી શેઠના ઘરનો રસ્તો કયો ?

લોન્સો :—હવે ખાંચો આવે ત્યાં જમણી બાજુ વળો, પણ એથી બીજેજ ખાંચે ડાબી બાજુ; અને એ પછીને ખાંચે કાઠ બાજુ નહીં પણ આડકતરા વળો યજ્ઞદીના ઘર તરફ.

ગામ્બોઃ—અરે ભગવાન ! એતો ખરેખર કંઈક શોધવું.
પણ તમે કહી શકશો કે એક લૉન્સેલૉટ કરીને એને
ત્યાં રહે છે તે ત્યાં રહે છે કે નહિ.

લૉન્સેઃ—કાણ તમે જુવાન શેઠ લૉન્સેલૉટની વાત
કરો છો ? (સ્વગત) હવે જરા મન્ય કરું (મોટથી)
જુવાન શેઠ લૉન્સેલૉટની વાત કરો છો ?

ગામ્બોઃ—શેઠ નહીં પણ, સાહેબ ! એક ગરીબ માણસનો
દીકરો; એનો બાપ જો કે હું જ કહું છું એક
પ્રમાણિક પણ બહુ ગરીબ માણસ છે. અને
પ્રભુની મહેરબાનીથી હજી સશક્ત પણ છે.

લૉન્સેઃ—અરે એનો બાપ તો જે હોય તે આપણે તો
જુવાન શેઠ લૉન્સેલૉટની વાત કરીએ છીએ.

ગામ્બોઃ—આપ સાહેબ એ લૉન્સેલૉટના મિત્ર છો ?

લૉન્સેઃ—રે અતઃ જુદા, અતઃ જુવાન શેઠ લૉન્સેલૉટની
વાત કરો.

ગામ્બોઃ—તો લૉન્સેલૉટની, જો ઇચ્છા હોય આપ શેઠની.

લૉન્સેઃ—અતઃ શેઠ લૉન્સેલૉટ. કાકા ! એ જુવાન
લૉન્સેલૉટની વાત ના કરો કારણ કે એ જુવાન
સદ્ગુણસ્થ તો વિધિને, ભાગ્યના અને એવા
બીજા પેલી ત્રણ ભાગિનીઓના જેલથી ને વળી
અન્ય શાસ્ત્રોના બળે સદ્ગત થયો છે. અથવા
સ્વયં ભાષામાં સ્વર્ગે સીધાંચો છે.

૧ ગ્રીક કવચના પ્રમાણે, એક વિધાતા કે વિધાત્રીને બધા ત્રણમાં માને છે,

ગાબ્રિયો :—અરે ન કરે નારાયણ ! એ છોકરો તો મારી ઘડપણની લાકડી, મારો એક આધાર હતો.

લૉન્સે :—અરે હું લાકડી જેવો કે દંડા જેવો કે વાંસડા જેવો કે આધાર જેવો લાગ્યું 'છું' ? મને ઓળખો છો કાકા ?

ગાબ્રિયો :—અકસોસ ! નથી ઓળખતો ભાઈ. પણ હું આજીજી કરું મને કહો મારો છોકરો—મણુ એના આત્માને શાન્તિ આપે—જીવે છે કે મરી ગયો ?

લૉન્સે :—મને ઓળખતા નથી કાકા ?

ગાબ્રિયો :—અકસોસ. મહાશય ! હું તો અડધો આંધળો છું.

લૉન્સે :—ના ખરે જ તમને આંખો હોત તો ચે મને ઓળખી ના શક્યા હોત. એ ખરે જ છે ડાહ્યો પિતા જે પોતાના પુત્રને ઓળખે. ઠીક જુઠાણ ! હું તારા પુત્રના સમાચાર કહીશ. મને આશીષ આપો. સત્ય પ્રકાશમાં આવશેજ; ખૂન ઝાઝો વખત છુપાવી શકાય નહીં. મનુષ્યના પુત્રને માટે જો કે એ શક્ય છે, અંતમાં સત્ય બહાર આવશેજ.

(કુંચે પડે છે)

ગાબ્રિયો :—અરે મહાશય ઉભા થાવ. મારી ખાતરી છે કે તમે મારા છોકરા લૉન્સેલૉટ નથી.

લૉન્સે :—અરે આ બધી મુર્ખાઈ જવા દો. મને આશીષ આપો હુંજ લૉન્સેલૉટ, તમારો બાળક જે હતો તમારો પુત્ર જે છું, તમારો બાળક જે મધ્ય.

ગોઓ :—તમે મારા પુત્ર હોવ એમ માનતો નથી.

લૉન્સે :—એ બાબત મારે શું વિચારવું એ બાજુનો નથી. પણ હું જ લૉન્સેલ્લાટ, યહૂદીનો માણસ અને મારી ખાતરી છે કે માર્જરી તમારી પત્ની એ મારી માતા છે.

ગોઓ : એનું નામ ખરે જ માર્જરી છે; ખરે જ હું સોગન લેવાને તૈયાર છું કે જો તું જ લૉન્સેલ્લાટ હોય તો તું મારા દેહનો મારા લોહીનો છે. ભલા ભગવાન ! એજ આ હોય. આ તારી દાઢી તો જો !^૧ ડોબીન મારા ઘોડાના પૂછડે વાળ છે તેના કરતાં તારી દાઢીયે વિશેષ વાળ છે.

લૉન્સે :—એ પરથી તો ડોબીનની પૂંછડી ઉઘેથીજ ઊગતી લાગે છે. એની પૂંછડીયે મેં છેલ્લાં જોયો ત્યારે મારા મ્હોડા પર છે તેના કરતાં જરૂર વિશેષ વાળ હતા.

ગોઓ : અરે પ્રભુ ! કેવો તું બદલાયો છે ! તારા શેઠને અને તને કેવું બને છે ? હું એને માટે ભેટ લાવ્યો છું. ખોલ કેમ ચાલે છે ?

લૉન્સે :—ડીક ડીક : પણ મેં તો મન સાથે દોડી જવાનું નક્કી કર્યું છે. એટલે જ્યાં લગી થોડું ચે દોડી ના બાઉ ત્યાં લગી મારું મન રહેશે નહીં. મારો

૧. લૉન્સેલ્લાટ બાજુની જગ્યાએ આવળે મ્હોંએ બેસે છે એટલે બુદ્ધિ હાથ લગાડે છે તે એના માથાના વાળને દાઢીને નહિ.

શેઠ તો ખરેખર યહૂદી છે. એને વળી ભેટ આપવી ? એને ફાંસો આપો : એની નોકરીમાં તો હું ભૂખે મરું છું. મારી તો પાંસળીઓ થે તમે ગણી શકો. બાપા ! સારું થયું તમે આવ્યા. મારી તરફથી એ ભેટ તમે શેઠ બસાનિયોને આપો. એ તો ખરે જ નવા અમૃત્ય પોશાકો આપે છે; અને બે હું એની સેવામાં નહીં રહું તો હું ઇશ્વરે બનાવી હોય એટલી જમીનને છેડે નાસી જઈશ. અરે નસીબની બલિહારી ! એજ ગૃહસ્થ આ આવે. એમને પૂછો બાપા. હું તો યહૂદીજ બે હવે પછી યહૂદીની નોકરી કરું.

(બસાનિયો લેનાર્ડો ને બીબ નોકરો આવે છે)

બસા : તમે એ પ્રમાણે કરો. અને ઉતાવળ કરો જેથી બોજન મેણામાં મોંડુ પાંચ વાગે થાય : આ કાગળો પહોંચાડવાના છે અને પોશાકો તૈયાર કરવાના છે; અને એશિયાનોને કહે કે મારે ત્યાં જલદી આવે.

(એક નોકર ભય છે)

લૅન્સે : —એને બાપા !

ગોબો : —મહાશયનું બલું થાઓ !

બસા : —કેપકાર. મારું શું કામ પ્રયત્ન ?

ગોબો : —આ મારો દીકરો છે સાહેબ ! ગરીબ છોકરો—

લૅન્સે : —ગરીબ છોકરો નહીં સાહેબ ! પણ શ્રીમંત

ચૂંકડીનો માણસ, જેને સાહેબ મારા બાપા કહે
છે તેમ—

ગોબા :—એને તો ચેપ લાગ્યો છે સાહેબ ! એક રીતે
કહીએ તો નોકરીનો—

લૅન્સે :—સંક્ષિપ્તમાં સાહેબ હું ચૂંકડીની નોકરી કરું છું
અને મારી ધગ્ગા છે જેમ મારા બાપા જણાવે—

ગોબા :—એના શેઠને અને એને—માફ કરજો આમ કહેવું
પડે છે—જરાયે સગાઈ નથી—રોટી વ્યવહાર નથી—

લૅન્સે :—ટુંકમાં, સત્ય એ છે કે ચૂંકડીએ મને હેરાન
કર્યો છે, અને મને, મારા બાપા વડીલ છે એટલે
કહેશે—

ગોબા : મારી સાથે હેલાંની વાનગી લાગ્યો છું જે
આપને આપવા ધગ્ગું છું અને મારી યાચના—

લૅન્સે :—ખૂબજ ટુંકણમાં એ યાચના મારા સંબંધી
છે. આપ સાહેબ આ પ્રમાણિક વૃદ્ધના મુખેથી
સાંભળશો. અને હું જ આ વૃદ્ધને ગરીબ
મનુષ્ય, મારા બાપા વીશે એમ કહું છું.

બસા :—એક જણ જ એને માટે બોલો. શી ધગ્ગા છે ?

લૅન્સે :—આપની નોકરીની.

ગોબા :—એજ અંગાર્થ છે સાહેબ.

બસા :—હું ઓળખું તને ; અને હું કરું માન્ય માયના તારી. એ શાયલોક જે શેઠ તારા મળેલ એ આજે, બોલ્યા હતા વળી લાયકી તુજ ને વિશે. કેવી ગણાય લાયકી, યહુદી ધનવાનની સેવા તજ અનુચર બને જો દીન સભ્યનો.

હોન્સે :—એ જૂની કહેવત સાહેબ ! આપની અને મારા શેઠ શાયલોકની વચ્ચે વહેંચી શકાય, આપની પાસે પ્રભુનો પ્રસાદ છે એની પાસે પૈસા છે.

બસા :—તું બોલ્યો ઠીક એ. જાઓ પિતા ! એ પુત્રની તમે સાથે. રજા લઈ લે તું જૂના શેઠ તણી અને તું આવ ગૃહ પૂછતો મારું. પોશાક આપજો વિશેષ શોભિતો અન્ય સેવકોથી ; અરે જાઓ.

હોન્સે :—બાપા ! જીત્યા. મને તો તોકરી મળી શકે જ ના મારા તો મોંમાં જીભ જ નથી. ખરે છટલીમાં કાઢનો પણ હરત વિશેષ સારો હશે ખરો જેને માટે એ સોગન ખાવાને પણ તૈયાર થાય ! મારું તો નસીબ ખૂલે. અરે જુઓ આ આયુષ્ય રેખા, આ સ્ત્રી રેખા. અફસોસ ! પંદર સ્ત્રીઓ કંઈબીસાતમાં નહીં અગિયાર વિધવા અને નવ કુમારિકાઓ, એ તો કાઠપણુ મનુષ્ય માટે સહજ છે. અને ત્રણ વખત પાણીની ઘાતમાંથી બચાવ અને પછી પિંછાની પથારીની કારથી મરણનો ભય, એયે સહજ ધાતો. ખરેજ જો ભાગ્ય એક સ્ત્રી છે તો આટલા દામ માટે તો એ બહુ સારી બાયડી કહેવાય. બાપા ચલો હું

આંખના પલકારામાં યજ્ઞદીની રબ લપ્પ લપ્પ.

(હાંસે ને ગાબો ભય છે)

અસા :—લેનારોં ધ્યાન આપ તું ભલા આ પર, આ સહુ
ખરીદી વસ્તુ, વહેંચી ને એ ખરોખર સર્વને
આવ સત્વર. આજ તો રાતે ભોજનનો કીધો
છે સમારંભ ને જ્યાં મેં આમંત્ર્યા મુજ તો બહુ
સન્માન્ય મિત્રને, માટે જ તું સત્વર, જ અરે.

લેના :—મુજથી થાય સર્વંએ કરું હું યોગ્ય રીત તો.

(એશિયાનો આવે છે)

એશિ :—રે ક્યાં છે શેઠ તારા એ ?

લેના :—

પણે સાહેબ ! ચાલતા.

(ભય છે)

એશિ : મહાશય અસાનિયો !

અસા :—એશિયાનો !

એશિ : મારી તો યાચના એક

અસા :—

અસ મંજુર એ કરી.

એશિ :—તમે ના નવ કે'શો, હું ઇચ્છું, બેડમોંટ આવવા.

અસા :—તો આવ. પણ સાંભળ એશિયાનો ! ખરે જ તું
તો ઉચ્છ્રંબલ ને બહુ ઉદ્વિગ્ન છે; અવાજ તો
વળી મોટો. બધીજ આ વિશિષ્ટતા તને શોભે

ને આંખે ના અમારી, એ લાગે ખોટી. પરંતુ એ લાગે ખોટી ન બહુતા જે તને; ત્યાં વિશેષ એ છૂટ જેમજ લાગશે. ખરે શ્રમ જરા લઘુ શીત વિનય બિન્દુથી તું શાન્ત કર આત્મના એ થંથનાટને, ન તો એ ઉચ્છ્વંબલ રીતથી રખે અયોગ્ય સૌ ધારે મારે વિશે, જતો હું જ્યાં ને વ્યર્થ થાય આશાઓ જે થકી સહુ માહરી.

એશિ : મહાશય બસાનિયો ! સાંભળો રે તમે. જુઓ ધારૂં છું સ્વાંગ કે ના હું એ ઠાવકો, વિવેકથી બોલું, અપ શબ્દો બોલું કોક વેળા, અને રાખું પોથી હું પ્રાથનાની આ મુજ ખીસાં વિશે; વળી નમ્રતો દ્રષ્ટિ, એથીયે વિશેષ, સ્વરિત વાચન^૧ બોલાય વેળ એ ઢાંકું આંખો તો આમ ટોપીથી મારી, નિશ્વાસ હું નાખું કે'તાં આમીન; ને વળી સર્વ એ સમ્યક્તા તણું પાળું નિયમ, એહની જેમ અભ્યાસ તો જેણે કીધો ગાંભીર્યનો નિજ પ્રસન્ન કરવા દાદી-નતો વિશ્વાસ ના તમે મૂકજો મુજમાં કદી.

અસા :—ઠીક બેઠશ હું કેમ તું વર્તતો. હવે પછી.

એશિ :—ના પાણુ આજ રાતતો અપવાદ ગણી શકું. આજની રાતથી તમે ના અભિપ્રાય બાંધશો.

૧. રોમન કેથલીકોમાં બોજન લેતાં પ્લેસા Grace બોલાય છે તેને માટે સ્વરિત વાચન સૌંદર્ય વાપર્યો છે.

અસા : -ના, ના, ન આજ રાતે એ. એતો જોડું જ થાય. જે
વિનંતી છે પહેરજે હઃસ્યનો સ્વાંગ ઉદ્ધત
કારણ મિત્ર સૌ આજે ઇચ્છે મળ. પ્રણામ તો
અન્ય છે કાર્ય માહરે.

એશિ : -હું જે જઈશ લૌરેન્ઝો અને અન્ય તણી પાસે
ને અમે આવશું હવે ભોજન સમયે સહુ.

અંક ૨ ને

પ્રવેશ ત્રીજો

[વેનિસ. શાયલોકના ગૃહનો ખંડ.
જેવિસકા અને લોન્સેલોટ આવે છે.]

જેવિસ :- દુઃખી ખરે જ હું કે તું આ પિતા ગૃહ છોડતો.
ગૃહતો નકંના જેવું આ, ને કાફર વિનોદી તું
જેણે કંઈક હર્યો છે રસ અણુગમા તણી-
બસ તો આવજો. તુજ માટે ડકેટ આ. અને
લોન્સેલોટ ! મળીશ તું લોજન સમયે જ એ
લોરેન્સોને મહેમાન જે નવા તુજ શેઠના.
આપજો પત્ર આ અને એ ગુપ્ત રીત. આવજો
ના ઇચ્છતી પિતા મારા જુએ રે તુજ સાથે તો
વાતેય કરતી મને.

લોન્સે :- પ્રણામ ! અશ્રુઓ જામની ગરજ સારે. ઓ સુંદર
વિધર્મી ! ઓ ચાર યદ્દણુ ! ખરે જ હું ભણું
જે કોઈ ખીરતી શઠ બની ના લઈ બચ તને. આ મૂર્ખ
ટપકલ્લાં મારું પુરૂષ સત્વ હુબતાં પ્રણામ !

જેવિસ :- લોન્સેલોટ આવજો બહા.

(લોન્સે. જાય છે.)

રે હાય પાપ એવાં શું ઘોર કીધા છે મેં બનું
લજ્જિત જે થકી હું તો નિજ પિતા તણી સુતા
થવામાં ! હું ભલે પુત્રી એ તણાં રક્તની પણ
ના છું હું દીકરી અરે એ તણી રીત ભાતે તો.
લોરેન્સો ! તુજ કોલ જો પાળે તો દુઃખ આ તણી
સત્વર અંત આવે. હું ખીરતી બનું અને બનું
તુજ પ્રિય પત્ની વળી.

અંક ૨ નો

પ્રવેશ ચોથો

[વનિસ રસ્તો.

થેશિયાનો, લોરેન્સો, સેલેવિયો અને સોલેવિયો આવે છે.]

લોરે:-સમય વાળુનો થતાં. આપણે સટકી જશું,
બદલી વેષ ને ગૃહે મારાં પાછાંય આવશું,
અરે કલાક એકમાં.

થેશિ:-પણ ના આપણે કશી તૈયારી કાંઈયે કરી.

સેલે:-નતો મશાલચીઓને કહું છે આપણે વળી.

સોલે:-એ તો દુઃખદ જો કીધું હોય ના ચતુરાઈથી.
છે બહેતર કે ના ઘટે એ કરવું ખરેખર.

લોરે:-વાગ્યા છે ચાર આ ક્ષણે, મળેછ એ કલાક એ
તૈયારી સર્વ કાળ તો.

(લોન્સેલોટ કાગળ લઈને આવે છે.)

શા સમાચાર લાવતો?

લોન્સે:-આ જો ઉઘાડવાની તસ્દી લેશો તો જણાશે.

લોરે:-આ હસ્તાક્ષર તો જાણું. સુંદર હસ્ત એ, અને
વિશેષ શ્વેત, કાગળ એથકી જે પરે લખ્યું.
છે એ તો હસ્ત સુંદર જેણે લખેલ આ ખરે.

થેશિ:-સંદેશો! પ્રેમનો જ એ.

લોન્સે:-સાહેબ ! આપની રાખ.

લોરે:-કયાં જાય છે ?

લોન્સે:-ભાઈ સાહેબ ! મારા જુના શેઠ યહૂદીને મારા

નવા ખ્રીસ્તી શેઠને ત્યાં આજ રાતે જ મવાતું કહેવા.

હોન્સે :- ઉભો રહે અને દો આ. તું મદુ જેરિસકાને કે
કે આવીશ અચક હું. કહેજે ગુપ્ત રીત એ.
(હોન્સે. જય છે.)

મહાશયો ! ચલો ચલો. વેષ તો ધારશે કની
આજ રાતે ! મશાલચી એક તો મુજ પાસ છે.

સૈ :- બહુ સીધો જ કાજ એ.

સૈ :-

અને હું પણ

હો :

ને મળો

મને ને એશિયાનો ને, એશિયાનો તણે ગૃહે
કલાકેક પછી તમે.

સૈ :-

સારું તો મળશું પછી.

(સૈ ને સૈલે જય છે)

એન્જિ :- સુંદર જેરિસકા તણા પત્ર એ તો ખરું નહિં ?

હોરે :- તને કહીશ હું બધું એને શીરીત લાવવી
ગૃહેથી નિજ તાતના; અને શું દ્રવ્ય ને વળી
શું અલંકાર સાથે ને વેષ સેવકનો સહુ-
વિશે છે સચના એમાં. યહૂદી બે કદી સ્વર્ગે
જય તો એ જશે ખરે પુણ્યથી મદુ પુત્રીના.
દુર્ભાગ્ય ના કદી એને સ્પર્શશે, પણ બે સ્પર્શે
તો સ્પર્શે માત્ર એકજ કારણે, યહૂદી સમા
નાલાયક તણી પુત્રી એ છે. રે ચાલ વાંચજે
એ રસ્તે. જેરિસકા થશે મુજ મશાલચી વળી.

અંક ૨ નો પ્રવેશ પાંચમો.

[વેનિસ શાયલોકના ગૃહ આગળ
શાયલોક ને લોન્સેલોટ આવે છે]

શાય :—તું ખરાબર જોશે રે તારી આંખજ ન્યાય તો
કરશે, શાયલોક ને ખસાનિયો તણી વચ્ચે.
એ જેરિસકા !—અને મારે ત્યાં ખાય છે ન એમ તું
ખાઉધરો ખની શકે—હો જેરિસકા ! અને ન તો
ઉઘે ને ઘેર બોલાવી શકે કે કપડાંય તો
ફાડી શકે. અરે એમ જેરિસકા ! જેરિસકા અરે !

લોન્સે :—જેરિસકા ! ક્યાં છો ?

શાય :—કોણે કહ્યું તને જૂમ પાડવા ? નવ આજ્ઞા છે
તને બોલાવવા તણી.

લોન્સે :—આપ સાહેબ તો મને કહેતા કે કલ્યા વિના હું
કરી શકુંજ નહિં.

(જેરિસકા આવે છે.)

જેરિસ :—બોલાવી કેમ ? શી ઇચ્છા ?

શાય :—જેરિસકા છે નિમંત્રણ મને લોજન કાળ. લે
આ ચાવી સૌ. અરે મારે જવું શા કાળ ? આ નથી
પ્રેમ કાળે નિમંત્રણ; ખુશામત કરે મુજ,
પણ જઈશ તોયે હું દ્રેષ ખાતર, લોજન
ખાવા ઉડાઉ ખ્રીસ્તીનું. જેરિસકા ! દીકરી અરે
સંભાળ ગૃહને મારાં. ઇચ્છા તો ના જરાય છે
જવાની. મુજ આ શાન્તિ પર ઘેરાય વાદળો

કંઈ સંકટના, રાતે આવેલ સ્વપ્નયે મને
થેલીઓ દ્રવ્યની તથા.

લૉન્સે :—અરે વિનંતી કરું સાહેબ આપ બાપો. મારા બુવાન
શેઠ આપનો ભેટો ઇચ્છતા.

શાય :—ને હું થે એમનો ખરે.

લૉન્સે :—અને બધાથે તો કંઈકાવતું રચ્યું છે. હું કહીતો
નથી શકતો કે તમે કંઈ કંઈ વેષ બેશો. પણ બે
બુઓ તો તો ગયા કાળા સેઃમવારે સવારના ૭ વાગે
મને નસકારી ઝુટી હતી તે કંઈ અમસ્તીજ નહી.
ચાર વર્ષ પહેલાં પેલા ઍશ-બુધવારે બપોરે એમજ
લડી પડ્યા હતા.

શાય :—શું વેષ છે વળી આજે ? જોરિસકા! સુણ “દ્વાર સૌ
તું બંધ કરજે જ્યારે સાંભળે ટોલ ને ચીસ
પાડતા દુઃસ્વરો પેલી વાંકડી ડોકની વળી
પીપુડીના, ના બારીયે ચઢતી નવ ડોકીયું
કરતી જહાર રસ્તામાં બેવા બનાવટી મુખ
મૂર્ખ ખીસ્તી તણાં, પણ બંધ તું કરજે કણું
મુજ ગૃહ તણાં, સહુ વાતાયનો, અને ન દે
અવાજ જાલકી સહુ છેલાઇનો ગૃહે મુજ
ગંબીર પેસવા. અરે જેકબ દંડના લઉં
શપથ, આજ રાતે ના ઇચ્છા જરાય છે મને
જવા ભોજન માટ તો. પણ જઇશ હું. અરે
બ તું આગળ અધ્યા, ને કહે આવીશ આજ હું.

લોન્સો :—હું સાહેબ જઈશ આગળ. ખાઈ સાહેબ બે બે

ખારીએથી આ સહુ

આવશે હાં ખીરતી કાંઈ

અમોલ, ચઢદણુ રેહ જોઈ. (ભય છે)

શાય :—મૂર્ખ શું બકતો આ એ બચ્ચો શેતાન નો અરે ?

જેક્વિસ :—ખાઈ સાહેબ આવજો એ માન શબ્દ તો હતા.

શાય :—છે એ પાગલ માયાળુ પણ ખાઉધરો બહુ;
ગોકળ ગાય શો ધીમે લાભનો પ્રશ્ન ન્યાં, અને
બિંધતો દિવસે પણ વહલેલુથી વિશેષ. ના
રાખું આળસુ પાડાઓ મુજ પાસે. પડું છૂટો
એ કારણેજ એનાથી ને જશે પાસ જેતણી,
દ્રવ્ય બગાડશે એનું, છે લીધેલ ઉધાર જે.
જેક્વિસકા ! ને જજો તું તો અંદર, ઝટ આવીશ
પાછો કદા. અને કર આજ્ઞા પ્રમાણુ તું સહુ
દ્વારને બંધ પાછળ મારી. ‘મૂબજ સાચવે
જે તેનેજ મળે છે એ’ ના કહેવત થાય એ
કદી જીર્ણ વિચારીને વાપરનાર તેહને.

જેક્વિસ : આવજો. (શાય ભય છે) મુજ ભાગ્ય ને થાય ના વકતો પિતા બે
હું ખાઉં, દુહિતા તમે.

(ભય છે.)

અંક બીજો

પ્રવેશ ૧ કો.

[અગળ ગયા પ્રવેશ જેમ.
એશિ. ને સૂએ. વેપારી આવે છે.

એશિ:—રે આજ બંધ એ ગ્રહ ન્યાં આપણે ઉભા રે'વા
લોરે-ઝોએ કહેલ છે.

સહે :— વીત્યો આપેલ એ સમો.

એશિ:—ખરે આશ્ચર્ય એ થયો સમયાતીત. કારણ
પ્રેમીઓ તો સદા દોડે આગળ ધડિયાળની.

સહે :—ઊડે એ પ્રેમ દેવીના^૧ દશગણી ત્વરા થકી
કયો તો બાંધવા ગ્રંથી, એ નવ પ્રેમની, અરે
ઊડે ફરજિયાત કો સંબંધ રાખવા થકી.

એશિ:—એ સનાતન સત્ય છે; કાણુ ભોજનની પછી
ઉડે એજ ક્ષુધા સાથે આગે ભોજન ને હતી ?
ક્યાં છે એ અશ્વ ને પાછો ફરતાં એજ માર્ગ તો
પગલાં પૂર્વાના જેમ અશ્વ્ય જેમથી ભરે ?
છે વસ્તુ માત્રને વિશે, એને ભોગવવા થકી
છે પ્રાપ્તિમાં મળ વધુ. કેવું નાવ, ઉડાઉ કો
યુવાન જેમ, છે બહુ સુશોભિત ધ્વજ થકી
ન્યારે બંદરથી થાય વિદાલ, વાયુ વેશ્યા શો
ગાઠ આલિંગતો દઢ વળગતો હ દે ! અરે
કેવું ઉડાઉ જેમ એ ફરે પાછું, હવા થકી
ગાત્ર ઢીલાં અને સઠ જીર્ણ છે વાયુ વેશ્યાથી
કૃશ, ભગ્ન દરીદ્રને !

૧ એક કંવકથામાં વીનસ પ્રેમની કેવીના રથે કથુતરો ભડક્યા હોય છે.

લૉરે :-લૉરે-ઝો આવતા ને આ વિશે હવે પછી વધુ.

(લૉરે આવે છે.)

લૉરે :-પ્રિય મિત્રો ! અરે બહુ ખૂટી ધીરજ તો, મુજ રાહ જોતાં, ન હું, પણ આ વ્યવહાર છે ખરે દોષિત. ને તમે જ્યારે સ્ત્રી તમ્હાં બનશો ચોર, હુંથે નજર રાખીશ દીર્ઘ સમય પર્યંત તમ કાળે. અહીં આવો એ યહૂદી પિતા રહે અહીં. હો કાણુ છે અરે ?

(જેક્વિસના બારીએથી જુએ છે)

જેક્વિસ :-કાણુ છો રે તમે ? આપો વધુ એધાણુ. સોગન સાથ કહી શકું જો કે હું તો, અવાજ કો તણો.

લૉરે-ઝો :લૉરે-ઝો પ્રણયી તારો.

જેક્વિસ :-લૉરે-ઝો તો ખરેજ ને વળી એ પ્રણયી મુજ. કાણુ છે અન્ય જે વિશે પ્રેમ વિશેષ તો મને ? લૉરે-ઝો ! રે કહે તુજ સિવાય અન્ય કાણુ, જે બણે તારી જ હું છઉં ?

લૉરે :-પ્રભુ અને વિચારો તો તારા સાક્ષી ખરે જ છે.

જેક્વિસ :-પેટી આ ઝીલજે, તુજ શ્રમના મૂલથી બહુ અધિક એ. છઉં તુખ હું તો કે છે નિશા-નવ કો જોશો મુજ સામે આ પરિવર્તનથી છઉં બહુ લજ્જિત હું, પણ પ્રેમ છે આંધળો અને પ્રણયી તો નિહાળી ના શકે સ્વકૃત્યની સફ

મનેઃજ્ઞ મૂર્ખતા; ખરે જો જુઓ કામદેવથે
લજ્જિત થાય જોઈને મને પુરૂષવેષમાં.

લૉરે:-તું નીચે આવ કારણ છે તું મુજ મશાલચી.

જેક્વિસ:-થું આ શરમને મારી, મારે જ ધરવો દીવો!
પ્રકાશે ખૂબ એ સ્વયં ખરે, ને પ્રિય ! આખરે
આ પ્રકાશન કાર્ય ને રે'તું અંધારમાં મને.

લૉરે:-પ્રિયે ! ખરેજ તું તારા પુરૂષવેષમાં દીસે
બહુ સુંદર. સત્વર આવ આ રજની તો શી
દોડતી જીવ લઇ, ને વિલંબ થાય ભોજન
કાજ બસાનિયો ગૃહે.

જેક્વિસ:- મઢાઇ ક્ષણમાં અને
આ કરી દ્વાર સૌ બંધ આતું, ડકેટથી વધુ
મઢાઇ આ ક્ષણે જ હું.

(ઉપરથી નય છે.)

બ્રેશિ:-રે શપથ સખત એ, ના યહૂદણ એ ખરે.

લૉરે-ઓ:-ખરે જ પ્રેમ તો મને એ પર ખૂબ ખૂબ છે.
કારણ સુજ્ઞ એ છે, જો પરીક્ષા હું કરી શકું.
ને છે સુંદર સત્ય જો મુજ ચક્ષુ વઢે, અને
છે સત્ય શીલ કયું છે એણે તો પુરવાર એ.
ને છે તેવી જ સુજ્ઞને સુંદર સત્ય શીલ હું
એને ધરીશ હૈડે આ મુજ અડગ તો ખરે.

(જેક્વિસ નીચે આવે છે.)

અરે તું એટલામાંજ આવી ? સ્વયં અરે ચલો

મિત્રો સૌ વેપારી તો જોય છે રાહ આપણી.

[જેલિસ ને સંલે. સાથે ભથ છે,
એન્ટોનિયો આવે છે.]

એન્ટો : કાણુ છે ત્યાં ?

એશિ:-

મહાશય એન્ટોનિયો ?

એન્ટો : અરેધિક્ષ ધિક્ષ એશિયાનો ધિક્ષ કયાં ગયા અન્યએ બધા !

ડંકા તો નવના થયા ને જુએ રાહ સૌ મિત્રો.

ના વેષ આજ રાતે આ. ઉપડયો વાયુ એટલે

વિના વિલંબ એસશે બસાનિયો વહાણમાં

મેં વીસ જણ પાડ્યા તમને શોધવા ખરે.

એશિ :- બહુ ખુશી હઈં હું કે આજ રાતે જ નાવમાં

જવું. એથી વિશેષ ના આનંદ છે મને ખરે.

અંક બીજો

પ્રવેશ ૭ મો.

[જહોન્ન. પોર્શિયાના ગૃહનો ખંડ.

પોર્શિયા, મોરોક્કોના રાજા અને એમના અનુચરો આવે છે.

પોર્શિયા :—ખોલો એ પડદો, પેટી ખતાવો સૌ, ઉદાર આ રાજાને. હવે કરો વરણી આપ, આપની.

મોરો :—પહેલી સુવર્ણની પેટી, એ પર લેખ આમ છે,
'મેળવે વરનાર તો મને, જે લોક વાંછતા,'
બીજી રજત આ, આપે વળી વિશ્વાસ આમ કે,
'મુજ એ વરનારને યોગ્યતા તેટલું મળે.'
આ ત્રીજી શ્યામ સીસાંની ને એવો શ્યામ ઉદ્દભોધ;
'મુજને વરનાર તો આપશે હોમશે બધું.'
કેમ બણીશ સત્ય છે એ મુજ વરણી અરે ?

પોર્શિયા :—મળશે મુજ ચિત્ર તો એકમાંથી, અને વરો
જો મહારાજ, એને, તો રે થઇશ તમારી હું.

મોરો :—દેવ સહાય કો થજો ! અરે જોઉં ફરી સહુ.
લેખ અંતીમથી વાંચું. સીસાંની શું કહે પેટી ?
'મુજને વરનાર તો આપશે હોમશે બધું.'
આપશે પણ શા કાજ ? સીસાંને કાજ ? હોમશે
સીસાં કાજ ? અરે પેટી આ એતવે, મનુષ્ય, જે
સર્વસ્વ હોમતા, કરે નિશ્ચયે લાભ કાજ એ.
સુવર્ણમય આત્મા ના નમે મલિન દર્શન
કાજે કદી. ન હું આપું સીસાં કાજ, ન હોમું વા
કથું. પેટી પવિત્ર આ રજત વર્ણની શું કે ?
'મુજ એ વરનારને યોગ્યતા તેટલું મળે.'
યોગ્યતા તેટલું ? અરે મોરોક્કો ! તું વિચાર ને

આંક કીંમત તારી તું એ સમચિત્તથી ખરે.
 અને એ આંકમાં તારા ગણે તું યોગ્ય છે અતિ,
 એ અતિ શબ્દમાં ના ચે સમાધે સુંદરી; છતાં
 નથી હું યોગ્ય, એ લય તો ખરે મુજ માટ છે
 દૌર્ભાગ્ય અસમર્થતું. યોગ્ય હું તેટલું ? અરે
 સુંદરી એટલે. યોગ્ય એ માટે જન્મ તો થકી,
 દ્રવ્ય લાવણ્ય ને વળી સંસ્કારથી. અરે પણ
 એ સર્વથી છઉં મુજ પ્રેમ ખાતર યોગ્ય હું.
 ના જતાં અન્ય પાસ હું કરું પસંદ આજ તો ?
 જોવા દો શબ્દ જે લખ્યા પેટી સુવર્ણના પરે;
 'મેળવે વરનાર તો મને, જે લોક વાંછતા.'
 હા એતો લલનાજ એ. દુનિયા સર્વ વાંછતી
 એને ચો દિશથી આવે આ યાત્રા ધામમાં મર્થ,
 સજીવ સંતના પાય ચુમવા. સહુ એ રણે
 જે હરકેનિયા તણા, અરબસ્તાનના મહા
 ઊજળડ ને વિશાલ એ પ્રદેશો, રાજ માર્ગ શા
 બન્યા છે, જ્યાં થકી આવે રાજકુમાર દર્શન
 કાજ તો પોર્શિયા તણા. વળી જળ પ્રદેશ એ
 જે તણું ઉર્ધ્વ મરતક મહા, સ્વર્ગમુખની પરે
 ઉરાડે થૂંક, ના બને અંતરાય વિદેશી સૌ
 એ સાહસિક ને કાળે, આવતા એમ ઓળંગી
 જણે ઝરણ કેા, ચાર દર્શને પોર્શિયા તણા.
 એક, ત્રણ થકી આમાં, ધરે સ્વર્ગીય એ તણી
 છવે સંભવ છે કે એ સીસામાં હોય ? દુન્ટ એ
 વિચાર તો ખરે જ છે નર્કની યાતના સમો.
 એ તો અધમ છે આવી અંધાર ઘોરમાં એને
 પૂરવી કે પછી એમ ધારેં ઘેરાયલી છે એ

આ રજત થકી, જેની શુદ્ધ સુવર્ણ થી અરે
કીંમત ઉતરે ઓછી દશ ગણી ! અરે પાપી
વિચાર એ ! અમોલ આ રત્ન સુવર્ણના સિવા
રે અન્યમાં જડાય ના. છે આંગલ દેશમાં એક
સિકકો, જે પર આકૃતિ છે ફિરસ્તા તણી અને
અંકિત છે સુવર્ણથી. પણ તે કાતરેલ છે
ઊપર, પણ હાં તો આ ફિરસ્તો એ સુવર્ણની
સેજે અંદર પોદતો. આપો ચાવી મને. અરે
આ હું કરું પસંદ ને ચલાતું હોય થાય તે.

જોશિ :—અરે દયો આ મહારાજ ? અને જો પ્રતિમા મુજ
એમાં તો હું તમારી છું. (સાનાના પદ ઉધાડે છે.)

મોરો :— રે જહાનમ ! આ શું છે ?
આ તો છે શબ ને ખાલી આંખમાં એ તણી અરે
લેખિત પત્ર ! વાંચીશ હું શું લખેલ એ વિશે.
(વાંચે છે.)

ના છે સુવર્ણ સહુ જે ચળકે અપાર,
એ વાત તો શ્રવણમાં સુણી વાર વાર,
વેચે છતાં મનુજ તો નિજ જાંદગી ચે
જેવા જ માત્ર મુજને ખસ જહારથી ચે.
કીડા જ કાંચનમયી કબરો વિશે છે.
છે થર તેમજ હોતે બહુ સુગંધે જો,
અંગે યુવાન પણ વૃદ્ધ વિવેકમાં તો
આ હોત ઉત્તર ન કાગળમાં લખેલો.
છેલ્લા પ્રણામ બહુ શીતળ પ્રેમ તારો.
શીતળ એમ કે ! અને મહેનત સર્વ વ્યર્થ આ !
પ્રણામ તાપ ! ને હિમ સ્વાગત ! રે પ્રણામ છે

પોશિયા ! મુજ ખિન્ન છે હૃદય, ના સહે શ્વે
એ રે'વા લાં. પરાજિતો જતા એમજ આખરે.

(એના અનુચરો સાથે ભય છે. નોખવ વાગે છે.)

પોશિયા:—જરામાં એ ગપ ખલા. રે પડદા ફરી ઢાંકો.
એના તો વર્ણના સહુ આમજ વરણી કરો.

(ભય છે.)

અંક બીજો

પ્રવેશ ૮ માં

[વેનિસ એક સ્ત્રી.
સેલેસિયો ને સોલેનિયો આવે છે.]

સૈલે :—અરે બસાનિયોને તો જાણ, દીઠા વહાણમાં,
ત્રેશિયાનોય સાથમાં હતા. ને એ વહાણમાં,
લૉરેન્ઝો ખાતરીથી હું કહું હતાજ ના ખરે.

સૈલે :—એ શઠ યહૂદીયે તો હોહા કરી જગાડેલા
ડચકને, જે ગયા સાથે એની, બસાનિયો તણા
વહાણ પર શોધવા.

સૈલે :—પ્રેરિયા પરંતુ એ મોડા અને વહાણ તો ગયું
ચાલી; ને ડચકને આવ્યું કેવામાં એઉં થે જણા
લૉરેન્ઝો, જેસિકા પ્રિયા એની દીકરી એમને
કા ગોન્ડોલા વિશે સાથે. વળી એન્ટોનિયોએ થે
ખાતરી ડચકને આપી કે ના બસાનિયો તણા
વહાણમાં હતાંજ એ.

સૈલે :—કદી બણ્યો નથી આવો સંભ્રમ રાગનો અરે
વિચિત્ર, ઘોર ને બહુ અનિશ્ચિત બતાવેલ
જે ક્રૂતા યહૂદીએ તો, માર્ગે માર્ગે પુકારતાં,
'ઓ મારી દીકરી ! મારા ડકેટ ! રેહામ અરે મારી
દીકરી ! નીકળી ગઈ ખ્રીસ્તી સાથે ! અરે મારા
ખ્રીસ્તી ડકેટ ! ઓ ન્યાય ! કાયદો ! કાય દીકરી
મારા ડકેટ ને બંધ થેલી રે બંધ બે થેલી
ડકેટની, અને એ થે ડકેટ બેવડા વળી
એ ચોરી છે મુજ પાસથી હાય ! દીકરીએ ! ને

અલંકારો, અરે રત્નો એ, એ અમૂલ્ય ને બહુ ઉમદા રત્ન ચોર્યાં છે દીકરીએ ! અરે ન્યાય ! શોષો એ છોકરીને. છે એની પાસજ રત્નો એ અને ડકેટ તો સફ.

સૌલે :-અને વેનિસના સફ છોકરાંઓ જતાં એની પૂંઠે પુકારતાં હાય રત્નો ને હાય દીકરી હાય હાય ડકેટ રે !

સૌલે :-ભલા એન્ટોનિયો એનો દિવસ સાચવે, ન તો એને ભોગવવું અરે આ માટે પડશે બહુ.

સૌલે :-કરાવ્યું ઠીક યાદ તેં, ગઈ કાલે જ કો ફેન્ચ સાથે મેં વાત કીધી'તી; ને એણે તો કહેલ કે ક્રાન્સને આંગલ દેશની વચ્ચે એ સાંકડા બહુ સમુદ્રમાં સ્વદેશનું અમ ખો ખન સંપન્ન ખોવાયું છે વહાણ કા. અને એન્ટોનિયો તણો વિચાર પાણુ આવ્યો'તો મને, જ્યારે કહેલ આ વિશે, ને મનમાં જ મેં ઇચ્છ્યું એનું ન હોય એ.

સૌલે :-તારે એન્ટોનિયોને તો કહેવું થાય સાંભળ્યું જે તેં, છતાં અચાનક ના જેથી થાય દુઃખી એ.

સૌલે :-ના છે મનુષ્ય કો, ચાલે પૃથ્વી પર, હશે વધુ દયાળુ એ ચક્રી ખરે. એન્ટોનિયો, બસાનિયો, બોયા મેં બેઉને, જ્યારે પડ્યા છૂટા સમેજ એ. 'આવું સત્તર પાછો ફું' બોલ્યો એમ બસાનિયો; તારે ઉત્તર તો વાળ્યો 'ના ના ને મુજ કાજ તું ના વણુસાવતો તુજ કાર્ય' બસાનિયો ! પણ

રે' જે તું જ્યાં સુધી થાયે સંપૂર્ણ એ, અને વળી
 દસ્તાવેજ વિશે પેલા ચફ્ફીના, વિચાર ના
 લાવીશ મન ને વિશે જે પ્રેમના વિચારમાં.
 રે' જે આનંદમાં અને તુજ વિચાર મુખ્ય તો
 કરજે પ્રેમના સહુ અને ખીજાંય પ્રેમને
 અંગે જે અનુકૂળ ને વળી ઘટે કરવા તને.'
 કે'તામાં આખ તો થઈ વિશાળ અશ્રુથી ભરી,
 ફેરવ્યું મુખ, હસ્ત તો મૂક્યો ખભે અને બહુ
 સ્નેહથી હસ્ત દાખ્યો એ બસાનિયા તણો. અને
 છૂટા એ રીત તો થયા.

સૌંદર્ય:-એ ખાતર જ પ્રેમ છે દુનિયા પર એહનો.
 રે ચાલ શોધવા એને. સ્વયં નિર્મિત શોકથી
 આર્ત હૃદયને, ચાલ ઉદ્વેગિત બનાવી યે:

સૌંદર્ય:-કોઈ આનંદમાં નાખી.

સૌંદર્ય:-

એમજ કરશું ચાલો.

(ભય છે.)

અંક બીજો

પ્રવેશ ૯ માં

[બેલ્કોન. પોર્સિયાના ગૃહનો એક ખંડ
નેદિરસા ને નોકર આવે છે.

નેદિ:—ઝટ ઝટ અરે જોલ સૌ પડદા ધરોઘર.
લખ શપથ આવતા એરંગોન તણા રાબ
વરણી કાજ સત્વર.

(નોખત વાગે છે. એરંગોનના રાબ, પોર્સિયા
અને એના અનુચરો આવે છે.)

ઓ નૃપોત્તમ ! આ જુઓ ત્યાં પેટી સહુ, જો કરો
પસંદ જે વિશે હું છું તો લગ્નવિધિ તત્કાળ
થશે. પરંતુ નિષ્ફળ જો થશે તો વિના જોલે
મહારાજ જવાનું છે જ્ઞાંથી સત્વર આપને.

એરે:—ખંધાયો શપથે હું છું પાળવા શરતો ત્રણ.
પ્રથમ, ના કહેવું એ કાષ્ઠને મેં કરી કષ
પેટી પસંદ; બીજી જો થાકે નિષ્ફળ અન્ય ના
પ્રજ્ઞ કાષ્ઠ કુમારીને લગ્નને કાજ; અંતમાં
છોતર પાર હું ના જો આ વરણી વિશે, તણ
તમને શીઘ્ર તો જવું.

પોર્સિ:—આ ત્રણ શરતો કાજે લે શપથ દરેક જે
આવે મુજ અપાત્રને અર્થ સંકટ ઘોરતા.

એરે:—હુંથે તત્પર એ કાજે. વિધાતા પ્રજે મુજ
આશા હૃદયની. હેમ, રજત, નીચ આ સીસું.
'મુજને વરનાર તો આપશે, હોમશે જધું'
આપું, હોમું, અરે તું જો હોત વિશેષ સુંદર.

પેટી સુવર્ણની શું ક' ? હા જોવા દો મને અરે.
 મેળવે વરનાર તો મને, જે લોક વાંછતા.'
 જે ઘણા લોક વાંછતા ? એ ઘણાં, એટલેજ તો
 એ મૂર્ખ જનતા, વરે માત્ર દેખાવને અને
 શીખે એ જેટલું મૂર્ખ ચક્ષુઓ શીખવાડતાં.
 ના એ બીતરમાં જુએ, પણ એ માટ'લેટની
 જેમ બહારની ભિંતે અરક્ષિત, હવા મહીં
 માળો તો નિજ બાંધતાં મરે નિશ્ચય તોય તો.
 જે ઘણાં લોક વાંછતા તે ના હું વાંછતો, કેમ ?
 ના હું સામાન્ય લોકની સાથે ભઉં, અરે જેથી
 મનાઉં જંગલી એ સૌ જન સમુહ પંગતે.
 તો પછી આવવું રહ્યું રોપ્ય ભંડાર તું પાસે.
 કહે ફરી કયો ધરે એ મુદ્રા લેખ ત્રં શિરે.
 "મુજ એ વરનારને યોગ્યતા તેટલું મળે."
 અરે એ ઠીક છે કહ્યું; ખરે એ ફાણુ ભાગ્યને
 છેતરીને થશે જે તો વિશિષ્ટ, ગુણની ન કા
 મુદ્રા વિના ? ન ધૃષ્ટતા એ ઉચ્ચ પદ લાભવા
 કા અધિકાર ના વિના તમે કરો ! અને સહુ
 મીઠકત પદવી વળી ને અધિકાર ના મળે
 અરે દૂષિત કા રીતે ! યોગ્ય સન્માન તો ખરે
 મળ્યુંજ હોય સૌને તો નિજ ગુણો થકી અરે !
 તો પછી કેટલા થે તો ઢાંકવું શિર આજ જે
 ઉઘાડાં મરતકે ! અને શાસિત કેટલા બને
 શાસન જે ચલાવતા ! કેટલી ક્ષુદ્ર નીચતા
 મળે કુલીન વંશોના ખીજમાં ! ને કુલીનતા
 કાળના કચરા અને ખડેરમાં જડે જેને

નવરૂપ બનાવવી ! પણ આ વરણી વિશે !
 'મુજ એ વરનારને યોગ્યતા તેટલું મળે.'
 હું મને પાત્ર માનીશ; આપો ચાવી મને આની.
 કરીશ મુજ ભાગ્યને ઉઘાડું આ ક્ષણેજ હું.
 (રજવ પેદા હાડે છે.)

ચોર્શિઃ—(સ્વગત) દીર્ઘ વિરામ આ કેવો જોષ પેટી મહીં શું છે!

એરે:—આ શું છે ? શિર આ તો કેા મુર્ખશિરોમણી તણું.
 મને કાગળ એ ધરે ! અરે વાંચીશ એહને.
 અરે તું ચોર્શિયાથી તો કટલો ભિન્ન ! ને વળી
 કટલો ભિન્ન આશાઓ ને મુજ યોગ્યતા થકી !
 'મુજને વરનારને યોગ્યતા તેટલું મળે !'
 મુર્ખના શિરથી વધુ મેળવવા ન યોગ્ય હું ?
 આજ શું મૃત્યુ મારું ? ના એથી વિશેષ પાત્રતા !

ચોર્શિઃ:—એ દોષ કરવો અને કરવો ન્યાય, ભિન્ન છે
 કાર્યો એ, ને વિરોધીયે.

એરે :-

હયાં શું લખેલ આ વળી ?
 (વાંચે છે.)

કરી કસોટી અગ્નિયે છે, સાતવાર આ તણી
 કસેલ સાતવાર એ વિવેક બુદ્ધિ જે કદા,
 ન ભૂલ તો કરે પસંદગી વિશેજ આ.
 હશેય મુર્ખ વિશ્વમાંલ યુમતાજ છાયને
 મળેજ માત્ર ભાગ્યમાં
 છાય સુખની અરે.
 વસેજ મુર્ખ બહુતો, અને વળી

રસેલ રૌખથી ય જેમ આ રસેલ છે.
ગમે ય દાર સેજમાં સુવાડને
રહીશ હું સદાય શિર તાહરે,
જા અરે ત્વરા થકી ન કામ તાહરું હવે.'

બનું જ હું મૂર્ખ વિશેષ જો લાં
રહું અરે એક પળે હવે તો.
હું મૂર્ખનું આ શિર એક સાથે
આવ્યો અરે પ્રેમ તણે જ કાળે.
જવું હવે જો શિર સાથ પાછાં.
મણામ. ને સોગન હું ન તોડું
આ, કોષને, ધૈર્ય વડે સહીને.

(અંરેજોન ને અનુચરો જાય છે)

ચોર્શિઃ—આમ પતંગ તો અરે દાઝ્યું દીપકથી ખરે.
વિચારી મૂર્ખ આ વળી ! અને એ વરણી કરે
જ્યાં, હાખવે ડહાપણ જોવામાં ચતુરાઈથી.

નેરિઃ—ના પુરાણી કહેવત છે આ સત્ય વિરોધી, કે
જ્ઞી અને ચળી બેઉં ચે છે ભાગ્યાધીન વસ્તુઓ.

ચોર્શિઃ—નેરિસ્સા ચાલ તું અને ઢાંકી દે પડદા ફરી.

(નોકર આવે છે.)

નોકરઃ—રે ક્યાં છે ભવતી ?

ચોર્શિઃ— રે લાં શું મહારાજ ધરજતા ?

નોકરઃ—ભવતી ! આપને દ્વારે વેનિસથી યુવાન કે
આવ્યો છે એ પુરોગામી નિજ સ્વામી તણે, કે'વા
આગમન તણા એના સમાચાર. અને વળી

શુભેચ્છા એ તણી બહુ લાગ્યો છે ને વિશેષમાં
(શબ્દો સભ્ય સિવા) લાગ્યો ભેટો અમોલ; આજ તો
સુધી દીટો નથી આવો ફત કા પ્રેમનો ખરે,
અરે વસંત નો દિન ના છે મધુર એહવો,
આપતો જે વધામણી ભવ્ય ગ્રીસ્મ તણી, જેવો
છે અગ્રદૂત સ્વામીની પૂર્વે આવેલ જે અહીં.

ચોક્કિઃ—અરે બસ વિશેષ ના. મને તો ભય છે કહે
તું આ ઘડી સંબંધી એ છે તારો રે પ્રશંસા શું
કરે ચિત્ત પ્રકુલ્યથી. નેરિસ્સા ચાલ, ચાલ, હું
બહુ આતુર જોવાને એ ફત કામદેવનો,
આગ્યો સુરીત આમ જે.

નેરિઃ—ઓ ભગવાન ! હોય એ પ્રલુપ્ત તો બસાનિયો.

અંક ત્રીજો

પ્રવેશ ૧ હો.

[વેનિસ રસ્તો.]

સોલ્લનિયો અને સેલ્લિયો આવે છે.

સોલ્લે :—રીયાલ્ટો પર શું ખબર ?

સેલ્લે :—અરે હજીયે પેલા સમાચાર ખોટા ઠર્યા નથી કે એન્ટોનિયોનું એક ખૂબ કીમતી માલ ભરેલું મોટું વહાણ એ સાંકડા સમુદ્રમાં ભાંગ્યું; એ જગ્યાને હું ધારું છું કે ગુડવીન્સ કહે છે; બહુજ ભયાવહ છીછરો એ જળપટ છે અને વિષમ, ન્યાં ધણાંયે મોટા વહાણોના કહેવરો દટાયાં છે, એમ કહેવાય છે જો મારા ખાતમીદારની ગપ એ સાચી ને પ્રમાણિક ખાયકી હોય તો.

સોલ્લે :—હું ઇચ્છું છું કે એ ગપ જૂઠી હોય, તમાકુ ચાવતી સ્ત્રી જેવી કે એ સ્ત્રીનાજેવી જે પડોશીઓને મનાવવા માગે કે ત્રીજા ધણી પાછળ એ ખરાં આંસુ પાડે છે. પણ ખરે બહુ લંબાણમાં ના ધુસી જતાં, અથવા મૂળ વાતનો રાહ ન ઉલ્લંઘતાં, ભલા એન્ટોનિયો, પ્રમાણિક એન્ટોનિયો—અરે મારી પાસે એના નામ સાથે બંધ એસે એવો શબ્દ હોત !

સેલ્લે :—અરે વાકયનો ખૂર્ણ વિરામમાં છેડો તો લાવ.

સોલ્લે :—શું કહે છે ? હા છેડો તો એ કે એને વહાણની ખોટ ગપ છે.

સેલ્લે :—હું ઇચ્છું છું કે આટલામાં જ એની ખોટનો છેડો હોય.

સૌલે :—મને વખતસર ‘આમીન’ કહેવા કે નહીંતર
શેતાન મારી પ્રાર્થનાની આડે આવશે; અરે એજ
આ આવતો યહૂદીના વેષમાં.

(શાયલોક આવે છે).

કેમ શાયલોક ? શેઠીયાઓના શું સમાચાર ?

શાય :—મારી પુત્રી નાસી ગઇ એ સમાચાર તમે તો
જાણતા હતા. અરે તમેજ સારી રીતે, તમારા
સિવાય બીજું કંઈ નહીં.

સૌલે :—હા ખરેજ; હું તો એ દરજ્જેએ ઓળખું છું
જેણે પાંખો સીવી જે વડે એ ઉડી ગઇ.

સૌલે :—અને શાયલોક પણ જાણતો હતો કે એ
પંખીને પાંખ આવી છે; અને પછી તો એ
એમનો સ્વભાવજ છે કે સ્વર્ગભણી ઉડવું.

શાય :—અરે આ માટે તો એ નર્ક જશે.

સૌલે :—એમે બનશે જે શેતાન એનો ન્યાયાધીશ થાય.

શાય :—અરે માર્જન લોહી ને માર્જન માંસ બળવો કરે !

સૌલે :—અરે જાણુઠા મુડદાલ ! આ ઉમરે બળવો કરે !

શાય :—મારી પુત્રીને માર્જન લોહી ને માંસ કહું છું.

સૌલે :—જેટલો કૃષ્ણપલ અને હાથીદાંત વચ્ચે ફેર છે
એથી એ વધારે તારા અને એના માંસની વચ્ચે
ફેર છે, અને જેટલો લાલ દાર અને રૂહાઇનના દાર
વચ્ચે ફેર છે એથી એ વિશેષ ફેર તમારા લોહીમાં

છે-પણ કહે તે કંઈ સાંભળ્યું છે કે
એન્ટોનિયોએ એક એ વહાણો દરિયામાં ખોયાં
એ વિશે ?

શાય :-આ વળી બીજું ખરાબ સાદું. એ દેવાળિયો
ઉડાઉ, રીયાલ્ટો પર એનું મહેંચે બતાવી શકતો
નથી; એ ભિખારી જે બજારમાં બહુ જ ટાપટીપ
કરીને આવતો એનો દસ્તાવેજ યાદ રાખે; મને
વ્યાજખાઉ કહેનારો એ દસ્તાવેજ યાદ રાખે,
મને ખ્રીસ્તી સબ્યતા ખાતર દ્રવ્ય ધીરનારો
અરે એનો દસ્તાવેજ યાદ રાખે.

એલે :-ખરેજ એનાથો પૈસા નહી અપાય તો મારી
ખાતરી છે કે તું એનું માંસ નહી લે, એનાથી
તને શો લાભ ?

શાય :-એનાથી માછલાં પકડીશ. જો એ બીબને
તૃપ્ત નહી કરે તો મારા વેરને તો કરશે. એણે
મને હલકો પાડ્યો છે, મને અર્ધા લક્ષની ખોટ
આણી છે, મારી ખોટ પર એ હસ્યો છે અને
મારા નફાની મસ્કરી કરી છે, મારી ભતને ધિક્કારે છે
મારા સોદાઓ ઉધા વાળ્યા છે; મારા મિત્રોનો
સ્નેહ નરમ પાડ્યો છે અને મારા શત્રુનો દ્વેષ
ઉત્તેજિત કર્યો છે. અને કારણ? કારણ હું યહૂદી છું.
અરે શું યહૂદીને આંખ નથી, યહૂદીને હાથ
નથી અંગો, આકાર, ઇન્દ્રિયો, સ્નેહ, અતુરાગ
નથી ? નથી એજ અન્નથી પોષાતો ? નથી એજ
શસ્ત્રથી હણાતો ? નથી એજ રોગોનો ભોગ થતો ?

ને નથી એજ ઉપાયોથી સાળે થતો? અને શું નથી એજ શિયાળા અને ઉનાળાથી શીત અને ઉષ્ણતા અનુભવતો? શું નથી એક ખ્રીસ્તી જેમ અમને યુગ ભોંકેા ત્યારે ઢોહી નીકળતું? અમને ગલી ગલી કરેા તેા શું અમને નથી હસવું આવતું? અને ઝેર આપેા તેા શું અમે નથી મરતા? તમે જો અમારું અનિષ્ટ કરેા તેા શું અમારે વેર ન વાળવું? જો અમે બીજામાં પણ તમારા જેવા છીએ તેા આમાં પણ તમારા જેવા થઈશું. જો યહૂદી ક્રોધ ખ્રીસ્તીનું અનિષ્ટ કરે તેા ખ્રીસ્તીની નમ્રતા શેમાં? વેર વાળવામાં. તેા પછી જો ખ્રીસ્તી યહૂદીનું અનિષ્ટ કરે તેા ખ્રીસ્તીનો જ દાખલો લઈ, એની સહનશીલતા શેમાં? વેર વાળવામાં. તમે જે દુષ્ટતા શીખવેા છો તે પ્રમાણે જ હું કરીશ. અને એમ કરવું અધરું તેા છે છતાં શીખવાથી એ વિશેષ કરીશ.

(નોકર આવે છે.)

નોકર:—સખ્યો! મારા શેઠ એન્ટોનિયો ઘેર છે અને આપને બન્નેને મળવા માગે છે.

સંલે:—અમે પણ એને બધે શોધી વળ્યા.

(ટયુબલ આવે છે.)

સંલે:—આ વળી બીજે એનો ભત ભાઈ આવ્યો. ત્રીજે આ જોડનો મળવો મુશ્કેલ છે—સિવા કે શેતાન જ યહૂદી બને.

(સંલે, સંલે અને નોકર બધે છે.)

શાય :—કેમ ટયુબલ ! કેમ જેનોઆની શું ખબર ?
મારી દીકરીનો પત્તો મળ્યો ?

ટયુ :—હું ગયો ત્યાં ઘણે ઠેકાણે એને વિશે સાંભળ્યું
પણ મને એ જડી નહી.

શાય :...અરે હાય ! હાય ! હાય ! એ હીરો ગયો !
ફેંકફેટમાં મને એના બે હબર ડકેટ બેઠા હતા !
આજ લગી આપણી જાત પર આવો શાપ ઉતર્યો
નહોતો. અરે અત્યાર લગણુ મને એ લાગ્યો
નહોતો. બે હબર ડકેટ અને બીજાં ચે કીમતી
જવાહરો ! અરે હું તો ઇચ્છું કે મારી દીકરી મારી
સામે મરી હોત અને ઘરેણું એના કાનમાં હોત !
અરે એને મારી સામે કફનમાં નાખી હોત અને એ
ડકેટો પણ કફનમાં હોત ! એના કંઈજ ખબર
નથી ? અને વળી મને ખબરે નથી એની શોધમાં
કેટલા ખર્ચાયા. અરે ખોટ પર ખોટ ! ચોર તો
કેટલું લઈ નાહો અને કેટલું એના એ ચોરને
પકડવા પાછળ ! એમાં ના સંતોષ ના તૃપ્તિ.
ખરે જાણે દુર્ભાગ્ય તો મારેજ શિરે પડવા જન્મ્યું
હોય, નિશ્વાસ તો જાણે મારી હાયનાજ અરે
આંસુઓ મારેજ સારવાના—

ટયુબલ :—અરે બીજા મનુષ્યોને ય દુર્ભાગ્ય નડ્યું છે;
એ-ટોનિયો, મેં જેનોઆમાં સાંભળ્યું—

શાય :—શું શું શું ? દુર્ભાગ્ય દુર્ભાગ્ય ?

ટયુબલ :—ત્રિપોલીથી આવતો એના વહાણનો

કાફલો ખરાબે ચઢી ગયો.

શાય :—અરે ઇશ્વરનો પાડ ઇશ્વરનો પાડ. એ ખરું છે ખરું છે ?

ટયુબ :—એમાંથી બચી ગયલા કેટલાક ખલાસીઓ સાથે મારે વાત થઈ.

શાય :—આભાર તારો ભલા ટયુબલ. શુભ સમાચાર એ શુભ સમાચાર એ ! હા હા ! જેનોઆમાં જ.

ટયુબલ :—જેનોઆમાં સાંભળ્યું કે તારી દીકરી ચે એક રાતમાં એંસી ડકેટ ખર્ચ્યાં.

શાય :—અરે મને કટાર ભાંકતો તું તો. મારું સોનું ફરી જોવા પામીશ નહીં ! એકજ રાતમાં એંસી ડકેટ ! એંસી ડકેટ !

ટયુબલ :—ત્યાંથી એન્ટોનિયોના વિવિધ લ્હેલુદારો મારી સાથે વેનિસ આવ્યા છે. એ તો શપથ ખાય છે કે એન્ટોનિયો તો હવે વટવાનો જ.

શાય :—અરે એ સાંભળી હું બહુ ખુશી થયો. હવે એને પજવીશ, ત્રાસ આપીશ. અરે બહુ ખુશી થયો એ સાંભળી.

ટયુબ :—એમાંથી એકે મને અંગુઠી બતાવી જે તારી દીકરી પાસેથી એણે પાંચસોમાં ખરીદી.

શાય :—હત મોઈ ! અરે ટયુબલ તું મને દુઃખી કરે છે. એ તો મારો નીલમણિ પરડ્યાં પહેલાં એ

મને લીધા કી આપ્યા હતા. એને તો હબરો
માટે ચે હું ના વેચું.

ટયુબ:-પણ એન્ટોનિયોનું તો ખરેખર આવી બન્યું.

શાયે:-ખરેખર એ સાચું છે, સાવ સાચું છે? જા
ટયુબલ કોઈ વકીલને રોક અને પંદર દિવસની
મુદત એને આપ, એ જો નહીં આપી શકે તો
હું એનું હૃદય લઈશ; કારણ એ વેનિસમાંથી ટળે
તો હું મનમાનતો વેપાર કરી શકીશ. જા ટયુબલ
અને મને પછી આપણા સેનેગોગમાં મળજો; જા
બલા ટયુબલ, આપણા સેનેગોગમાં ટયુબલ.

(ભય છે.)

અંક ત્રીજો

અવેશ ૨ જો

[ખેડ્ડાટ. પોર્શિયાના ઘરનો એક ખંડ
જસાનિયો, પોર્શિયા, થેશિયાનો, નેરિસ્સા અને અનુચરો આવે છે.

પોર્શિયા :—વીનવું હું તમે થોભો, એક દિવસ, જો અરે,
કરો સાહસ આ ખેલાં; કારણ વરણી ન જો
થાય સાચી, મને જોવો પડશે સહવાસ આ
તમારો. રે જરા થોભો. કંઈક છે (ન પ્રેમ એ)
કહેતું જે મને ના હું ગુમાવું તમને; અને
તમેય જાણતા દ્રેષ સલાહ આ પ્રકારની
કદી ના આપતો ખરે. રજો ના સમજો મને—
કારણ સ્પષ્ટ ના વઢી શકે નારી, વિચાર ને.
હું રાખું માસ એ અહીં તમને તો, કરો મુજ
કાજ સાહસ એ પૂર્વે. અને હું શીખવું થોજ્ય
કરવા વરણી. પણ લીધા સોગન છે અરે
ના એ તો હું કરી શકું ને તમે હારશે મને.
પણ જો હારશે ગણું અરે સોગન લીધા એ
પાપ સમાન હું. રે શાં તમારાં ચક્ષુઓ! મને
કરી છે વશ ને કરી દ્વિધા વળી. વિશ્વાસ આ
એક તો છે તમારો ને, તમારો અન્ય આ, મારો
અરે કે'તી હતી; પણ જો મારો છે, તમારો એ
એટલે સૌ તમારું છે! આ તઠારો સમો મૂકે
આડ, માલિક ને એના અધિકાર તણી વચ્ચે.
એટલે જ તમારું છે છતાં ના છે તમારું એ.
એમ જો સિદ્ધ થાય, છો વિધાતા જય નર્કે શા
કાજ હું! બહુ હું અરે બોલતી પણ રોકવા
એ તો સમયને, જોટી કરવાને ચિરામિત

થાય, તો અટકે અરે આ તમ વરણી ખરે.

બસા:-રે મને કરવા દો એ વરણી. આમ ને આમ
જીવ આ મુજ યાતના ભોગવે છે ભયંકર.

ચોર્સિ:-યાતના ભોગવે ? કરો કબૂલ તો બસાનિયો !
કે કો દ્રોહ, ભળેલ છે તમારા પ્રેમમાં ખરે.

બસા:-ન કો દ્રોહ, સિવા બાહુ એ, સંશય તણો મને
ભયઘસ્ત બનાવતો પ્રેમ ભોગવવા વિશે.
સંભવે એજ સત્ત્વને સખ્ય હિમ અને અગ્નિ
વચ્ચે જો સંભવે મુજ પ્રેમને દ્રોહમાં ખરે.

ચોર્સિ:-મને તો ભય છે બોલો તમે આ યાતના થકી
જે બોલાવે ગમેય તે માનવ પાસ તો ખરે.

બસા:-આપો વચન જો મને જીવનદાનનું, તો તો
બોલીશ સત્ય હું ખરે.

ચોર્સિ:- તો તો બોલ અને જીવ.

બસા:-બોલ ને જીવ આજ છે તાત્પર્ય બોલવા તણું
મારા. પીડા ભલી એ, જે પીડક શીખવે મને
ઉત્તરો આપવા મુજ ઉદ્ધારના ! હવે જશું
ભાગ્ય-પેટી, સમીપ તો ?

ચોર્સિ:-ચાલો ત્યારે-મને એક પરી છે. પ્રેમ જો હશે
મુજ વિશે તમારો, તો કહાડશો મને શોધી-
નેરિસ્સા અન્ય તો અને, રહો આ પાસ સૌ ઉભા
ને સંગીત બજાવો એ કરતા વરણી ન્યારે,

જેથી જો હારતા, આવે હંસ સમાન અંત,^૧ ને સંગીત સાથે એ લય પામે; ને ઉપમા વધુ યોગ્ય બનાવવા મુજ ચક્ષુઓ ઝરણાં અને જલશય્યા બને એના મૃત્યુની. પણ જો જીતે તો તો સંગીત શું બને? સંગીત થાય લય એ તૃપ્તનાદ સમું જ્યારે રાજનિષ્ટ પ્રજા નમે નવાભિષિક્ત ભૂપને: એવાજ છે વળી મીઠા સ્વરો પ્રભાતના, સરે મંદ સ્વનસ્થ કર્ણમાં વરરાજા તણાં એને લગ્ન કાજ નિમંત્રતા. ચાલ્યા, દર્શનમાં લય એલસીડીઝના સમા પ્રેમ વિશેષ સાથે તો, કરી મુકત કુમારિકા, જેને ઉન્મત્ત દ્રોણે તો જલરાક્ષસરે ને કરી હતી અર્પણ. આ ઉભી હું બલિદાન કાજ; છે અન્ન દ્રોજન સ્ત્રીઓ, સૌ, મ્લાન વદન જે, મળી જોવાને અંત શું આવે આ કૌતુક તણા. અરે જ હકયુંલીસ! તું જીવે હું જીવું. તમથી અરે વિશેષ લયલીત હું જોતાં એ યુદ્ધ, જે તમે તત્પર લડવા થયા.

(સંગીત^૩ વાગે છે ને વેળા બસાનિયો પેટ્રીઓનું નિરીક્ષણ કરતો સ્વગત બોલે છે)

૧ પશ્ચિમમાં માન્યતા છે કે હંસ મરતાં મરતાં ગીત ગાય છે.

૨ આ પણ ગ્રીક કંતકથા છે. એલસીડીઝ અથવા હકયુંલીસે હેસીઆનને બચાવી હતી.

૩ આ સંગીત બસાનિયોને આડકતરી સૂચના આપવા માટે છે. શીશ અને સીસક એના ઉચ્ચારમાં સામ્ય છે એ રીતે.

સંગીત.

કાર્થ કુશો કે મોહ તો ક્યાં રે જન્મે,
હૈયામાં જન્મે કે શીશની માંલ—કાર્થ
કાનો એ જાણે ને કાણુ એને પાળ્યો
બોલો બોલો બોલો રે ભાય—કાષ

નેનનમાં એ જન્મ ધરતો
એક મીટનું પાન કરતો
મરે જ મોહ એ જન્મ્યો ત્યાંય.
મૃત્યુનો ઘોર ઘંટ બજવો
ટન ટન ટનન ટન

(સૌ સાથે) :—ટન ટન ટનન ટન—કાષ—

અસા :—(સ્વગત) બાહ્ય દેખાવ ના ખરું અંતર દાખવે ખરે.
દુનિયા છેતરાય છે તો યે એ શણગારથી.
કાયદામાં ફલીલ તો કેવીય નીચ દુષિત
હશે, પણ વિભૂષિત જે સૌમ્ય શબ્દથી, ન શું
ઠંકાય દુષ્ટતા એની? ને ધર્મમાં પ્રમાદ કો
હશે અક્ષમ્ય, ને છતાં ન શું ગંભીર કો મુખ
સ્વસ્તિ વાચન સાથ ને આધાર શાસ્ત્ર નો લખ
એ અભિનંદશે અને ઠાંકશે નીચતા એમ
કો અલંકાર રમ્યથી? નાનો યે અવગુણ કો,
ધારે છે બહારથી તો એ ચિહ્ન સદ્ગુણનું ખરે.
બાયલા કેટલાય છે, હૃદય જેમના મિથ્યા
રેતી સોપાન શાં, છતાં જે ઉગ્ર હકર્યુલીસ, ને
મંગળ દેવની જેમ દાઢી તો રાખતા પણ
કરે એ શૌર્ય નો માત્ર દેખાવ બાહ્ય, જે થકી

લાગે વિક્રમના સમા ? અને સૌંદર્ય રે એ તો
વેચાય નિજ ભારને તોલે. સૃષ્ટિ તણા ખરે
એ ચમત્કાર કે થાય એ લઘુ ભાર ને વધુ
સૌંદર્ય દાખવે; વળી કેશાવલિ સુવર્ણ એ
લાડતી વાયુ સાથ ને છૂટથી બહુ, એ ય તે
અસત્ય રમ્યતા, ને છે વારસો અન્ય કો તણાં
૧ શિરનો ઘોરમાંની કો અરે એ ખોપરી તણા.
આમ છે શણગાર તો કિનારો કપટી બહુ
ભયાનક સમુદ્રનો; રમ્ય ધ્રુવદ ઢાંકતો
કદુષ કામિની કાને. એકજ શબ્દમાં કહું,
કૃત્રિમ સત્ય એ, જેને આ ધૃત્કાળ ધારતો,
સૂઝને સપડાવવા. એટલે ભભકાળાં એ
સુવર્ણ, માર્દાસરના કઠોર અજ, ના મને
તારી રપ્હા; અને નથી રપ્હા તારીય શ્વેત એ
સાર્વજનિક દાસ તું મનુષ્યના; પરંતુ તું
અરે તું હુદ્ર સીસાં ને આશાને બદલે ભય
બતાવે, તુજ સાદાર્થ કો વાઝૈભવથીય તો
વિશેષ પ્રેરતી મને. કરં પસંદ આ અને
પામું આનંદ એ થકી.

ચોશિ :—(સ્વગત) કેવા આ ભાવ અન્યતો પળમાં બચ્યો ઉડી !
એ સાશંક વિચારો ને નિરાશા, ઉદ્ભવેલ ને

૧ એ જમાનામાં ખોટા વાળ ખેરવાનો રિવાજ હતો તે પરથી.

૨. આ ખીરતી ખાઈબલની કથા છે. માઇદાસે વરદાન માગ્યું કે એ જેને
અડકે તે સુવર્ણ થઈ જાય. આથી એ ને વરતુને અડકે તે સોનું થઈ જાય છે.
એવું અન્ય પણ સોનું બને છે આ રીતે તે વરદાન ભારે પડે છે.

૩. રૂપું સામાન્ય રીતે ચલણી સિકકામાં વપરાય છે તેથી એ સાર્વજનિક દાસ.

અધીરાઈ થકી, લાય કંપતો, ને અસ્યા એ
હરિતાક્ષી ! અરે પ્રેમ ! સંયમ રાખ. હર્ષને
શમાવ, તુજ આનંદ વર્ષાવ સપ્રમાણ ને
અતિને વર્જ તું ! થાઉં પરવશ કૃપાથકી
એ અનહદ તારી, રે ઘટાડ, નવ તો રએ
અતિ ભારે પડે મને !

બસા :-

શું મળશે મને અહીં ?

(સાંચાંની પેટા ઉઘાડે છે)

સુંદર પોશિયાની રે છળી ! એ દેવતા કાણ
લીધો છે જન્મ હાં ? અરે હાલતાં ચક્ષુ ? કે પછી
મુજ કીકી પરે સ્વાર થઇ જણાય હાલતાં ?
વિક્રમ્ત ઓઝ આ થયા જુદા મધુર શ્વાસથી
ને આ કેશ વિશે જાણુ કે ચિત્રકાર તો બન્યો
કરોળિયો, અને વણી સુવર્ણ જાળ તો કેવી
જાળમાં મક્ષિકા પડે એથીય વધુ સત્વર
નર હૃદયને માંહ આ સપડાવતી. પણ
એના ચક્ષુ-શી રીતે એ જોઇ શકેલ દોરતાં
એને ? એક કરે ત્યાં તો જેનામાં શક્તિ છે ખરે
એ તણી ચોરવાની બે, જે થકી અધુરી રહે
એયે ! પણ પ્રશંસા આ ખરે વાસ્તવમાં કરે
અન્યાય છવિનો આ તો, આંકીને લકુ એહને.
ને છવિ પંગુ છે બની મુજ વસ્તુ સમક્ષતો.
આ રહ્યો પત્ર સંક્ષિપ્ત એ લેખ મુજ બાગ્યનો.

(વાંચે છે)

દખાવ ને જે વરતો નથી તું

સુભાગ્ય છે આ વરતો જ સાચું.
લાખ્યું નસીબે ફળ આ અનેરું
સંતોષ પામી નવ શોધ ખીજું.
આનંદ બે હોય તનેજ આથી
ને આ ગણે ભાગ્યજ શ્રેયકારી
નિદાળ નારી તુજ, આ ખડી જે
ચુમી સપ્રેમે કર એહ તારી.

શો મીઠો લેખ ! સુંદરી ! આપની હોય બે રબ, આવું હું લેખ આ કહે, લેવા ને આપવા વળી; જેમ હરીફ એક એ બેમાંથી, કેા ખનામને કાળે પ્રસન્ન લોકને કર્યા છે માનતો, સુધી એ ગગડાટ તાળીનો ને જયનાદ લોકનો, આત્મા ચઢ્યો હિલોળો તો જેનો, સાશંક બેતો કે એ જયનાદ એને જ કાળે વા નહિ, એમ જ ઓ ત્રિ: સુંદર નારી ! આ હું ઉભો એટલો જ છું સાશંક કે હશે સત્ય આ જે બેતો, ન જ્યાં સુધી તમે તો હા બણો, સંજ્ઞા સાથ ને માન્ય એ કરો.

ચોશિં —મદાશય બસાનિયો ? આ હું રહી અને જેવી ને તેવી છું તમારી હું. મારે ખાતર તો નથી મને લોભ મહેચ્છાનો કે હું વિશેષ આ થકી સારી હોઉં, પરંતુ રે તમ ખાતર તો ધય્યું કે ત્રણ વીસ વાર હું હોઉં અધિક સુંદર, દશ હજાર વાર ને વિશેષ દ્રવ્યવાન હું; તમારી ગણનામાં હું ઉંચે આવું અરે ધય્યું એજ ખાતર સદગુણ, સૌંદર્ય, દ્રવ્ય, મિત્ર એ સૌ, અગણિત તો હોય મુજ પાસે. અરે પ્રભુ

ગણા ને સરવાળા આ મારો છે અદ્ય સંખ્યામાં
 જે, કુલે છે અશિક્ષિત બાલા, ના કેળવાયદી
 અનુભવ વિનાની ને; પણ હર્ષિત કે નથી
 શીખવા કાળ એ બહુ મોટી; વિશેષ એથીયે
 હર્ષિતો કે નથી વળી જડબુદ્ધિ ન શીખી એ
 શકે: ને સહુથી વધુ હર્ષિતો એ થકી નિજ
 આત્માને નમ્ર સોંપતી આપને. આપને તમે,
 પતિ, અધિપતિ, અરે ભૂપતિ જેમ આદેશ
 તો એને. હું અને મુજ હવે થયાં તમે અને
 તમારાં માલકા હતી હું તો આજ સુધી મોટા
 આ મહાલયની. પ્રભુ સહુ સેવકની અને
 રાણી આત્મ તણી. હવે રે હવે સહુ, હર્મ્ય, આ
 સેવકો એજ હું થયાં તમારાં મુજ નાથના.
 અંગુઠી સાથ આ સહુ તમને અપંતી, કદી
 એને ત્યજો ગુમાવો કે આપો ને દાનમાં ગણું
 એ તો સ્વચક, નાશનું તમારા પ્રેમના; અને
 કારણ સખળું મને લદવા તમ સાથ તો.

બસા:—રે અવાકુ ભવતી કીધો તમે મને. રજો રજ
 માત્ર આ રક્ત બોલતું. મુજ સૌ શક્તિ તો બની
 છે મૃદ, એહના જેવી, દેખાય ગુંજતા તુબ્ત
 એ જન સમુદાયમાં, જે સુભાષણની પછી
 કા લોકપ્રિય ભૂપના; જ્યાં કંઈક દરેકનું
 સાથે ભળી અને થાય કોઈ પ્રચંડ નાદ એ,
 હર્ષ સિવા કશુંય ના જેમાં, સ્પષ્ટ છતાં ય છે
 અસ્પષ્ટ. અંગુઠી થકી અંગુઠી, ને થશે ભુદી,
 આ મુજ પ્રાણુ ચે સાથે જશે. બસાનિયો મૃત
 પામ્યો એ ખાતરી સાથે કહી તો શકશે તમે.

નેરિ :—ભવતી ને મહારાજ ! હવે વારો અમારો છે
આ, આશા જેહની થઈ આજે સફળ, આપવા
એ અભિનંદનો દેવી ને મહારાજ ને અમ—

થેશિ :—મહાશય જસાનિયો ! ભવતી મૃદુ, હું ઇચ્છું
સર્વ એ સુખ જે તમે વાંછો. ન એ સિવા તમે
જાણું હું, ઇચ્છતાં અરે અન્ય તો મુજ પાસથી.
જ્યારે ઉજવશે આપ વિધિ પૂર્વક પ્રેમનું
એ સાદું, છે વિનંતી તો મારી મને ય આપશે
લગ્નની પરવાનગી.

જસા :—અરે હૃદયથી મારા મળે નાર તનેય કેા.

થેશિ :—ઉપકાર મહાશય ! આપેજ મેળવી મને.
મારાંય ચક્ષુઓ આપ જેમ છે દ્રુત જોનારાં.
આપેતો માલકા દીકાં મેં દીકી પરિચારિકા—
આપનો પ્રેમ તો હતો, બંધાયો મુજ આ સમે.
આપની જેમ મારેયે. આપના ભાગ્યનો હતો
આધાર સદુ પેટીની પરે; મારોય એમજ
હતો. ને પ્રેમ યાચતાં પાણી પાણી થયો અને
શપથો પ્રેમના લેતાં સુકાયો કંઠ, આખરે
મળ્યું વચન—જો ટકે વચન આખરે સુધી,
જે મળ્યું સુંદરી આની પાસથી, પ્રેમ દાનનું
વચન, શરતે એ કે જો ભાગ્ય આપનું ફળે
માલિકા મેળવી એની.

ચેશિ :—

નેરિસ્સા શું ખરું છે આ ?

નેરિ :—ભવતી આપની હોય જો આજ્ઞા એમ છે ખરું—

અસા :—એશિયાનો ! ખરેખર તું આ સાચું જ બોલતો !

એશિ :—હા ખરેજ મહારાજ !

અસા :—ઉત્સવ આ અમારો તો શોભશે તમ લગ્નથી.

એશિ :—શરત મારશું પુત્ર પ્રથમ કાજ રે એક હબ્બર તો ડકેટની

નેરિ :—

અને હબ્બર આપશું ?

એશિ :—ના, ના રમત એમાં તો, ના જીતીશું ન આપશું.

પણ આ કાણ આવતા ? લોરેન્ઝો ને વિદેશજી
એની ? સેલ્લેરિયો મુજ પુરાણો મિત્ર ચે વળી ?

(લોરેન્ઝો, જેસિકા, સેલ્લેરિયો ને વેનિસથી દૂર આવે છે)

અસા :—લોરેન્ઝો ! સેલ્લેરિયો ! રે સ્વાગત તમને અહીં,
મુજ આ અધિકાર તો નવો સ્વાગત આપી જો
શકે. ઓ પ્રિય પોર્શિયા ! તુજ આજ્ઞા વડેજ આ
મિત્ર ને દેશ બંધનું મારા સ્વાગત હું કરું.

પોર્શિ :—નાથ ? હું ચે કરું સાથે. છે બધાને જ સ્વાગત.

લોરે :—આપનો ઉપકાર છે મહારાજ ! અને મુજ
તો હતો ના વિચાર ચે આપને મળવા અહીં.
પરંતુ માર્ગમાં મળ્યો સેલ્લેરિયો વિનંતી તો
એટલી સાથ આવવા કરી એણે, નકારી જે
શકાઈ ના મુજથી.

સેલ્લે :—

ખરે કરી મહારાજ !

અને કારણ છે મને, એન્ટોનિયો મહાશયે

પ્રણામ પાઠવ્યા છ આ (કાગળ આપે છે)

બસા:-

ઉઘાડું પત્ર આ, પૂર્વે,

કહો છે કેમ મિત્ર એ ?

સંલે:-

નથી અસ્વસ્થ એ, સિવા

મન વિશે, ન તો સ્વસ્થ એ, સિવા મનને વિશે.

(બસા. પત્ર ઉઘાડે છે.)

ગ્રેશિ:-નેરિસસા ! પરદેશજી પેલીનું કર સ્વાગત.

હાથ સંલેરિયો તારો. વેનિસ વર્તમાન શા ?

ભલો એન્ટોનિયો, કહે કેમ છે એ મહાનન ?

એ હર્ષ પામશે સુણી અમ સફળતા વિશે.

અમે જેસન^૧ તો થયા જીતી સુવર્ણ ઊનને.

સંલે:-જીયા સુવર્ણ રે હોત જે ગુમાવ્યું છ એહણે !

ગ્રેશિ:-એ પત્રમાં ખરે જ કો મર્મભેદક છે શબ્દો,

જે વિવર્ણ કરે મુખ બસાનિયો તણું. હશે

અરે એ પ્રિય મિત્ર કો મૃત ન તો નથી કરું

આ વિશ્વમાં અરે જેથી ગુમાવે સ્થિર એ નર

સમતોલપણ એનું. અભદ્ર વધુ ને વધુ.

અરે બસાનિયો ! હું તો તુજ અર્ધાંગ જેમ છું,

અને મનેય આપવો ઘટે છે અર્ધ ભાગ તો

સૌનો ને પત્ર આ તણી.

બસા:-

મધુર પોર્શિયા ? અરે

આમાં અપ્રિયમાં હશે અપ્રિય શબ્દ છે લખ્યા

જેણે અંકિત પત્રને કા કચો હોય. સુંદરી !
 કહ્યું પ્રથમ પ્રેમને વિશે મારા, કહેલ મેં
 સ્પષ્ટ તો કે વસે છે સૌ દ્રવ્ય મુજ, રંગો^૧ વિશે
 મારી, છું કુળવાન હું, અને એ સત્ય મેં કહ્યું.
 ને છતાં ઓ પ્રિયે ! તું જો, અકિંચન કહી મને
 શી પતરાજ મેં કરી; જ્યારે કહેલ મેં તને
 મુજ પાસ નથી કશું, કહેવું યોગ્ય એ હતું
 કે અકિંચનથીય તો વધુ હું નીચ છું. ખરે
 હું ઋણી મિત્રનો મારા ને મિત્રને બનાવ્યો છે
 ઋણી એનાજ વેરીનો કદા, સાધન કાજ એ
 મુજ જીવનના. પત્ર આ રહ્યો, પત્ર આ પ્રિયે !
 અંગ છે મુજ મિત્રનું શબ્દ પ્રત્યેક એહમાં
 છે પ્રાણ તો ઉઘાડો ને વહેતું પ્રાણ રકત તો
 જે થકી. પણ આ ખરું છે શું સંલેખિયો ! અરે
 પાસા બધાજ શું વ્યર્થ ગયા ? એકેય ના કાવ્યા ?
 ત્રિપોલી, મેકિસકો, આંગ્ર, લીસ્બન બાબરી હિન્દ
 બધેથીજ ? ન એકેય બચ્યું વહાણ સ્પર્શથી
 અરે આપારધાતી સૌ ખડકોના ભયાનક ?

સંલેખ:-એકેય ના મહારાજ ! અને વળી ક્ષણે આ, જો
 દ્રવ્ય જે હોય આપવા યહૂદીને, ન એ લેશે.
 આવું પ્રાણી ધરે વળી મનુષ્યાકૃતિ જે કદી
 ના દીડું, ખારીડું લોભી ને, અરે કરવા બહુ
 હેરાન માનવીને કા. રાત દિવસ એ કરે
 અરજ ડૂકને, નથી રાજમાં તો સ્વતંત્રતા
 એમ એ આજુતો શકા ના એને ન્યાય જો મળે.

વેપારી વીસ ને ડ્યુક જતે, મહાજનો વળી
મહાજંદરના સહુ સમજાવે, પરંતુ ના
ફળીશ્વત થયા છે કે, દુષ્ટ દલીલ મકાવા
એની જે દંડ ને ન્યાય દસ્તાવેજ, વિશે કરે.

જેસિ:-હું હતી એહ પાસ તો જ્યારે, મુશ્વેલ મેં લેતાં
એને શપથ, ટચ્વળ ને ચુસ નિજ નાતિલા
સામે કે માંસ એ લેશે એન્ટોનિયો તણું પણ
ના એ વીસગણું દ્રવ્ય, લીધું જે પાસથી એની.
અને બાણું મહારાજ, જો ધારો, રાજસત્તા કે,
ના કશુંકે કરી શકે, તો તો એન્ટોનિયો કાળે
ખરેજ કપડું થશે.

ચોર્સિ:-શું આ એ પ્રિય મિત્ર જે તમારો દુઃખમાં આવા ?

જસા:-પ્રિયમાં પ્રિય મિત્ર એ મારો, સદયમાં બહુ
સદય, માનવી શ્રેષ્ઠ ને છે અશ્રાન્ત સૌજન્ય
દાખવવા વિશે; વળી પુરાણા રોમની બહુ
ગૌરવ ભાવના અન્ય ઇટાલિયન કોઈમાં
હશે એથી ખરેખર એનામાં તો વિશેષ છે.

ચોર્સિ:-શી છે રકમ દેવાની ચક્કીને ?

જસા:-તણુ હજાર ડકેટ મુજ ખાતર.

ચોર્સિ:-

શું જસ ?

તો છ હજાર આપો ને ફારો એનો દસ્તાવેજ,
રે છ હજારથી કરો બમણાં, તણુ રે ગણા,
જસાનિયો તણા દોપે આવા મિત્ર તણા વાળે
રે વાંકો થાય એ પૂર્વે. પ્રથમ તો થલો મુજ

સાથે દેવળમાં અને કરો પત્ની મને; અને પછી વેનિસ જાઓ એ તમ મિત્ર તણી પાસે કારણ પોર્શિયા પાસે ના કદીયે સુશો તમે અશાન્ત મનથી; ને હ્યો સુવર્ણ વીસ વાર એ હુદ્ર દેવું પતાવવા. દેવું આપ્યા પછી તમે લાવજો એ સુમિત્રને હાં. હું ને મુજ દાસી આ નેરિસા રે અમે બેઠે એ અંતરાલમાં, રે' શું કન્યા વા વિધવા સમા. ચલો હવે અને તમે આજેજ લગ્નને દિને તમારા તો જજો હાંથી. આપો સ્વાગત મિત્રને સહુ આનંદ દાખવી. મોઢા મોલે મળેલ જો, આપું પ્રેમ અમોલ હું. પણ કહો તમારા એ મિત્ર શું પત્ર માં લખે.

અસા:- (વાંચે છે) “પ્રિય બસાનિયો! મારાં બધાં જ વહાણો ખોટાં થયાં. મારા લેણદારો થયા છે નિર્દય. મારી મીઠકત લગભગ આવી રહી. ચઢ્ઢી સાથનો મારો વાયદો તૂટ્યો. અને કરાર પ્રમાણે હવે શક્ય નથી કે હું જીવીશ. મારી અને તારી વચ્ચેનું સર્વ દેવું પતી ગયું છે. મરતાં પહેલાં હું તને જો મળી શકું! છતાંય તારી મરજી અનુસાર કરજે. તારો પ્રેમજો તને અહીં આવવા ના સમજાવે તો આ પત્ર તો નહી જ.”

પોર્શિ:-રે પ્રિયતમ કાર્ય સૌ કરો સત્વર ને બવ!

અસા :-રજ આપી મને જવા હાંથી સત્વર. બહિં હું, પણ આવીશ ના હું જ્યાં સુધી, દુષિત ના થશે કેા શય્યા મુજ નિદ્રાથી. ઓરામે નવ ત્યાં સુધી આવશે આપણી વચે.

અંક ત્રીજો.

પ્રવેશ ૩ જો.

[વેનિસ, એક રસ્તો.

શાયલૉક, સંલેનિયો, એન્ટોનિયો અને જેલર આવે છે.

શાય:-ખબરદાર જેલર! દયા વિશે ન બોલશો.
આજ છે મૂર્ખ ધીરતો જે દ્રવ્ય વ્યાજના વિના-
ખબરદાર જેલર!

એન્ટો:-

શાયલૉક! ભલા અરે

સાંભળ તો ખરો મને.

શાય:-દસ્તાવેજ પ્રમાણે હું લઘ્શ. બોલતો ના એ
સામે. શપથ લીધા છે કે લઘ્શ દસ્તાવેજ
પ્રમાણે હું. મને કહ્યો વિના કારણ તેં કૃતો
કૃતો છું તો હવે અરે સંભાળ મુંજ દાંતથી.
ડ્યૂક તો ન્યાય આપશે. પણ મને નવાઈ એ
લાગે છે તુરંજ જેલર! મૂર્ખતા તુજ આ કેવી
કે લાગ્યો ખંઠાર તું એને એનું તો સાંભળી અને?

એન્ટો :-રે રે સાંભળ શું કહું.

શાય :-દસ્તાવેજ પ્રમાણે હું લઘ્શ. રે નથી તને
સાંભળવો. લઘ્શ હું દસ્તાવેજ પ્રમાણે છે
વ્યર્થ વિશેષ બોલવું. ના બનું હું અરે મૂર્ખ
પોયો એ જડ ચક્ષુનો, ધુણાવી શિર, પીગળો
ને ખ્રીસ્તી પ્રાર્થકાને જે વશ થાય. અરે નવ
આવ પાછળ. ના શખ્દો ખપે મને; લઘ્શ હું
દસ્તાવેજ પ્રમાણે આ. (નય છે.)

સૌલે :-આ તો નિર્દયમાં અરે નિર્દય કૃતરા સમો
મનુષ્ય પાસ હોય કે.

એન્ટો :-

રહેવા દો હવે એને
ના હું પાછળ જાઉંને કરું એ વ્યર્થ પ્રાર્થના.
જીંદગી મુજ લેવી છે એને, ને કારણે જાણું.
ઘણીયવાર મેં મુક્ત કર્યા છે દંડ એ તણા
ભરી જે મુજ પાસ તો આવે વિલપતા. એથી
ધિક્કારતો મને બહુ.

સૌલે:-

ડચ્ઠ, વિશ્વાસ છે મને
આવો તો દંડ ના કદી કહેશે આપવા ખરે.

એન્ટો :-ના ડચ્ઠ વચમાં આવી શકે એ કાયદા તણી.
ભોગવે જે સ્વતંત્રતા વેનિસમાં વિદેશિઓ
અમ સાથે, હરાય જે એ, આવે રાજને શિરે
આળ અન્યાયનું. અને નગરના સમૃદ્ધિ ને
વ્યાપારમાં ખરેજ છે હાથ તો અન્ય લોકનો.
માટે જ દુઃખ આ ને સૌ જોઈથી ક્ષીણ બન્યો છું
હું એવો નવ એક ચે રતલ માંસ કાલે હું
આખી શકીશ ઘાતકી એ મુજ લેણુદાર ને.
ઠીક જેલર! તો ચાલો. પ્રભુને પ્રાર્થતો મને
આવે જોવા બસાનિયો બરતાં ઝાણુ એહવું.

(નય છે.)

અંક ત્રીજો

અવેશ ૪ થો.

[બેઝમૅન. પોર્શિયાના ઘરનો એક ખંડ
પોર્શિયા, નેરિસ્સા ભૌરેન્ઝો જેસિકકા ને આદ્યાઝર આવે છે.

ભૌરે:-ભવતી! ઓલતો આપ સમક્ષ તોય તો કહું
આપનામાં ઉદાત્ત ને સાચી છે ભાવના એ તો
પ્રશ્નરી સ્નેહની, અને એ દેખાય વિશેષ તો
જે રીત આપ સે'તાં આ વિયોગ તમ નાથનો.
પણુ જો બાણુતાં અરે કા કાળ આ, અને કેવો
સન્નન એ પુરૂષ છે, જેને સહાય આ કરો,
કેટલો સ્નેહ એને છે મહારાજ અને સ્વામી
આપના તો પરે, આપ અવશ્ય અભિમાન લો
આ તમ કાર્ય માટે તો, રે વિશેષ પ્રમાણમાં
જે લ્યો છો અન્ય સામાન્ય તમ સખાવતો વિશે.

પોર્શિ:-સત્કાર્ય કાળ ના મને છે પશ્ચાતાપ તો કદી.
ને હવે તો જરાય ના: કારણુ મિત્ર જે નિજ
વાતોમાં કાળ વિતાવે સંગાથમાં, વળી આત્મા
જેના, સમાન એ ધુરા ધરે છે પ્રેમની, અરે
અવશ્ય એ તણાં હોય સરખાં લક્ષણો, રીત
ને આત્મા. એટલેજ હું માનું એન્ડોનિથો મુજ
નાથનો ભવજન જે સ્નેહી, એ મુજ નાથના
સમો અવશ્ય તો હશે, અને જો એમ હોય તો
કેટલી લધુ આપી છે મેં કીમત બચાવવા
એ પ્રતિશ્રુતિ આમાની મુજ તો, ફર નકંના
સમી દશા થંકી! પણુ આ તો બહુ પ્રશંસા જ
મારી માટે અહાં. અને સાંભળો અન્ય જે કહું.
ભૌરેન્ઝો! મુજ નાથ હાં આવે પર્યંત સૌપતી

હું તમ હસ્ત આ મુજ ગૃહનો કાર્યભાર સૌ.
પ્રભુ સાક્ષી મ્હરી મેં તો લીધું છે ત્રત ગુપ્તમાં
રે'વું એકાન્તમાં ધ્યાન ને પ્રાર્થના મહીં, માત્ર
નેરિસા સાથ સેવામાં, જ્યાં સુધી પતિ એ તણા
મુજ નાથ અને, આવે જ્યાં ત્યાં સુધી. અહીં થકી
છે યોજન પરે મઠ એક રે' શું અમે તહીં.
વીનવું નવ પાડશે ના જે આરોપતી શિરે
તમારા, પ્રેમ ને મુજ આ આવશ્યકતા થકી.

લૉરે:- મુજ અંતરથી અરે ભવતી! હું ચઢાવતો
તમ આજ્ઞા શિરે મુજ.

ચોર્સિ:- મારા સેવક સૌ જાણે મુજ ઇચ્છા અને ગણે
તમને જેરિસકાને ને, મહાશય બસાનિયો
તેમજ મુજ સ્થાને. તો પ્રણામ છે ફરી સહુ
આપણે મળતાં સુધી.

લૉરે:- શુભ વિચારમાં સુખે વિતે સમય આપનો.

જેરિસ:- ભવતી! ઇચ્છતી તમ પૂર્ણ થાયે મનોરથો.

ચોર્સિ:- શુભેચ્છા કાળ આભાર. તમને પણ સર્વ એ
ઇચ્છતી હર્ષ સાથ હું. પ્રણામ જેરિસકા તને.

(જેરિસ. લૉરે-ઓ જાય છે)

ને બાલ્થાઝાર !

તું વફાદાર જેમ છે ઇચ્છું રહે હવે પછી
એવો. લે પત્ર આ અને મનુષ્ય કાળ શક્ય છે
એટલી તું ત્વરા થકી જા પેડુઆ અને આપ
એ હસ્તે મુજ પિત્રાઇ વકીલના ખરે નામ.

તો જે એલેરિયો તણું; અને જે વસ્ત્ર પત્રને
અન્ય તો આપતા, અરે જેટલી શક્ય એટલી
ત્વરાથી લાવ ધક્કાની પાસ વેનિસ જ્યાં થકી
જવાય. ખસ જ વહેલો સમય ના ગુમાવતો
વાતોમાં. તુજ પૂર્વે તો હું જ પ્હોંચીશ એ સ્થળે.

બાહ્યા:-ભવતી ! બનતી સર્વ ત્વરાએ હું જઈશ ત્યાં
(ભય છે)

ચોર્શિ:-નેરિસ્સા ! ચાલ મારે તો છે કાર્ય ખૂબ જે વિશે
ના તું તો જાણતી કશું. મળીશું આપણે તો એ
પતિને આપણાં કરે સ્મરણ આપણું પૂર્વે.

નેરિ :- એ શું આપણને જોશે ?

ચોર્શિ:-જોશે ખરે જ નેરિસ્સા ! એવા પરંતુ વેષમાં
માનશે આપણામાં છે એ, વાસ્તવિક જે નથી.
અરે શરત હું બકું તુજ સાથે, યુવાનનો
લેશું વેષ બનું જેમાં દેખાવે તો વિશેષ હું.
મુજ કટાર હું ધારું કો વીરની છટા થકી.
અને અવાજ પીપુડી જેવો સંક્રાન્તિ દાખવે
કૌમાર્યને યુવાતણી; તે હંસગતિ આ થશે
એ ચાલ મરદાની; હું કોઈ બડાશ મારતા
યુવાન જેમ હાંકીશ વાતો કંઈ બડાઈની;
ને કહીશ વિચિત્ર એ અસત્યો ચાહતી કેમ
કુલીન નાર સૌ મુજ પ્રેમને, પણ ના મળે
ત્યાં તો અસ્વસ્થ થાય ને મૃત પામે વળી. પછી
બનું લાચાર હું, કરું પશ્ચાતાપ અને ધન્યું
ના હયું હોત જીવન એનું. વીસ અસત્યો હું

એવાં કહીશ, જાણશે જેથી છોડે નિશાળ તો
ખાર માસે થયા હશે. છે મુજ મનને વિશે
હજાર યુક્તિઓ કાચી આવા છેલો તણી જેને
અજમાવીશ નિશ્ચયે.

નેરિ : -

પુરૂષ કેમ આ થવું ?

ચોક્કિ:-રે ધિક, આ પ્રશ્ન. જે હોત કેા હાં અશ્લીલ અર્થ એ
કરનાર ! અરે ચાલ આ યોજના વિશે તને
ગાડીમાં હું કહીશ જે છે દ્વારપર તો ખડી.
જેતી વાટજ આપણી. અરે ચાલ ત્વરા થકી
ચાર જોજન આજોજ જવું છે આપણે વળી.

અંક ત્રીજો

પ્રવેશ ૫ મો

[બેઝાંટ ઉઘાનમાં
લૉન્સેલૉટ ને જેરિસકા આવે છે.

લૉન્સે:- ખરેખર જ પિતૃના પાપનો ભાર બાળકો પર પડે છે. તેથી ખરું કહું તમારે માટે મને ખય છે. તમારી સાથે હંમેશ સ્પષ્ટ વાત કરતો આવ્યો છું. એટલેજ મારા મનમાં જે ઘોળાય છે તે જણાવું છું. માટે મજ કરો કારણ કે તમારે નર્કે તો જવાનું જ છે. માત્ર એક આશા રખાય પણ તેયે અણુછાજતી તો ખરી.

જેરિસ:- શી આશા છે ?

લૉન્સે:- તમે થોડી આશા રાખી શકો કે તમારા બાપે તમને જન્મ આપ્યો ના હોય. તમે યહૂદીની પુત્રી ના હોવ.

જેરિસ:- એ તો ખરેજ અણુછાજતી આશા. તો તો મારી માતાના પાપની મને શિક્ષા થાય.

લૉન્સે:-અરે તો તો બાપ અને મા બન્ને વચ્ચે તમારા ભોગ. હોલામાંથી એટલે તમારા બાપથી બચો તો પડે ચુલામાં એટલે તમારી મા. ખરેજ બન્ને તરફથી તમને બચવાની આશા નથી.

જેરિસ:-મારો પતિ બચાવશે. એમણે મને ખ્રીસ્તી બનાવી છે.

લૉન્સે:-અરે એ તો ખરેજ ઠપકા પાત્ર છે. અમે પૂરતા

ખ્રીસ્તીઓ હતા. એક બીજા સાથે સારી રીતે રહી શકીએ એટલા. આ ખ્રીસ્તી બનાવવાનો ધંધો હુકકરની^૧ કિંમત વધારશે. જો આપણે બધાજ હુકકરનું માંસ ખાનારા થઈું તો એક નાનો ટુકડો થે પૈસા ખર્ચતાં નહીં મળે. (લૉરેન્ઝો આવે છે)

જેન્સિઃ—તું જે કહે છે તે લૉન્સેલૉટ ! હું મારા પતિને કહી દમશ. આ એ આવે.

લૉરે :—મને અદેખો બનાવશે લૉન્સેલૉટ ! જો મારી સ્ત્રીને આમ એકાન્તમાં મળશે તો.

જેન્સિઃ :—નારે એવો ભય રાખવાની જરૂર નથી લૉરેન્ઝો ! લૉન્સેલૉટ અને હું તો લડયાં છીએ. એ તો મને ચોખ્ખું કહે છે કે સ્વર્ગ મારે માટે નથી કારણ હું યહૂદીની પુત્રી છું; અને એ કહે છે કે તમે રાષ્ટ્રના સાચા સેવક નથી કારણ કે યહૂદીને ખ્રીસ્તી બનાવી હુકકરના માંસની કિંમત વધારે છે.

લૉરે :—જેણે હબસણનું પેટ ઉપસાવ્યું છે એ તારા કરતાં તો હું રાષ્ટ્રને વધારે સારો જવાબ આપી શકીશ; એ હબસણ લૉન્સેલૉટ ! તારાથી જો જીવ છે.

લૉન્સે :—હબસણ એથીયે વિશેષ હોય. પણ એ જો આછી પ્રમાણિક હોય તોયે મેં ધારીતેના કરતાં વિશેષ છે.

૧ યહૂદીઓ હુકકરનું માંસ ખાતા નથી. ન્યારે ખ્રીસ્તીઓ ખાય છે. યહૂદી ખ્રીસ્તી બને તો હુકકરનું માંસ ખાનાર વધે એટલે માંસ મોંઘું થાય.

૨. આ આખા પ્રવેશમાં શ્લેષ ખૂબ આવે છે એનું લાવાન્તર કરતું ધ્રુવકેશ છે.

લોન્સે:- દરેક મૂર્ખ એક શબ્દના અનેક અર્થ કરી શકે! મને લાગે છે કે ચાલતે દહાડે મૌનમાં જ મર્મની ખૂણી રહેશે. અને શબ્દો માત્ર પોપટને જ શોભશે. જા અલ્યા ભોજનની તૈયારી કરાવ.

લોન્સે:- એ તો થઈ સાહેબ. બધાને જ પેટ હોય.

લોરે:- અરે પ્રભુ! કેવો તું હાજર જવાળા છે! જા કહે કે ભોજન તૈયાર કરે.

લોન્સે:- એ પણ તૈયાર છે માત્ર મેજ માથે મૂકવાનું રહ્યું.

લોરે:- તો મૂકશે માથે?

લોન્સે:- ના ના સાહેબ! મારો ખર્ચ હું બાણું?!

લોરે:- વળી શબ્દની વિશેષ લઝાઈ! એક પળમાં જ તારા મર્મનો ભંડાર ઠાલવી દેવો છે? અરે સમજ એક સામાન્ય મનુષ્યનો સામાન્ય અર્થ. જા તારા સેવકોને કહે મેજ તૈયાર કરે, વાનગી પીરસે અને અમે ભોજન માટે અંદર આવશું.

લોન્સે:-મેજ તો સાહેબ! તૈયાર થશે. વાનગી સાહેબ! પીરસાશે અને તમારે ભોજન લેવા અંદર આવવા માટે, સાહેબ! એ તો આપના જ મીઠા અને ઇચ્છા પ્રમાણે. (નય છે)

લોરે:-રે ડહાપણ! કેવાયે શબ્દો મુથોગ્ય એ તણા!

-
૧. અહીં ટોપી માથે મૂકવી એવો અર્થ લોન્સેલોટ કરે છે. મોટાં આગળ અથવા શેઠ આગળ માથું ઢાંકી ના સકાય એ પશ્ચિમનો રિવાજ છે. આપણાં કરતાં ઉંધા.

મૂરખે સ્મૃતિએ વિશે એની, કેવું જમાવ્યું છે
લક્ષકર થોગ્ય શબ્દનું! અને જાણું છું અન્ય થે
મૂરખો એ સમા, અને દરજ્જામાં વિશેષ તો
વળી, એક ઠગારા કો શબ્દ કાળે ન મુદાગી
વાતે જોતા. અરે પણ જેસ્સિકાનો કેમ છે તું? ને
શેા અભિપ્રાય તારો છે મહાશય બસાનિયો,
એમની સ્ત્રી વિશે કહે?

જેસ્સિકા:-એ શબ્દાતીત છે. અરે થોગ્યજ છે વિતાવતા
મહાશય બસાનિયો નેક જીવન, છે મળી
વરદાન સમી નારી આ, સ્વર્ગ સુખ તો જાણે
ભોગવતા પૃથ્વી પરે. ના અધિકાર ભૂતલે
જો એ ભોગવશે, તો ના એ સ્વર્ગે તો જશે કદી.
દેવ યુગલ જો કાષ્ટ સ્વર્ગીય ખેલ ખેલતાં
હોડમાં, મર્ત્ય એ બકે નારી, ને પોર્શિયા એક
એમાંની હોય, અન્ય તો ક્યાંયે ગીરો હશે નવ
જોડ એની જડે અરે આ અનઘડ વિશ્વમાં.

હોરે:-પત્ની એ જેમ છે એને, તનેય પતિ છે એવો.

જેસ્સિકા:-ના પણ એ વિશે મારો શો અભિપ્રાય પૂછો એ.

હોરે:-અરે પૂછીશ એપણુ જશું પ્રથમ ભોજન.

જેસ્સિકા:-કરવા દો પ્રશંસા તો જ્યારે હોય રુચિ મને.

હોરે:-જમતાં જમતાં અરે કરશુ વાત એ સહુ
ને તું ગમેય ખોલજે હું પચાવીશ એહને.

જેસ્સિકા:-ઠીક હું દેખાવીશ તમારું રૂપ તો ખરું.

(ભય છે)

અંક ચોથો.

અવેશ ૧ લો.

[વેનિસ, ન્યાય કચેરી.
ડ્યૂક, અન્ય મહાજનો, અમલદારો, એન્ટોનિયો.
બસાનિયો, ગ્રેશિયાનો, સેંજરિયો. અને બીજા.]

ડ્યૂક:-એન્ટોનિયો અહીં છે કે ?

એન્ટો:-હાજર છું મહારાજ.

ડ્યૂક:-તુજ કાળે છઉં દુઃખી. તને જવાબ આપવો
પાપાણુમય શત્રુને, એ નીચ ને અમાનુષી,
દયાવિહીન રે ચન્ય જેમાં છાંટાય ના મળે
એકથે કરુણા તણો.

એન્ટો:- મેં સાંભળેલ છે ખરે
કબ્ત તો ખૂબ લીધું છે આપે એ દુષ્ટ હેતુને
એનો તો બદલાવવા. પણ જોતાં દુરાચલ
એનો, ના રીત કા ન્યાયી એ તણાં દ્રેષથી મને
બચાવે. હું કહું મુજ ધૈર્ય વડેજ સામનો
એના તો ઉગ્ર ક્રોધનો. સજ્જ છું આત્મ શાન્તિના
શસ્ત્રથી જુદમ ને કોપ સહેવા એ તણાં વળી.

ડ્યૂ:- બહો કાષ્ટ અને લાવો યજ્ઞદીને સભા મહીં.

સેંજે:- દ્રાર આગળ એ ખડો આ, મહારાજ ! આવતો.
(શાયલોક આવેછે).

ડ્યૂ:- જગા કરો અને રહે ઉભો અમ સમક્ષ એ.
રે શાયલોક ! બાણુ છે દુનિયા, હુંય તો અને
કે તું અંત્ય ઘડી સુધી ખેલશે દાવ આ તુજ
દ્રેષનો; ને પછી એમ મનાતું કે બતાવશે

દયા ને એક એવી તો રીતે, વિચિત્ર એ વધુ તુજ વિચિત્ર ને વળી એ બ્રાહ્મ કરતા થકી. અને તું હમણાં ધરૂં દંડ ભરાવવા, જે છે એક રતલ માંસ આ વેપારીનું, અરે જતો કરશે દંડ, ને વળી તદ્દુપરાંત આર્દ્ર તું બની માનવ પ્રેમને માર્દવતા થકી બહુ, માફ કરીશ કેા ભાગ મૂળ રકમનો એ તું દયાભાવે વિચારીને એની સૌ ખોટ, ભાર તો જેનો મોટો શિરે પડ્યો, ને છે સમર્થ મોટાથે કેા મહાજનને અરે નાખવા કચડી અને જે કાળે અનુકંપાતો ઉદ્ધલવે લોહ ના હદે; હદે કઠોરના વળી, નિર્દય તુર્કના અને એ સૌ તાર્તારના નવ જે બાણે સબ્યતા મૃદુ. યદ્દી સેવતા અમે આશા મૃદુ જવાબની.

શાય : -આપ સાહેબ ને સહુ કહ્યું છે કરવા ધર્યું જે, મેં શપથ લીધા છે પવિત્ર દિનના મુજ, દસ્તાવેજ પ્રમાણે હું દંડ એ પાસથી લઉં. બે આપ પાડશે ના તો બચપ્રંદ થશે તમ શાસન કાળ ને તમ આ નગરતણાં વળી સ્વતંત્ર્ય કાળ. આપતો પૂછશે કેમ હું લઉં તણુ હબર ડકેટ બદલે માંસ આ અરે મુડદાલ તણું, ના હું આપું જવાબ એ તણા કહો મારો મિબજ એ. મળ્યો જવાબ આપને ? ઉપદ્રવ હશે ગૃહે મારા ઉંદરનો અને આપું ડકેટ તો દશ હબર ઝેર નાખવા જેથી મરે, તમે તો થું કહો ? જવાબ કેમ આ મળ્યો ? છે કેટલા એવા મનુષ્ય જેહને ગમે

ના એ હુકકરતું માથું ઉઘાડું, કેટલાક તો વળી મગજ ખોય છે જોતાંજ કે બિલાડીને; અન્ય તો છે વળી એવા સાંભળતાં અવાજ એ ગુંગણા પીપુડી તણા, રોકી શકે ન મૂત્ર એ: વૃત્તિ તો લાગણી તણી છે શેઠાણી અને નિજ રુચિ, અરુચિ જેમ તો સ્વેચ્છાએ ફેરવી શકે એને, આ છે જવાબ તો આપને. જેમ ના દંડ છે કે કારણ હુકકર ઉઘાડાં મુખનું ગમે ના કેમ, ના બિલાડી એ નિર્દોષ, પીપુડી વળી, પણ કેવળ એ બળે અનિવાર્ય, બને ભોગ શરમનો અને કરે અચુકત જો સ્વયંવૃત્તિ વિરુદ્ધ થાય કાંઈ એ. હું જે ના તેમ આપી તો શકું કારણ કાંઈએ. ને નથી આપવું પણ મારે વિશેષ આ થકી કે મને દ્રેષ ને બહુ ચીઠ એ-ટાનિયો માટે જેથી નિષ્કળ દાવો આ મેં માડ્યો એ તાણી સામે. મળ્યો જવાબ એ હવે?

બસા:-ના છે જવાબ આ તો એા નિખુર નર જે થકી, ક્ષમ્ય ગણાય તારો તો કૂરતાનો પ્રવાહ આ.

શાય:-નથી બંધાયલો ખુશ કરવા હું જવાબથી.

બસા:-શું બધાજ હણે એને જે પર પ્રેમ ના એનો?

શાય:-છે દ્રેષ કેા પરે એનો ધ્રુષ્ણતો હણવા ન જે?

બસા:-પ્રથમ અપરાધ, ના દોષને પાત્ર તો બને.

શાય:-અરે તું સર્પને દેશે બેવાર ડંખવા તને?

એન્ડો:- વિચારો છો ચઢ્ઢીને તમે તો પ્રશ્ન પૂછતા ?

રે બહેતર કે તમે કિનારે દરિયા તણી ઉભા રહી, કરો આજ્ઞા ચડતા એ જીવાળ ને ના ઉછળે હમેશની જેમ ઉંચો. અરે તમે પૂછો એ વરને કેમ બચ્યાને કાળ થેંટી તો એ' એ' કરે; અરે કરો પહાડી દેવદાસ ને મના કે ઉચ્ચ ટોચને એતણી ના હલાવે ને કરે અવાજ ના, ચાચે સુખ જ્યારે ઝપાટથી દીવ્ય વાયુ તણી; અરે દુસ્તર કાર્ય એ કરી શકો, ના પણ એને તો કરો મૃદુ તમે-જેથી છે કેા વસ્તુ કઠોર ? -એ હૃદય તો ચફ્ફટીનું- એટલે પ્રાર્થના મારી, ના હવે તો વિશેષ કેા યાચના, ના વિશેષ કેા ઉપાય, પણ દુ'કમાં સાનુકૂળ કરો મુજ ન્યાય ને પરિપૂર્ણ એ ઇચ્છા તો ચફ્ફટી તણી.

બસા : -ત્રણ હજાર ડકેટ બદલે છ હજાર લે.

શાય : -એ છ હજારમાંથી તો ડકેટ એકના હોય છ ભાગ, ને દરેક એ ભાગ ડકેટ એક, ના હું એ લઉં, મને આપો દસ્તાવેજ પ્રમાણ આ.

હયુ : -શી આશા છે દયાની તો તને દયાવિહીન જે ?

શાય : -નથી કેાતું બગાડ્યું મેં તો મને ભય શો પછી ? તમમાંથી હશે ઘણાં પાસે તો એ ગુલામો જે ખરીદેલા, ગંધેડાને શ્વાન ખચ્ચર જેમ, ને જેની પાસે કરાવતા નીચમાં નીચ વૈતરૂં કારણ છે ખરીદેલા એ. શું કહી શકું કરો મુકત એ, પરણાવો ને તમવારસ સાથ એ ?

શા કાળે સ્વેદભીના એ શ્રમયા ? સેજ આપો એ
મુંવાળી તમ જેવી ને જીભનેય સમાન એ
આપો સ્વાદીળ વાનગી ? તમે કેશો ગુલામ છે
એ અમારા અને હું થે આપું એજ જવાબ તો.
રતલ માંસ એ તાણું જે માગતો ખરીદેલ
છે મોઢું. મુજ એ થયું ને હું લાલશ એદને.
પાડશે આપ જંત ના તો ધિક્કાર તમ ધારાને,
ના જળવાન શાસન તો છે વેનિસનું. અરે
હું ન્યાય માગતો અને જવાબ મળશે મને ?

ડચ :- મુજ સત્તા વડે સભા આજે હું તો વિસર્જન
કરી શકું, ન જે આવે ધારાશાસ્ત્રી બહુશ્રુત
પેલા બેલારિયો જેને આના નિર્ણય કાજ તો
મેં આમત્રેલ છે અહીં.

સંજો :- મદારાજ ! ખડોજ દો
ફત બહાર, જે આંચો એ વિદ્વાન વકીલના
પેડુઆથી લઈ પત્રો આ ક્ષણે.

ડચ :- શું એ લાન્સેજ પત્રો ? તો બોલાવો ફત સત્તર.

બસા :- નૈયં એન્ટોનિયો ! બાઈ દિંમત રાખજે અરે !
ચક્રદી મુજ માંસને લેશે ને રકત લાડ સો,
રેડામ એક બિન્દુ થે રક્તનું તુજ, એ પૂર્વે.

એન્ટો :- એ અબ્યયમમાં છઉં હું કલકિત, થોગ્ય હું
મૃત્યુને કાજ. જે ફળ નિર્મળ સર્વથી, પડે
સૌ ખેલાં બોંયળી પરે. માત્ર મેં એમ થાય છે.
બસાનિયો ! અરે તુજ કાર્ય છે જીવવાતણું

અને મૃત્યુ પરે મારા, લેખ કે લખવાતણું.

(નેરિસા કારકુનના કપડામાં આવે છે)

ડચ :- પેદુઆથી અરે આવે અને બેલારિયો થકી ?

નેરિ :- જી ઉભેથી મલારાજ ! બેલારિયો પ્રણામ આ
પાડવે આપને વળી. (કાગળ આપે છે)

બસા :- કેમ જરે ઘસેજી તું ?

શાય :- લેવાને દંડ પામેથી પેલા દેવાળિયાતણી.

એશિ :- ના એ પદ તમે પણ હૃદયતળની પરે
કઠોર ચઢી તું તો કરતો તીક્ષ્ણ એ જરે.
પણ ના ધાતુ કે છે, ના ચંડાળનો કુહાડો ચે
અર્ધે ભાગેય તીક્ષ્ણ છે એ તુજ તીવ્ર દ્રેષથી.
શું એકે પ્રાર્થના તને વીંધવા શકિતમાન ના ?

શાય :- ના એક પણ ના તુજ સુદ્ધિને જે સુએ જરે.

એશિ :- જા જહાન્નમમાં અરે નીચ ફૂતા ! અને તુજ
જંદગી કાજ ન્યાય તો દુષિત થાય છે અરે ! !
જરેજ મુજને તું તો ડગાવે ધર્મથી મારા.
પાપથેગોરસ નો હું સ્વીકારું મત કે આત્મા
પથુના માનવી તણાં ધરે શરીર. રે તુજ
ફૂતાનો આત્મ તો આત્મા વડનો^૧ ખૂન ને કાજે
જે થયી પર ચઢ્યો^૨ તો ને જ્યાં લટકતો હતો

૧ અહીં Wolf-વડ, એ શબ્દ પર સ્થેય છે. Wolf એ નામનો કોઇ ખની હતો જેને ખૂન માટે શણગારે ચઢાવ્યો હતો.

ત્યાંથી એ નીચ આત્મા તો ઉડ્યો અને ગયો તુજ
શરીરે અપવિત્ર એ કૂખમાં તું પડેલ જ્યાં,
કારણ તુજ કામના છે વડના સમી જુની
હુધાત તલપે ખાવા.

શાય : -રે તુજ અપભાષણ ના કરે વ્યર્થ તો મુજ
આ દસ્તાવેજને અને ત્યાં સુધી ઉચ્ચ આ સ્વરે
બોલવાથી ઘસાવતો માત્ર એ તુજ ફેફસાં.
બલા યુવાન ! અક્કલ સંભળ નહિ તો થશે
નષ્ટ હમેશ માટે એ. હું તો જે ન્યાય માગતો.

ડચક : -બેલારિયો તણો પત્ર આ કો યુવાન વિકાન
વકીલની બલામણુ કરે અમ સભાને આ.
કયાં છે એ ?

નેરિ : - અહીં પાસે. ઇચ્છે ઉત્તર બાણવા
આપનો, આવવા દેશો વા નહી એમને અહીં.

ડચક : -અરે હૃદયથી મારા. ને ત્રણ ચાર કો તમે
જાઓ અને લઈ આવો છાં તો સાદર એમને.

(વાંચે છે.)

આપ મહાનુભાવને જાણાવવાનું કે આપનો પત્ર
મળ્યો તે રાત્રે હું માદો હતો, પણ આપનો દૂત આવ્યો
તેજ સમે મારી પાસે રોમથી એક યુવાન વકીલ
બાથાઝાર નામના મળવા આવેલ. મેં યદ્દદીને
વેપારી એન્ટોનિયો વચ્ચે જે વિવાદનું કારણ છે
એ બાબત એમને જાણ કરી; અમે સાથે ખૂબ
પુસ્તકો ઉધડાવ્યાં. મારો અભિપ્રાય એમને

આપ્યો છે જે વળી એથીય સારો બનશે એમની વિદ્વત્તાથી, જેને વિશે જેટલું કહું તેટલું ઓછું. એ મારી વિનંતીથીજ આપની ઇચ્છાને માન આપવા મારે બદલે આવે છે. મારી પ્રાર્થના છે કે વયનો અભાવ એમની લાયકાતની ગણના વચ્ચે ના આવે. કારણ આટલા પુવાન શરીરમાં આલું વૃદ્ધ મસ્તક મેં જાણ્યું નથી. એમને સ્વીકારવા કે નહીં તે આપના પર છોડું છું. આ મુકદ્દમા જ એમની યોગ્યતાને વિશેષ પ્રકારમાં લાવશે.”

વિદ્વાન બેલારિયો એ શું લખ્યું તે સાંભળ્યું તમે અને ધાર્ડે જ આ આવે એ પુવાન વફીલ તો.

(આઝ્યાજારના વેપમાં પોર્સિયા આવે છે.)

આપો આ હસ્ત, આબ્યા હો બેલારિયો થકી તમે ?

પોર્સિ :—હા મહારાજ !

ડયુ :—સ્વાગત ! એ તમ સ્થાન તો હવે.
જાણો વિવાદને વિશે, મુદ્દો જે આ સમાતરણ ?

પોર્સિ :—જાણું વિગતવાર હું એ મુદ્દાને વિશે બધું.
વેપારી કાણ છે અહીં ? ચહ્દી કાણ છે વળી ?

ડયુક :—એન્ટોનિયો અને વૃદ્ધ શાયલૉક ઉભા થાવ.

પોર્સિ :—નામ શું શાયલૉક છે ?

શાય :—હા શાયલૉક નામ છે ?

પોર્સિ :—છે વિચિત્ર પ્રકારનો આ દાવો તમ તો, જતાં

એવો વેનિસનો ધારો, ના રોકી તમને શકે.
(એન્ટો. ને) તમે છો ભયમાં એના. છોને એ ભયમાં ?

એન્ટો : --જ 'કે' છે એમ એ ખરો.

જોર્જિ : -- દસ્તાવેજ તમારો આ ?

એન્ટો : --જી હા.

જોર્જિ : --યહૂદીને દયાળુ તો ખરેખર પાડશે થવું.

શાય : --કોણ ફરજ પાડશે મને, એ તો કહો તમે.

જોર્જિ : -- ઉદ્ભવે ના બળાતકારે દયાનો ગુણ તો કદા,
ઓમેથી વર્ષેતી મૃદુ ધારા સમો સહેજ એ
જિતરે અવની પરે. એવડું વરદાન એ
શ્રેય એથી ઉભે દાતા ને ગ્રહીતા તણું ખરે.
મહાનમાં મહાન છે સૌથી મુગટથીય એ
શેઠા અધિક અર્પતો સિંહાસનસ્થ ભૂપને
જેનો રાજ દંડ, દાખે દોર ઐહિક સત્તાનો,
ભૂપાલના પ્રભાવને ધાક તો જે થકી, એવાં
રૌદ્ર ઐશ્વર્યનું અને, પ્રતીક જે મનાય છે.
દયા છે કિંતુ, દંડના એ પ્રભુત્વ થકી પર,
હૃદય તખ્તની પરે બિરાજે એ નૃપાલના;
સ્વયં મશ્વરનો અરે, ગુણ ગણાય એ મહા
અને પાર્થિવ સત્તા તો મશ્વર રૂપ રે' બની
ન્યાય મિશ્રિત થાય જો દયા થકી. અરે એથી
યહૂદી ! છે દલીલ આ ન્યાય કાળે, વિચાર તું,
ન્યાયનો પંથ લેતાં તો નથી ઉદ્ધાર કાઢનો.

સહુ કેા યાચતા હયા, ને પ્રાર્થના હયા કાજે
એ શીખવે દયામય તો થવા. આટલું કહ્યું
મેં ન્યાયની દલીલને, તુજ મીટાડવા પછી
જો એજ યાચના તારી, સભા વેનિસની અરે
નિયમ બદ્ધ જે વળી, બંધાયલી તને ન્યાય
આપવાને વિરૂદ્ધ આ વેપારીની ખરેખર.

શયક:-મારું કૃત્ય શિરે મારાં! કાયદો બસ ઇચ્છતો—
ને દસ્તાવેજ તોડવા શિક્ષા અંદર જે લખી.

ચોક્કિ:-શું ના આપી શકે દ્રવ્ય ?

બસા:-સભા સમક્ષ આ આપું રકમ એવડી, ન જો
એટલેથી પતે તો તો અરે દસ ગણી એથી
બંધાઈ આપવા, અને ન જો આપી શકું અરે
દંડમાં હાથ ને શિર—મારું હૃદય આપવું.
આથી સંતોષ થાય ના જો, તો તો દ્રેષ સત્તને
હરાવતો; અને મુજ વિનાંતી તો પછી બસ
એકજ વાર વાળે આ સત્તા તો તમ કાયદો.
અધિક ન્યાય ને કાજે અદ્ય અન્યાય થે કરો,
કર શેતાનની ઇચ્છા રોકા એ રીત તો અરે.

ચોક્કિ:-ના એ તો શક્ય છે, નથી સત્તા વેનિસને વિશે
જે બદલી શકે એકે ધારે સ્થાપિત એ તણો.
બને પ્રમાણુ જીત ને એના દ્રષ્ટાન્તથી વળી
ધુસશે ક્ષતિઓ બહુ રાજ્યમાં. એમ થાય ના.

શયક:-દાનિયલ^૧ કરે ન્યાય ? દાનિયલ સ્વયં આ તો !
અરે શાણુ યુવાન ઓ જજ વખાણુ શાં કરેં !

ચોર્શિ :—એ દસ્તાવેજ દો જોવા.

શાય :—આ રહ્યો માનવંતા ઓ વડીલ આ અરે રહ્યો.

ચોર્શિ :—શાયલોક ! તને આપે ત્રણ ગાળું દ્રવ્ય આ થકી.

શાય :—હીધા સોગન, સોગન સોગન પ્રભુને કરી
સાક્ષી, સોગન મિત્રાનો યું શિરે દોષ હું લઉં ?
ના ના વેનિસ કાજયે.

ચોર્શિ :— આ દસ્તાવેજ તો ખરે
તોડયો, ને કાયદા રૂથે કરી શકે ચઢદી આ
દાવો સ્તલ એક તો માંસનો. કાપવા વળી
વેપારીઓ હૃદયની નજીકથી. દયા કર
તું લે ત્રણ ગાળું દ્રવ્ય, દે દસ્તાવેજ કાડવા.

શાય :—હઉં જ્યારે મળે મને એમાં લખ્યા પ્રમાણ તો.
થોડ્ય ન્યાય તણા કર્તા તમે. ને જાણતા વળી
કાયદો, એ તણું કીધું સ્પષ્ટીકરણ તો સાચું.
એજ એ કાયદા રૂથે પાત્ર છે સ્તંભ રૂપ તો
જેના થવા, અરે કહું કરો ન્યાય, લઉં હું તો
મુજ સોગન કે નથી શક્તિ મનુષ્ય જીભમાં
કે, મને ફેરવી શકે. ઘો દસ્તાવેજમાં લખ્યું.

એન્ટો :—સમાને વીનયું અરે મુજ હૃદયથી, કરો
તમ નિર્ણય તો હવે.

ચોર્શિ :— એ તો હ્યો આમ છે કહું.
તમે એની જરી કાળે ખુલ્લું હૃદયને કરો.

શાય :—ન્યાય કર્તા મહાન આ તો ! રે યુવાન શ્રેષ્ઠ આ !

પોર્શિ :—કારણ કાયદા તણા હેતુ આશય ને, તો છે
શિક્ષાની સાથે સંબંધ જે દસ્તાવેજમાં લખી.

શાય :—સત્ય છે એ અરે શાણા ને ન્યાયી જજ સત્ય છે !
તુજ દેખાવથી તું તો વસ્તુતઃ વૃદ્ધ કેટલો !

પોર્શિ :—છાતીને કર તું ખુદ્દી માટે,

શાય :—છાતીજ એતણી
દસ્તાવેજ કહેછ અ. અરે ન્યાયમણી ખરું ?
પાસે હૃદયની એના શબ્દો તો આજ છે ખરે.

પોર્શિ :—હા એજ. છે તુલા એના માંસને જોખવા અહીં !

શાય :—તૈયાર મુજ પાસ એ.

પોર્શિ :—શાયલાક ! અરે રાખ કોઇ દાકતરને અહીં
હાજર તુજ ખરો તો, પ્રણને કરવા બંધ
એ તણાં, જે થકી નાં એ મરે રક્ત વાહી જતાં.

શાય :—છે દસ્તાવેજમાં લખ્યું ?

પોર્શિ :—ના. તેથી પણ શું ? તું એ કર સદ્વચ ભાવથી.

શાય :—ના એ તો મુજ પાસ છે. ના દસ્તાવેજમાં લખ્યું.

પોર્શિ :—તો વેપારી કહેવાનું છે કંઈ તમને અરે ?

એન્ટો :—ખડુ થોડું જડિં સજ્જ અને તત્પર તો વળી.
દસ્ત આપ બસાનિયો ! પ્રણામ આ તને ન તું

દુઃખી થમ્પશ કે તુજ કાજે આ સ્થિતિ છે થઈ. આમાં તો એ વિધાતાએ હંમેશના રિવાજની વિરૂદ્ધ, દાખવી કૃપા એની તો રીત છે અને રાખવો જીવતો બહુ મંદભાગી મનુષ્યને નિગ્ર દ્રવ્ય તણો નાશ થયા પછીય, જે થઈ જોવી નિર્ધન એ જરા, ઉંડા ગયેલ સક્ષુને કરંચાળાં કપાળથી. એ દીર્ઘ કબૂતના ખરે દુઃખથી તો બચાવ્યો છે મને એણે. પ્રણામ આ કે' જે તુજ સુપત્નીને, એ-ટોનિયો તણો અંત આણ્યો શી રીત એ કે' જે. કે'જે શા પ્રેમથી તને રહાતો. મૃત્યુ પછી અને સાડું તું મુજ જોલ જે. અને કહે કથા પછી કે' જે એ ન્યાય આ કરે હતું બસાનિયો ને રે કા પ્રેમી. એક દા ન વા. અનુતાપ તને થાય જો, તો એ એટલોજ કે એક મિત્ર ગુમાવતો તું, પશ્ચાતાપ ના જેને તો તુજ ઝાણુ આપતાં, અને એ ચહદી જરા ઉંડું કાપે અને આપું મુજ હૃદય સાથ તો.

અસા:-એ-ટોનિયો ! મને છે સ્ત્રી જે પ્રાણ કરતાંય છે અધિક તો મને, પણ પ્રાણ આ, મુજ પત્ની કે અને આ દુનિયા સહુ, નથી જીવનથી તુજ વિશેષ તો મને. સહુ એ જોઉં, બળિદાનમાં આપું શેતાંન ને આ, રે તને જો મુકત એ કરે.

ચોશિ:-તમ સ્ત્રી હોય જ્યાં જો, તો સાંભળી આમ યાચના ના ધન્યવાદ તો કદી આપશે તમને ખરે.

એશિ:-છે સ્ત્રી મનેય, ને જેને ખરેજ બહુ હું રહાતો.

રે ઇચ્છું હોય સ્વર્ગમાં જેથી યાચના કરી
મેળવે શકિત, ફેરવે જે આ કૃતા યહ્દીને.

નેરિ:-ડીકા છે ઇચ્છતા તમે પૂઠ પાછળ એ તણી.
નહી તો શાન્તિનો ભંગ આ ઇચ્છા ગૃહમાં કરે.

સાય:-(સ્વગત) આ ખ્રીસ્તી પતિઓ ભ્રેયા ! પુત્રી એક મને અરે
ઇચ્છું હું હોત એનો તો પતિ કેા ચફ્ફદી તણા
વંશનો ના અરે ખ્રીસ્તી ! (મોઢેશ) રે સમય ગુમાવતા
આપો નિર્ણય એ હવે.

ચોર્સિ:-આ વેપારી તણું માંસ એક રતલ છે તારું
આ સભા આપતી તને, કાયદો આપતો તને.

સાય:-ઓ ન્યાયી જજ !

ચોર્સિ:-અને જાતી નજીકથી કાપવું માંસ એ. તને
આપે છે કાયદો રજ, વળી સભાય આ. રજ.

સાય:-ઓ શાણા જજ ! નિર્ણય તો કેવો ! ચાલ સજજ થા.

ચોર્સિ:-જરા તું થોભ ! છે અહીં અન્ય ચે વસ્તુ. ના તને
આ દસ્તાવેજ આપતો એકેચે જિન્દુ રકતનું.
શબ્દ તો રપજ આ રહ્યા. એક રતલ માંસ છે.
દસ્તાવેજ પ્રમાણે લે, એક રતલ માંસ લે,
પણ એ કાપતાં અરે એકેચે જિન્દુ જે વહે
ખ્રીસ્તીના રકતનું, તુજ સ્થાવર સહુ મીઠકત.
વેનિસ કાયદા ક્રે જે જપ્ત થાયે અને મળે.
વેનિસ રોજ્યને સહુ.

એશિ:--શે ન્યાયી જન! સાંભળ યહૂદી! જન શો શાણો!

શાય:--શું એવો કાયદો અરે?

ચોશિ:--

તું જ ને કાયદો આ-ને

ન્યાય માટેજ યાચના તું કરે રાખ વિશ્વાસ
તું ઇચ્છે એ થકી વધુ ન્યાય તો મળશે તને.

એશિ:--શે શાણો જન. સાંભળ યહૂદી! જન શો શાણો!

શાય:--સ્વીકારું પ્રાર્થના એની ત્રણ ગણું લઉં એથી
દસ્તાવેજ વિશે લખ્યું ને ખ્રીસ્તી મુક્ત હું કરું.

ખસા:--આ રહ્યું દ્રવ્ય.

ચોશિ:

રે ખમો!

મળશે ન્યાય પૂરો આ યહૂદીને ખમો ન એ
ત્વરા, શિક્ષા સિવા એને નથી કશું ચ આપવું.

એશિ:--ઓ યહૂદી! ખરે ન્યાયી જન! રે જન શો શાણો!

ચોશિ:--માટે તૈયાર થા માંસ કાપવાને, અને રહે
એ વહે રક્ત, વા કાપે અહ્ય કે વધુ તું, અરે
એક રતલ માંસથી; ને લેશે વધુ કે પછી
અહ્ય, રતલ એકથી; ને ને જરાકથી વધે
? મટે ભારમાં હશે વીસમાં ભારથી ચ એ
ક્ષુદ્ર પૈભારનો ભાગ, અરે તુલા નમે પછી
એ નામનાય ભારથી, મરવું પડશે તને,
અને મીલકત તારી તો સહુ જપ્ત થશેજ આ.

એશિ:--રે દાનિયલ આ ખીજો, દાનિયલ, યહૂદી? આ,

સપડાથો અધર્મી તું !

ચોશિ :--યહૂદી ! શા વિચારમાં ? અરે હે તુજ દંડ આ.

શાય :--મુંજ રકમ જે મારી આપો ને દો જવા પછી.

ખસા :--આ છે તૈયાર આ રહી.

ચોશિ :--કર્યો છે ઇનકાર તો એણે ભર સભા મહી,
એને તો મળશે ન્યાય, દસ્તાવેજ પ્રમાણુ એ.

એશિ :--રે દાનિયલ હું કહું. એ દાનિયલ છે બીજો !
ઉપકાર યહૂદી આ શબ્દ તો શીખવાડવા.

શાય :--મુંજ રકમ માત્ર થે ના મળશે અરે મને ?

ચોશિ :--દંડ સિવાય ના કશું એય તે તુજ જોખમે.

શાય :--ભલે શેતાન એને એ મુખારક કરે. રહું
ના હવે પ્રશ્ન પૂછવા.

ચોશિ : -- યહૂદી ! એભ. છે હજી
એક એ અધિકાર તે તું પરે કાયદા તણા.
ધારા વિશે લખેલ છે વેનિસના કહી થાય
સિદ્ધ કે પરદેશીની વિરુદ્ધ કે પ્રયત્ન એ
કરે છે દરવા પ્રાણુ કે નાગરિકના, સીધી
વા આડી રીતથી, અર્ધ એની મીલકત તો મળે
એ વ્યક્તિત્વને અને વળી અન્ય એ ભાગ અર્ધનેા
જાય ભંડારમાંજ એ રાજ્ય તણા અને પ્રાણુ
અપરાધી તણા રહે આધીન ડચકની અરે
ના દ્રાહ પણુ અન્યની દયા પરે. હવે તુજ

તો છે આ સ્થિતિ, કારણ ખરેખર વ્યવહારથી આજના સ્પષ્ટ છે કે તેં સીધી આડી અને રીતિ પ્રતિવાદી તણા પ્રાણુ હરવાનો પ્રયત્ન છે કીધો: ને એ થકી મેં જે કહ્યું આગળ, જોખમ તેં ધર્યું શિરની પરે. ઘૂંટણે પડ તું અરે ને યાચ હૂકની દયા.

એશિ:—અરે તું યાચ કે રાજા ફાંસી ખાવા તાણી મળે. પણ મીઠકત તારી તો ગદ્ય છે રાજ્યને, નથી તુજ પાસે અરે દ્રવ્ય એ દોરડું ખરીદવા, તો ખરો રાજ્યના તને ફાંસીએ તો ચઢાવે.

હૂક:—ખરે આંતર દેહતું આપણા છે સ્વભાવને વિશે એ હું બતાવું. તું હરે એ યાચના પૂર્વે ક્ષમા કરી તને આપું છુંદગી તુજ તો ખરે. અર્ધ મીઠકત તારી તો એન્ટોનિયો તાણી થઈ. અર્ધ ખીજ મળે છે જે રાજ્યને, તુજ દીનતા ફેરવે અદ્ય દંડમાં.

ચોર્શિ:—રાજ્યનો ભાગ હા પણ એન્ટોનિયો તણા નહી.

શાય:—અરે હો છુંદગી અને સર્વસ્વ, ના ક્ષમા કરો. લેતાં એ સ્તંભ, આધાર ગૃહનો જે, તમે અરે લેતા એ ગૃહને મારાં—ને જે સાધનથી અરે જીવું, સાધન એ લેતાં હો મુજ છુંદગી તમે.

ચોર્શિ:—એન્ટોનિયો! અરે એને બતાવી શકશે દયા?

એશિ:—અરે મદત દોરડું પ્રભુ ખાતર અન્ય ના.

એન્ટો:--રે મહાશય ડ્યૂક, ને અન્ય સભાજનો ! હાઉં
અર્ધ મીલકત હું અને દંડયા મુકત હું કરેં
એને, બે અર્ધ એ ભાગ એના મૃત્યુ પછી મળે
એજ ગૃહસ્થને જેણે અપહરણ છે કર્યું
અલ્પ સમયની પૂર્વે એની તો એ સુતા તણું.
ને અન્ય શરતો વળી બે છે કે આ ટૂંકા કાળે
બને તત્કાળ ખ્રીસ્તી એ, ને અન્ય, આ સભા વિશે
સમર્પણ તણા કરે એ દસ્તાવેજ, કે મર્ણુ
પછી મીલકત સર્વ જે મૂકી મરે, મળે પુત્ર
લોરેન્સો, પુત્રી ને અને.

ડ્યૂક :--એ કરશેજ આ ન તો રહ કરીશ હું ક્ષમા
જે આપી હમણાંજ મેં.

ચોર્સિ :--ચહુદી ! તુ'ત તું થયો ? બોલ ક'વું વિશેષ છે ?

શાય :--તુ'ત છું.

ચોર્સિ :-- કર તૈયાર તો દસ્તાવેજને હવે.

શાય :--વિનંતી મુજ છે, રબ આપે ગૃહે જવા અરે.
હાઉં અસ્વસ્થ, પાઠવો દસ્તાવેજ ગૃહે મારા
સહી કરીશ હું પછી.

ડ્યૂક :-- અ પાણુ કરને સહી.

એન્સિ :--ખ્રીસ્તી બનાવવા એ તો થશે ધર્મ પિતા તને.

૧. ખ્રીસ્તી રિવાજ પ્રમાણે ખ્રીસ્તી બનાવતી વખતે બે (godfathers
ધર્મપિતા) નેકરે. ક્રાંસીએ ચઢાવ્યો હોત તો જયુરીમાં બધા મળી ખાસ જણા
હોત તેથી એશિયાનો કહે છે કે એ જગ હોત તો એને ક્રાંસીએ ચઢાવ્યો હોત.

હું હોત જજ તો તને દસ^૧ વિશેષ હોત, જે
શુભીયે કાવતે તને અરે દેવળમાં નહિ.

(શાયલોક ભય છે)

ડયુ :--સજ્જન ! છે વિનંતી થયો ભોજન મુજ સાથ તો.

ચોર્શિ :--મહાશય ! કૃપા કરી ક્ષમા કરો. જવું આજ
રાતે જ પેદુઆ મારે ને આ ક્ષણે જવું ઘટે.

ડયુ :--જો દિલ્લગીર ના સાધ્યો સમય અવકાશનો.
એટોનિયો મહાશય ! સંતુષ્ટ કરજો આને.
માનતો હું ખરે તમે ત્રણી છો બહુ એમના.

(ડયુક-એના અનુયાયીઓ ભય છે)

બસા :--અરે સુપાત્ર સજ્જન ! હું અને મિત્ર આ મુજ
ચાતુર્યથી તમારા એ દુઃસલ દંડથી થયા
મુકત આજે. અને એના બદલામાં ડકેટ આ
ત્રણ હજાર જે હતા આપવા એ પહ્લદીને,
સુશીલ શ્રમ કાજ તો, તમને આપતા અમે.

એટો :--એથી વિશેષ રે અમે છીએ ત્રણી સદાકાળ
તમારા, પ્રેમને અર્થે ને સેવા કાજ તો વળી.

ચોર્શિ :--પરં વેતન એ ગણ્ય મળે, સંતોષ કાર્યમાં,
અને મરે થયો પૂર્ણ સંતોષ આ બચાવતાં
તમને જે થકી મને વેતન તો મળી ગયું.
આથી વિશેષ દ્રવ્યનું લોભી ના મન છે મારું.
મળીએ આપણે ફરી તો કૃપા રાખજો તમે.
શુભેચ્છા આપને મારી. અને માયું રજા હવે.

જસા :—અચ્ચ સંજ્ઞન. હું ફરી કરું આગ્રહ આપને
કંઈ તો સ્મૃતિ થો આમ પાસથી, માન ખાતર,
ના એ વેતન તો ગણો. દ્રવ્ય વસ્તુ કૃપા કરી
આપો; નકાર ના લણો, આગ્રહ કાળ ને, ક્ષમા.

ચોર્સિ :—તમ આગ્રહ છે બહુ તો થાઉં વશ હું ખરે.
મોખાં આ હસ્તના આપો, પ્હરીશ તમ કાળ એ;
ને તમ પ્રેમ ખાતર લઉં આ મુદ્રિકા બળી.
અરે ના હસ્ત તો ખેંચો પાછો, વિશેષ ના મને
ના તમ પ્રેમ હારશે આટલું આપતાં ખરે.

જસા :—આ મુદ્રિકા મહાશય ! અરે છે તુચ્છ વસ્તુ એ.
થાઉં લલિત આપીને આ આવી વસ્તુ આપને.

ચોર્સિ :—ના આ સિવાય અન્ય તો ખપે મને અને હવે
ચોંટયું છે મન એ પરે.

જસા :—વેનિસમાં અરે હશે સર્વથા મૃદ્યવાન એ
મુદ્રિકા તમને આપું. કરી બહેર શોધું એ
પણ આ માટ તો અરે કૃપા કરી ક્ષમા કરો.

ચોર્સિ :—ખરેજ છે મહાશય ઉદાર બોલવા વિશે.
શીખવ્યું યાચતાં તમે ને હવે શીખવાડતા
યાચકને જવાબે શો બાળવો ઘટતો ખરે.

જસા :—મુજ સંજ્ઞન ! આપી છે આ મુદ્રિકા મને મુજ
પત્નીએ, આપતી વળા લેવાડ્યા સોગન તો બળી
કે ના એ વેચવી, ખોવી ના કે કોનેય આપવી.

ચોર્સિ :—બહાનાં ખરેજ આવાં તો છે મનુષ્ય અનેક ને.

નિજ ભેટો બચાવવા. જો પત્ની હોય ના તમ,
હી કા પાગલ, ને બધું શો અધિકાર છે મને
મુદ્રિકા પર આ, ના એ ચિર શત્રુ રહી શકે
આપવા કાળ તો કદી તમારી-લ્યો પ્રભુમ છે.

(પાર્શ્વ. ને નર. બચ છે)

એન્ટો:-મહાશય બસાનિયો ! આપો એ મુદ્રિકા એને.
એની જે પાત્રતા અને મુજ પ્રેમ ગણ્યા બેઉ
વિશેષ તમ પત્નીની આજ્ઞા થકી તમે અરે.

બસા :-અરે બા શ્રેશિયાનો તું દોડ ને એમની પાસ
બા પહોંચી, મુદ્રિકા આપ આ, ને જો શક્ય હોય, તું
એન્ટોનિયો ગૃહે લાવ એને સત્વર. બા અરે !

(શ્રેશિ. બચ છે.)

ચાલો છાંચી હવે બન્ને સત્વર ત્યાં. પ્રભાતે તો
જશું બેલ્ગોટ આપણું. એન્ટોનિયો ! અરે ચલો.

(બચ છે.)

અંક ચોથો

અવેશ ૨ ભે

[વનિસમાં એક રસ્તો
પોર્શિયા ને નેરિસા આવે છે.

પોર્શિ :—પ્રજા ઘર યહ્દીતું ને દસ્તાવેજ આપ આ
સહી ને પર એ કરે. આજે રાતે જશું અને
એક દિવસ પહેંચશું આગે એ પતિરાભેની.
આ દસ્તાવેજ લેારે-ઓ વધાવશે ખરે બહુ.

(એશિ. આવે છે)

એશિ :—સજ્જન ! તમને ઠીક મેં પકડ્યા. મહાશય
બસાનિયો, કરી વધુ મંત્રણા મોકલે તમ
માટ આ મુદ્રિકા અને યાચે ભોજન આપ તો
લ્યો સાથે એમની વળી.

પોર્શિ :—એ તો અશક્ય છે ખરે. પણ આ મુદ્રિકા બહુ
આભાર સાથ સ્વીકારું. કહેજો એ કૃપા કરી.
ને વળી શાયલોકનું ગૃહ આને બતાવશો ?

એશિ :—અવશ્ય હું બતાવીશ.

નેરિ :—

મહાશય ! કહેવું છે

મને કંઈ (પોર્શિ. ને બાબુએ) અરેહુંયે મુજ આ પતિની લઉં
મુદ્રિકા, રાખવા જેને હંમેશાં, મેંય સોગનો
લેવડાવ્યા છ એમને.

પોર્શિ :—(નેરિ-ને બાબુએ) લેજે જરૂર તું એને. લેશે સોગન
એ પછી કે મુદ્રિકા પુરૂષને આપી છે એમણે પણ
આપણે યે થશું ધૂંટ લેશું અધિક સોગનો.
(મોટાથી) અરે સત્તર ભ. ત્વરા કર બણે હાશ કયાં.

નેરિ :—ચાલો અરે મહાશય મને ગૃહ બતાવશો ?

(બધે છે.)

અંક પાંચમે।

અવેશ ૧ લો.

[બેઝોટ, પોર્શિયાના ઘર આગળની વનરાજી.
હોરે-ઝો અને જેસિકા આવે છે.

હોરે :- કેવો નિશાનાથ પ્રકાશતો આ !
આવી જ રાતે મધુરો સમીર
દેતો હતો યુગ્મન વૃક્ષને જ્યાં
ધીમાં, સુણાયે રવ એ તણો ના,
આવી જ એ રાત વિશે અરે કેા,
ભિંતે ચઢી ટ્રૉય તણી નિહાળી
ગ્રીકો તણાં એ પટ મંડપોને,
જ્યાં કેસિડા^૧ રાત વિતાડતી^૨તી,
નિશ્વાસ ટ્રૉઇલસ નાખતે તો
રે માણુ હારી.

જેસિકા :- આવી જ એ રાત વિશે,
તુષાર ફેંદી ભયભીત થીસખી^૧
છાયા નિહાળી વનરાજની, એ
દેખાય પૂર્વે, બહુ આશભંગ
ત્યાંથીજ નાઠી.

હોરે :- આવીજ એ રાત વિશે,
કરાલ એ અગ્નિ તટ ઉભીને,
શાખા કરે વેત તણી હલાવે

૧ ટ્રૉઇલસ ને કેસિકા એની પ્રેમ કહાણી ગ્રીક ઇતકથામાં આવે છે.

૨ આ પણુ ગ્રીક ઇતકથામાંથી છે. થીસખી એના પ્રણયી પીરેયસને મળવા ભય
છે ત્યાં એ સિંહનો પડછાયો ભેળને નાસી ભય છે.

ડીડો, ૨ અરે વલ્લભ કેમ પાછો
કાર્જેજ આવે.

જેરિસ: - આવીજ કેા રાત વિશે,
એ ઓપધી અહ્લુત, મીડિયાએ
શેાધી; મળી એસનને યુવાની
જેના થકીતો.

લૉરે :-આવીજ એ રાત વિશે,
મૂકી યહ્દદી ધનવાનને તો,
એ જેરિસકા પ્રેમ અતીવ સાથે,
છુપાઇ ને વેનિસથી જ ભાગી
બેઠ્ઠાંટ નાઠી.

જેરિસ:-આવીજ એ રાત વિશે,
છે પ્રેમ એનાપર તો અતીવ
લોગેનઝોએ શપથો ઘણાં કે
લીધા, અને એ વચનો કહીને
આત્મા હર્યો. સોગન પ્રેમનો ના
એકે ય સાચો.

લૉરે:-આવીજ એ રાત વિશે,
એ જેરિસકે સુંદર કર્કશા શી
કલ્લા કુશબ્દો નિજ પ્રેમીને જે,
ગળી ગયો એ.

૨ આ પછુ ઝીક દંતકથામાંથી છે. ડીડોને હાડી ધનસ કાર્યજથી
ચાલ્યો ભય છે.

૩. આ પછુ ઝીક દંતકથાની વાર્તા છે.

જેરિસકો:-રે આખી રાત બોલીને હરાવું તમને ન જો
કોઈ જાં આવતું. પણ સાંભળો! પગલાં મને
આ સંભળાય છે કોના.

(સ્ક્રીફાનો આવે છે)

લોરે:-કોણ ત્વરિત આવતો રાત્રીની શાન્તિમાં અરે?

સ્ક્રી:-એક મિત્ર.

લો:-મિત્ર! રે કોણ મિત્ર એ? તમારું નામ મિત્ર એ
કૃપા કરી કહો તમે.

સ્ક્રી:-સ્ક્રીફાનો નામ છે મારું. અને ખબર હું લાવ્યો
શેઠાણી મુજ બેલ્મોટ પધારશે, પ્રભાતની
પૂર્વે. રોકાય એ તો જ્યાં ધામ પવિત્ર, પ્રાર્થના
કરે ત્યાં લખના દિનો સુખમાં બય જે મકી.

લોરે:-કોણ એ સાથ આવતું?

સ્ક્રી:-કો સંતજન ને એની છે પરિચારિકા સાથે.
કહો કૃપા કરી શેઠ મારા આવ્યા છ કે નહીં!

લો:-ના, ના હજી સુધી, ન તો છે સમાચાર એમના.
જેરિસકો! આપણે હવે જશું અંદર, ને વળી
વિધિ પૂર્વકે સ્વાગત આપવા માલિકાને આ
ગૃહની, કરવી થટે તૈયારી શુભ આપણે.

(લોન્સેલોટ આવે છે)

લોન્સે:-હો, હો, હો! કોણ ત્યાં છે હો! હો!

લોરે:-કોણ બોલાવતો?

લૉન્સો:-અરે શેઠ લૉરેન્સો જોયા ? શેઠ લૉરેન્સો હો !

લૉરે:-અરે બરાડા ના પાડ આ રહ્યો.

લૉન્સો:-અરે ક્યાં ? ક્યાં ?

લૉરે:-અરે અહીં.

લૉન્સો:-એને કહો મારા શેઠનો કાસદ આવ્યો છે.
થેલો ભરીને સારા સમાચાર લાવ્યો છે. મારા શેઠ
સવાર પહેલાં અહીં આવી જશે. (જાય છે.)

લૉરે:-જશું અંદર આપણે ત્રિયે ! રાહ વળી જોશું
આગમન તણી એના. પણ જરૂર શી ખરે ?
જવું શા કાજ અંદર ? સ્ટીફાનો મિત્ર ! બ કહે
ગૃહમાં, તુજ શેઠાણી આવતાં. લાવ એ પછી
બાહર તુજ વાઘને.

(સ્ટીફાનો જાય છે.)

કેવી મધુર ચાંદની, પોટે આ તટની પરે !
લેશું આસન તો અહીં અને સંગીતના સ્વરો
આવશે કણ્ઠમાં ધીમા. મૃદુ શાન્તિ અને નિશા
પૂરશે સર તો વળી મીઠા એ સ્વર મેળમાં.
જેસ્સિકા ! એસ, જો કેવું આકાશ તલ તો જડ્યું
એ અગમગતા બિંબો સુવર્ણના ચક્રી; ખરે
લઘુમાં લઘુ જોળ જે તું જુએ ગાય છે નિજ
કાન્તિમાં દિવ્ય કે ગાન ગાંધર્વ સરખું, સુષ્ટે
ગાયકવૃન્દ ને એ તો દેવતાઓ. અને આવું
સ્વર્ગીય ગાન તો રમે આત્મા અમરમાં સદૃ,
જ્યાં સુધી પણ નશ્વર મલીન વસ્ત્ર માટીનું

છે આવરણુ સ્થળ આ એનું, ના સંભળાય એ.

(વાદ્યકારો આવે છે.)

અહો આવો જગાડો ને ચંદા, ભજન કો ગાધ !

મધુર સ્વરથી તમ માલિકા કણુંને તમે

વીંધો, સંગીતથી તમ એ આકર્ષાય આ ગૃહે.

(સંગીત સંભળાય છે.)

જેન્સિસ : -રે ના આહ્વાદ પામું હું મીહું સંગીત સુણતાં.

હોરે : -કારણ તુજ આત્મા છે સચેત. હોય જંગલી
કો ટોળું કે પછી કુલ કિશોર અશ્વપોતનું
નિર્બંધ ને પ્રમત્ત તો, ફલગો ભરતું અને
એ હણહણતું ઉચ્ચ સ્વરે જે રકત નો દાએ
ઉકળાટ, કદાચને સાંભળે સાદ્યે જરા
વરીનો કે પછી સુરે કો સંગીત તણો, સ્પર્શે
કણુંને એ તણાં, જો જે એક સાથે જશે થંભી
સૌ. આંખો હિંસ એ તણી, બનશે મૃદુ માત્ર એ
સંગીતના પ્રભાવથી. તેથીજ કવિએ ગાયું
કે ઓફ્યુસે^૧ વક્ષો વળી પથ્થરો, જલ ઓધને
પણ ખેંચ્યા હતા નિજ પાસે. એ હોય કેવાં થે
કાષ્ટમય, કઠોર કે, કોષાકુલ, સ્વભાવ તો
એનો સંગીત ફેરવે શ્વણ કાળે. અરે નર
નથી સંગીતમાં જેને રસ, હૃદય જેનું ના
હાલે સંવાદથી મીઠા સ્વરના, યુક્ત છે ખરે
એ તો કપટ દ્રોહને લોભથી, આત્મ વ્યાપાર
એ તણો છે નિશા સમે નિસ્તેજ, ભાવના સહ

૧ આ પણ ગ્રીક દંતકથામાંથી કૃષ્ણચંદ્રની બંસરી જેમ ઓફ્યુસે પણ એટલું
મીઠું સંગીત વગાડતો કે એ સાંભળી પણ પક્ષીઓ એના તરફ ખેંચાતાં.

કાળી પાતાળ જેવી. ના વિશ્વાસ કરજો નર
એ તણો. વાઘ રે સુણો.

[ચોશિ. ન નરિસ્સા આવે છે]

ચોશિ:-પેલો પ્રકાશ દેખાયે, બળે મારા ગૃહાંગણુ.
કિરણો કેટલે દૂર ફેંકતો લઘુ દીપ એ !
નહારા જગમાં એમ સુકૃત્ય ચે પ્રકાશતું.

નેરિ:-પ્રકાશ્યો ચંદ્ર જ્યાં, ત્યાં ના દીઠો એ દીપ આપણુ.

ચોશિ:-અધિક કીર્તિ તો કરે અંખી એમજ અદ્યપને.
પ્રતિનિધિ નૃપાલનો પ્રકાશે નૃપ જેમ તો
જ્યાં સુધી હોય રાજ ના પાસે પણ પછી એને
પ્રભાવ થાય ખાલી તો નાના ઝરણુ જેમ એ
જલના મુખ્ય ઓઘમાં. અરે સંગીત સાંભળો !

નેરિ:-એ તો સંગીત આપના ગૃહતું ભવતી અરે !

ચોશિ:-છે સમયાનુસાર તો સહુ સારું ખરેખર.
દિવસ કરતાં લાગે વિશેષ ત્રિય કણુંને.

નેરિ:-ભવતી ! શાન્ત અર્પતી આ તો સદ્ગુણુ એહને.

ચોશિ:-ચંડોળ જેમ કાગડો પણ ગાતો હશે, નવ
કાષ્ટ એને સુણે ત્યાં, ને દિને બુલ્બુલ ગાય ને
જ્યારે એ સર્વ હંસડાં કરે કલબલાટ તો
ખરે જ ચકલી થકી ના વિશેષ ગણાય એ
ગાનારું. કેટલીય છે વસ્તુ જે યોગ્ય કાળના
બળે સાચી પ્રશંસાને પામે, સંપૂર્ણતા વરે.
પણ શાન્ત ! સુતી ચંદા સોડમાં રમરની, ન એ

પ્રચ્છતી બગવા અરે.

[સંગીત બંધ થાય છે]

લૉરે:-જો હું ના ભૂલતો હોઉં સાદ એ પોશિંયા તણો.

પોશિં:-ઓળખતો મને, જેમ દુષ્ટ અવાજથી, અંધ
ઓળખે કાકિલા ખરે!

લૉરે:- સ્વાગત ભવતી! ગૃહે.

પોશિં:-પતિના શ્રેય કાળે તો નિમગ્ન પ્રાર્થના વિશે,
હતાં. કલ્યાણ થાઓ એ શબ્દોથી અમ સત્વર
એમનું. એ ગૃહે આવ્યા?

લૉરે:- ભવતી! ના હજી, પણ
કાસદ એમનો લાગ્યો ખબર, સહુ આવતા.

પોશિં:-નેરિસસા! જા, અને કહે અંદર સેવકોને કે
ના ગેરહાજરી વિશે આપણી એ જણાવતા
કંઈ. તમેય લૉરે-ઓ ના કે ના નેરિસસા તમે.

[ગુરુનો અવાજ સંભળાય છે.]

લૉરે:-તમારા પતિ આવ્યા આ. વરી તણો અવાજ આ
એમની. ભય રાખશો ના, અમે આડિયાં નથી.

પોશિં:-આજની રાત તો બહુ માદી સૂર્ય તણી પ્રભા-
જરા ફીકડી, અરે દિન એ ને સૂર્ય છૂપાય લો.
(બસા. એન્ડો. શ્રેશિ. નોકરો વગેરે આવે છે.)

બસા:-જો પ્રતિતલા^૧ લોક સાથે દિવસનો મળે

૧. antipodes ત્યાં સૂર્ય હોય ત્યારે આપણે ત્યાં આપણે.

આપણે પણ લાભ ને સ્વર્ગનું સ્થાન લેા તમે.

ચોર્શિઃ—આપું હું તેજની લ્હેરો પણ લ્હેરી બનું ન હું.
લ્હેરી સી તો બનાવે છે પતિને બળતો બહુ.
મુજ કાજ બસાનિયો બળે એ ના મને ગમે.
પણ ઇશ્વર ને કરે! નાથ! સ્વાગત છો ગૃહે.

બસાઃ—ભવતી ! ઉપકાર છે. આપો સ્વાગત મિત્રને
આ મુજ. આ એ સભ્ય, આજ એન્ટોનિયો, ઝણી
ઔ સદાકાળ જેહનો.

ચોર્શિઃ—બંધાયલા ખરે તમે સર્વ રીતે જ એતણાં;
કારણ બહુ બંધાયા હતા એ તમ કાજ તો.

એન્ટોઃ—હું છૂટ્યો. ના હવે એથી વિશેષ તો ખરેખર.

ચોર્શિઃ—મહાશય ભલે આવ્યા અમ ગૃહે તમે. અને
શબ્દોના કરતાં એતો બતાવું અન્ય રીત હું.
માટે વિવેક શબ્દોનો ઓછો કરીશ આ હવે.

ગ્રેશિઃ—સોગન ચંદ્રના ખરે. મને અન્યાય તું કરે
આપી એ તો વકીલના મહેતાને ખરેજ મેં.
રે એ નામદ્ હોય મેં આપી એ જેહને, તને
પ્રિયે ! ને દુઃખ થાય આ.

ચોર્શિઃ—કલહ બાટલામાં ! અરે બાબત શીછ એ ?

ગ્રેશિઃ—સુવર્ણચંદ્રને કાળે: મુદ્રા કેા ક્ષુદ્ર, જે મને
એણે આપેલ ને વળી જે પર લેખ તો હતો
એ છુરીકાર ના જેવો છુરી પર હોય, કે,
'મુજમાં પ્રેમ રાખજો ને નવ છોડશો મને !'

નેરિ : --રે મુદ્રાલેખ કે એના મૃત્યુ બાબત શું બોલો ?
આપી જે વેળ મેં લીધા હતા શપથ તો તમે,
મૃત્યુની થડી સુધી એને તો પ્હેરશે અને
વળી મૃત્યુ પછી સ્થે થોરમાં તમ સાથ એ.
મારી ખાતર ના પણ આકરા શપથો કાળે
વિચાર તો તમારે આ કરવો' તો અને તમ
પાસે એ રાખવી હતી. વકીલના મહેતાને !
ધન્ય મુજ ન્યાય તો કરશે. એ મહેતાને
મુજે ના કેશ કામ દી ખરેજ ઉગશે કદી.

ગ્રેશિ :--ઉગશે, જીવશે બે એ પુરૂષ થાય ત્યાં સુધી.

નેરિ :--ખરે જ સ્ત્રી કદી જીવે થવા પુરૂષ જો કદી.

ગ્રેશિ :--સોગન હાથના આ મેં આપી યુવાનને એ તો
કામ કિશોર શો હતો નાનો વામનજી સમો.
ઉંચો ના તુજથી જરા મહેતો એ વકીલનો.
બોલકણો કુમાર એ, જેણે વેતનમાં માગી
એ, ને હૃદય મારું, ના પાડી શક્યું જ ના અરે.

પોર્શિ :--ખરે જ વાંક તો કહું હું સ્પષ્ટ છે તમારો એ
આમ સહજમાં તમે આપી, પ્રથમ ભેટ એ
તમ પત્ની તણી જેને શપથ સાથ સ્થાપી'તી
અંગુલીએ અને એ ચે તમ નિષ્ઠા તણી સાથે
દેહમાં એ જડી હતી. મેં ચે આપી હતી મુદ્રા
આ પ્રિયતમને મુજ સોગન સાથ કે નવ
કાને એ આપશે. ઉભા આ અહીંને ખરેજ હું
સોગન તો લખ શકું કે ના એ ત્યજશે એને.
ના નિજ અંગુલી થકી કરશે દૂર દોલત
કાજ સૌ દુનિયા તણી. ગ્રેશિયાનો ? ખરેજ તે

કારણ દુઃખનું આપું નિર્દય, તુજ પત્નીને.
હું હોઉં જે મને તો એ ગાંઠીજ કરતે ખરે.

બસા:-(બાલુએ) રે મુજ વામ હસ્ત મેં કાપ્યો હોત અને લઉં
શપથ કે ગુમાવી મેં મુદ્રા એના બચાવમાં !

ગ્રેશિ:-મહાશય બસાનિયો, એમણે પણ આપી છે
મુદ્રા વકીલને જેણે માગી એ, ને ખરેજ એ
આપવી યોગ્ય એમને. પછી કિશોર પેલો તો
મહેતો કપ્ટ લીધું તુ, જો જેણે લખવા વિશે
માગી મુજ મુદ્રા એણે. શેઠ સેવક એમાંથી
એકે, ના મુદ્રિકા સિવા અન્ય તો કંઈ છે અરે.

પોર્શિ:-રે નાથ ! મુદ્રિકા કંઈ આપી તમે ? ખરેજ ના
જે મુજ પાસથી મળી.

બસા:-અસત્યનો વધારો હું, એ મુજ અપરાધમાં
કરી શકું કહું જે ના. પણ અંગુલિ આ જુઓ
મુદ્રિકા વિણ એ. અરે એ તો ખરેખરી ગણ.

પોર્શિ:-હૃદય કપટી તમ છે સત્ય વિણ, જેમ આ.
સોગન પ્રભુના મુદ્રા ન જોઉં ત્યાં સુધી નવ
આવું હું તમ સેજમાં.

નેરિ : ના ચે હું તમ સેજમાં.
મુજ મુદ્રા ન જોઉં ત્યાં સુધી તો ખરેખર.

બસા:-મધુર પોર્શિયા ! ખરે જે બણે મુદ્રિકા કોને
આપેલ છે, અને કોને કાજ આપેલ છે એ, તું
વિચારી ને શકે, શાને કાજ આપેલ છે, અને
કેટલા કમને અરે મેં એ આપેલ છે, ન્યારે
મુદ્રા સિવાય ના કંઈ અન્ય એ છે, ખરેજ તું

આ શમાવીશ કાપનો તુજ આવેશ તો જરા.

ચોર્સિ:—રે તમે મુદ્રિકાતણા ગુણુ જો હોત બહુતા,
કે પછી મુદ્રિકા જેણુ આપી અર્ધાંય એ તણાં
મૃત્યુ, વચન જે તમે એને સાચવવા તણું,
ના તજ હોત એ તમે. કાણુ પુરૂષ એહવો
અણુસમજી, જો તમે આવેશમય શબ્દથી,
કર્યો હોત બચાવ તો રક્ષણુ કાજ એ તણાં,
થે લજ્જાહીન, માગતે એ ચિહ્ન તો પવિત્રને ?
નેરિસ્સા શીખવાડતી મારે શું માનવું ખરે.
રે હું તો મડદું બનું જો સ્ત્રીને હોય ના મળી !

બસા:—સોગન મુજ નામના ભવતી ! આત્મના મુજ
ના એ સ્ત્રીને મળી છે કે, પણ વકીલને જેણુ
છનકાર્યાં ડકેટ તો તણુ હજાર ને મુદ્રા
કાજેજ યાચના કરી જે મેં અવગણી અને
અપ્રસન્ન મને ગયો એ તો. રે એજ એ જેણુ
બચાવી મુજ આ પ્રિય મિત્રની જાંઘળી. કહું
શું પ્રિય ભવતી ! એને પાઠવી અનિચ્છા જતાં
પાછળ એ તણી બચે હું તો વ્યાકુળ લજ્જા, ને
અવિવેક થકી, ગમ્યું ના જરાય પ્રતિજ્ઞાને
મારી, થાય કલંકિત એ તો કૃતમ્મતા થકી.
રે જમા ભવતી કરો ! પણ જો હોત ત્યાં તમે
આ નિશા દીપના લઉં સોગન, યાચના તમે
પણુ કરી હતે મુદ્રા આપવા એ વકીલને.

ચોર્સિ:—એ જો વકીલ એ ના'વે ગૃહ નજીક આ કદી
મારાં, કારણુ એ પાસે રત્ન છે જે મને બહુ
હવું વ્હાલું અને તમે લીધા શપથ રાખવા

મુજ કાળે સુરક્ષિત જે. હું'યે ખૂબ યાદ' રે
 ઉઠાર તમ જેમ ને આપું સર્વસ્વ એને તો;
 મુજ શરીર, સેજ યે મુજ પતિ તણી. અરે
 એને તો ઓળખીશ હું, કહું વિશ્વાસ પૂર્વક
 રાતે જશો ન પાસથી, ને સહસ્રાક્ષ જેમ એ
 નજર રાખજો મુજ પરે, જો રાખશો નહી,
 રાખશો એકલી મને, સોગન છે પ્રતિજ્ઞાના
 મારી, છે મુજ પાસ જે હજી, વકીલને હું
 બનાવીશ અરે સાથી મુજ શયનનો ખરે.

નેરિ :--ને હું એના મહેતાને. માટે ખરેજ હું કહું
 મને ના રાખશો મુજ રક્ષણ કાળ, એકલી.

એશિં :--ઠીક સલાહ એ તારી. જો જે ના પકડું અરે
 હું એને, નહિ તો ખરે ભાંગું કલમ મહેતાની.

એન્ટો :--અભાગી હું જ કારણ બન્યો કલહ આ તણું.

પોશિં :--મહાશય! થશો દુઃખી ના. રે સ્વાગત છો તમે.

બસા :--પોશિંયા! તું ક્ષમા કર નેચિત્ત અપરાધની.
 સાંભળે સહુ આ મિત્રો લઉં સોગન હું તુજ
 ચક્ષુના ચારુ દેખતો જેમાં મને જ—

પોશિં :--

સાંભળો

મુજ આ ચક્ષુ એકમાં જોતા એ નિજને દ્વિધા
 પ્રત્યેક ચક્ષુમાં એક; સોગન લ્યો ઉભે તમ
 એ તો મૃતિ તણા, અરે વિશ્વાસપાત્ર સોગન.

બસા :--અરે સાંભળ, તું ક્ષમા કર આ અપરાધની,
 અને હું મુજ આત્માના લઉં સોગન, ના કદી
 તોહું શપથ હું ફરી જે લઉં તુજ કાળ આ.

એન્ટો:-મેં એકવાર તો ધીયું મુજ શરીર ડબ્બને કાજ એના અને નષ્ટ થાત જે, હોત ના જો એ, તમ પતિ તણી મુદ્રા જે પાસ છે. ફરી, અરે ફરી ધરું હું હામ તો ખરે બંધાવવા અને જોઈ આત્મા હું; પતિ જો તમ તોડે એ બલુતાં નિજ લીધા શપથ તો કદી.

ચોર્શિ:-બનો જમીન એ તણા તો, અને એહને આપે આ, કહો જળવે એને પ્રથમ ના થકી વધુ.

એન્ટો:-મહાશય બસાનિયો! લો આ શપથ, ને મુદ્રા આ તો સાચવવા વળી.

બસા:-અરે ખરે જ જોજ આ આપી વકીલને જે મેં.

ચોર્શિ:-મને મળી છ એની જ પાસથી એ. ક્ષમા કરો બસાનિયો! મુદ્રિકાથી એ સુતા મુજ સેજમાં.

નેરિ:-અને ક્ષમા કરો મારા ટ્રેશિયાનો! વકીલને વામનજી મહેતો એ રે આને કાજ તો સુતો ગઈ રાતે જ સાથમાં.

એશિ:-બલ્લે સેલી જ વાત એ! શું જરૂર પતિ આપણે હજી એ પાત્રતા મળે અરે પેહલાં જ આ થયા?

ચોર્શિ:-રે ના અશ્લીલ ભાષણુ. થયા વિરિમત સૌ તમે. આ રહ્યો પત્ર વાંચજો. અવકાશે તમારી. એ લખ્યો બેલારિઓએ, ને પેડુઆથી, તમે બેશો ચોર્શિયા જ વકીલ એ હતી ને નેરિસ્સા હતી એ કારકુન. લોરેન્ઝો આ છે સાક્ષી અમારા કે હું જે ગઈ હતી તમ પાછળ. આ ઘડી જ હું પાછી આવેલ છું; નથી ગૃહમાં જે હજી પેડી. સ્વાગત છે એન્ટોનિયો તમને, મુજ પાસ તો છે સમાચાર સારા રે ધારે એ કરતાં ય તો.

ઉઘાડો પત્ર સત્વર આ. તમે વાંચશો મહીં
તમારા ત્રણ કાફલા ખૂબ સંપત્તિ સાથે તો
એકાએક જ બારામાં આવ્યા છે. નવ જાણુશો
કેવા વિચિત્ર સંજોગે મને મળ્યો છ પત્ર આ.

એન્ટો:-અવાક ખરે જ હું થયો.

બસા:-તમે જ એ વકીલ! મેં ઓળખ્યાં તમને નહીં?

એશિ:-મહેતો તમે જ ને મને જરૂર પતિ બનાવે જે?

નેરિ:-હા મહેતો એજ એ પણ નવ બનાવવા ઇચ્છે
એ તો જીવે અને ના જો કદી પુરૂષ એ બને.

બસા:-પ્રિય વકીલ સાહેબ બનો સેજ તણા સાથી
મારા. હોઉં ન હાં સજો મુજ પત્ની તણી સાથે.

એન્ટો:-ભવતી ચારુ! આપું છે જીવતદાન ને વળી
જીવન, વાંચતો હાં કે મુજ વહાણ આવ્યાં છે
સૌ બારામાં અને વળી ક્ષેમકુશળ તો સહુ.

ચોશિ:-લોરે-ઓ! બોલ શું કહે? આ મુજ કારકુનની
પાસ તો, તુજ કાજે ચે છે સમાચાર કે શુભ.

નેરિ:-હા ને આપીશ હું એ સૌ, વિના વેતન તો તને
જેરિસકાને અને, તને આપું આ ધનવાન એ
ચઢ્ઢી પાસથી ખાસ એ લેખપત્ર ભેટનો
એના મૃત્યુ પછી આપે તમને સર્વસ્વ એ તણું.

લોરે:-સન્નારીઓ! ખરે તમે તરરયાં કાજ માર્ગમાં
અમૃત વરસાવતાં.

ચોશિ:-થયું પ્રભાત ને છતાં

જાણું, હજી નથી તમે થયા સંતુષ્ટ આ સહુ
બનાવને વિશે જાણી. આવો અંદર ને પછી
છોડજો પ્રશ્નની અરે ખૂબ પરંપરા તમે
અને ઉત્તર એ તણો આપશું સત્ય જે અમે.
(જાય છે.)

શુદ્ધિપત્ર

પાત્રું અને લીટી		અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૬	૬	થૂંલાં	થૂંલાં
૬	૭	શેઘે	શેષે
૧૨	૩	પેલેસટાષન	પેલેટાષન
૧૬	૨	આવાકાર	આવકાર
૧૬	૫	શિખ્યા	શિખ્યા
૧૮	૧૮	નાઝરીય	નાઝરીય
૨૧	૮	આશ્રિત	આશિષ
૨૨	૧૨	મારો ?	મારો
૨૨	૧૪	દ્રવ્ય	દ્રવ્ય
૨૭	૧૮	એલસીડીએ	એલસીડીએ
૩૨	૧૫	આશીષ	આશિષ
૩૨	૨૧	”	”
૩૫	૧૪	દુકાલુમાં	દુકાલુમાં
૪૦	૧૩	કુબતાં	કુબાવતાં
૪૦	૧૫	કીધા છે	કીધાં છે
૪૫	૧૮	મુજ ભાગ્યને થાય ના વક્ર તો પિતાભો	મુજ ભાગ્યને થાય ના વક્ર ના વક્રતો પિતા
૫૯	૨૨	મુખ્	મુખ્
૯૪	૨	કૂરતા	કૂરતા
૯૪	૨૦	સ્વાતંત્ર્ય	સ્વાતંત્ર્ય
૯૪	૨૦	આપતો	આપ તો
૧૦૩	૧૦	વેપારીઓ	વેપારીના
૧૦૪	૧૬	સદય	સદય
૧૦૮	૧૪	અધિકાર તે	અધિકાર તો
૧૦૯	૨૧	જીદગી	જીદગી
૧૧૫	૯	નાંખતો'તો	નાંખતો'તો.

ક ર જુ ઘે લો

ગુજરાતનો છેલ્લો રજપૂત રાજા
નંદશંકર તુલસીશંકર કૃત ગુજરાત
સાહિત્યની આ સૌથી પહેલી નવલકથા
હજી આજે યે એટલા જ રસપૂર્વ
વંચાય છે.

શતાબ્દિ આવૃત્તિ (સુશોભિત) - રૂ. ૬
શતાબ્દિ આવૃત્તિ (સાદી) - રૂ. ૪
શાળોપયોગી આવૃત્તિ - - રૂ. ૧

*

નંદશંકર જીવનચિત્ર

કરજીલોના લેખકનું, એમના પુ:
સ્વ. વિનાયકરાયે લખેલું આ જીવન-
ચરિત્ર એક નવલકથા કરતાં યે વધુ
રસભરું છે અને એ જમાનાના સુરતન
જીવનનો આબેહુલ ખ્યાલ આપે છે

માત્ર જીજ નકલો રહી છે.

રૂ. એક

*

ત્રિ પા ઠી

શુકસેલર્સ
મુંબઈ

હે રહે ટ વિ શે અ ભિ પ્રા યે।

“ભૂળનો અર્થ, અનુવાદ સ્થળે સ્થળે બહુ સારી રીતે એટલુંજ નહીં ને ક્યાંક ક્યાંક તો આપણને આનંદ અને આશ્ચર્ય થાય એવી નમૂનેદાર વક્ષાદારીથી ઉતારે છે. ભૂળમાંના આવેશ, લાગણીસંઘટન, વિરોધી પ્રકૃતિઓના સામના, વિષાદ અને મુઝવણીનાં વ્યાપક આવરણ, ધીરતા, કરુણતા, સુંદરતા, અભ્યયની વગેરે વગેરે આ અનુવાદ સારી રીતે પ્રતિબિંબિતો ભૂળ સર્જકની શક્તિઓનો આપણને ખ્યાલ આપવામાં સારી ફતેહ મેળવે છે.”

અ. ક. ઠાકોર ની પ્રસ્તાવનામાંથી

“ મને શૈલી બહુજ સુંદર લાગી, એની નવીનતા રોચક અને ભૂળના ભાવ અને rhythm નું પ્રતિબિંબ પાડનારી લાગી. ”

મહાદેવ દેસાઈ

“ એકંદરે ધણુંજ ઉત્તમ કામ થયું છે તે બદલ મારા તરફથી ધન્યવાદ ”

કૃષ્ણલાલ મો. ઝવેરી

“ તમારી કૃતિમાં અધ્યયન, શ્રમ અને કવિતા ત્રણેનાં દર્શન મને થયાં છે.....આટલું છતાં તમે પસંદ કરેલો અનુક્રુપ બહુ જ સુંદર કૃતિ ઉત્પન્ન કરી શકેલ છે.

હિ. ગ. અંબરિયા

